

Komáromi János

Nagy leányka, kis legényke

Budapest

Genius Könyvkiadó RT. kiadása

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2010
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-963-417-423-3 (online)
MEK-08322

TARTALOM

- I.
(EGY ELSZÁNT LEGÉNY)
- II.
(NAGY LEÁNYKA, KIS LEGÉNYKE)
- III.
(LÁTTA A JÉZUSKÁT...)
- IV.
(A MURKULÁB)
- V.
(NÉVNAPI KÖSZÖNTŐ S EGYEBEK)
- VI.
(NÉMET SZÓN.)
- VII.
(CONSILIUM ABEUNDI.)
- VIII.
(TANULMÁNYI KIRÁNDULÁS)
- IX.
(HAZA KÉNE MENNI...)
- X.
(KÜLÖNÖS ALKONYAT.)
- XI.
(NYÁRI GARÁZDÁLKODÁS)
- XII.
(HEJ, SZÉP CSERKÉSZVILÁG)
- XIII.
(SZÁMONKÉRÉS)
- XIV.
(ALTATÓ-MESE)
- XV.
(LE A LÓRÓL!)
- XVI.
(ZSAROLÁS - VÉGKIMERÜLÉSIG.)
- XVII.
(DAL EGY KIKÖTŐRŐL.)
- XVIII.
(RAPPORTON.)
- XIX.
(MI VAN EGY ZSEBBEN?)
- XX.
(KOCKÁN A TISZTI-BECSÜLETSZÓ.)
- XXI.
(ELVHÜSÉG - HÁROM HÉTRE)
- XXII.
(MEGJÖTT A BIZONYITVÁNY!)

FELESÉGEMNEK

I. (EGY ELSZÁNT LEGÉNY)

Reggel, alighogy kinyitja a szemét, felül az ágyban s izgatottan kérdezi:

- Aputa, medvan a jóvam?
- Megvan, - nyugtatom meg félálmosan.
- Nem vitte ej a téménszejjő?
- Nem vitte el, - mondom neki.

Mivel az apai állítások iránt nem nagy benne a bizalom, lefelé indul az ágyról:

- Mednézem.

A hintamén ott áll a sarokban, a varrógép tőszomszédságában. Fejét fölvetve nyerit, olyan megborzolt sörénnyel, mintha most menne attakra a szatanovi orosz sáncok ellen. Az egyik kengyel a nyergébe csapva föl, mint a megbokrosodott hátslovaknál általában.

Akkorára lecsuszott már az ágyról, a paripa előtt áll s tünődözve gyönyörködik benne. Aztán az este összerakott ruhái alól kihuz egy darab kenyeret s a ló elé teszi, hogy abrakoljon. Mert enni az ő lovának is kell, ha mindjárt fából van is. Később elpiszmog körülötte s nagyokat sóhajtott közben, mint az olyan ember, akit gondok gyötörnek. Amire fölhajlok az ágyból, a huszársipka már a fején begyeskedik, gombján az *I. F. J.* (Első Ferencz József) s a körömkefével serényen vakargat a ló hátán.

- Mit csinálsz, János?
- Medteféjem a jóvat.
- Hagyd abba, mert meghülsz! Azonnal az ágyba!
- Mindájt, apuszi, szat ticit puszojom.
- Ne pucold egy kicsit se! Itt van a kéményseprő!

Abban a szempillantásban oldalhajított huszársipkát, körömkefét s lihegve trappol az ágyba. Egy másik szempillantás alatt mellémbujik s akkor be, a paplan alá, hogy csak a feje bubja látszik valamicskét. Susogva faggat aztán:

- Hoj van a téménszejjő?
- Az előszobában. Meg ne mozdulj, mert elvisz!

A kéményseprő személye körül általában bajok vannak. Vagy két hónappal ezelőtt lépett be egyszer az előszobába, vállán a drótkarikával, annak végében a nagy kefével. János éppen lovagolt, fején hegyesen a sipka s lábát nekinyomva a kengyelnek, nagypeckesen feszített, amikor a félig behajtott ajtón át megpillantotta a fekete embert a nagy kefével. A gondolat feletartama alatt lepattant a csataménról s egy másik félgondolat alatt - zsuppsz - az ágy alá! Mint az ijedt kis béka, mikor a víz alá cuppan. Nem lehetett visszaráncigálni. Csak kuksolt az ágy alatt s hiába volt a huszársipka, négykézláb drukkolva leselkedett kifelé.

Amikor semmi csalétek nem fogott rajta, az önérzetére próbáltak hatni:

- Nem is vagy te igazi huszár...
- Huszáj vadot! - kiabált vissza az ágy alól.

- Hát akkor mért bújtál el?

- Mejt féjet...

Ezuttal nem sokat értem el az önérzetére apellálva, ami pedig sok más esetben a leghathatósabb eszköznek bizonyult idáig. Mert öntudatos legény egyébként, aki nehezen nyeli le a sértést s - az apját kivéven - vissza is szokott vágni. Sőt egyizben feleselt is a kisménje tanítónőjével és pedig az uccáról az iskola ablaka felé adresszálv a tiszteletlen nyelvelést. Ez azonban oly jelentős eset volt, hogy kénytelen vagyok kissé körülményesebben kitérni a dologra.

Még szeptember vége táján történt, hogy egy délelött, miután az édesanyja kellőkép kicsinosította, sétára vitte magával a leány. Tudni kell, hogy a lakástól nem messze esik az iskola, amelynek uccái magas földszintjén van az elemi első-osztály, annak nebulói között figyelget a tanítónénire az Ágnes nénje is. Ágnes kisasszony eddig többizben mesélt már neki az iskoláról, amit János karikáratágult szemmel hallgatott. Azonfelül el is kísérté néhányszor az osztályig és így nem lehet csodálni, ha alaposan megjegyzett magának mindent.

Azon a délelöttön, mikor a botrány történt, az enyhe időben tárva volt az elsőosztály valamennyi ablaka. Amikor János - a leány kezét fogván - az iskola elé ért volna, az ucca tulsó felén megállt s aztán, ahogy csak fért a torkán, átkiáltott a nyitott ablak irányába:

- Ádnesz, deje ti!

Ágnes persze nem jöhetett ki az osztályból, mert a tanítónéni éppen arról beszélt nekik odabent, miért kettő az egy meg egy, de meghallván az öccse hangját, a nyitott ablakhoz lépett (az ablaknál ül történetesen) s intett a kezével, hogy hallgasson el. De János annál indulatosabban kiabált az uccán keresztül:

- Deje szétájni! Ne tanujjáj mindid!

A zenebonára figyelmes lett a közelben posztoló rendőr, ám egyelőre nem avatkozott közbe. A lárma azonban akkorára élénk föltűnést keltett a tanteremben is, elannyira, hogy utoljára az ablakhoz lépett a tanítónéni s szelid hangon átszólt a renitens ember felé:

- Kisfiu, ne kiabálj, mert zavarod a tanítást...

Több se kellett neki! A méregtől veresen nyelvelt vissza:

- Tiabáját!

Mivel az ifjuember viselkedése ekkor már a csendháborítás jellegét öltötte magára, némi habozás után a rendőr is arravette utját, megfontolt lépésben. A helyszínére érvén, rendretasította komoly szóval:

- Kisfiu, menjen tovább, mert bekisérem az ügyeletre.

Nyugodtan mondta ezt a rendőr, de közbeavatkozása csak olaj volt a tüzre. Harmadfél-esztendő legény mindössze János, mindazáltal szembefordult a kötelességét teljesítő hatósági közeggel. Kivetette a mellét, végignézett a rendőrön:

- Mada netem ne becéjjen!

- Hát akkor mér kiabál az iskolába? - kérdezte meglepődve a kardos ember.

- Azij!

Amikor azt mondta: »azér«, hátatfordított a rendőrnek s faképnél hagyta. A biztos ur aztán a posztjára indult vissza, de utközben többször megfordult s fejét csóválta a dacos kis emberen, aki akkor már elérte az Andrássy-utat s aközben a leánnyal folytatott élénk szóharcot.

Mert dacos egyéniség s makacsságával csak a leleményessége érhet föl, különösen ha bajba kerül. Ám a leleményével is zsákuccába szorul rendszerint.

Ülök minap az íróasztalnál, az asztalon a fapipa. Egyszer csak rámnyit s megáll az asztal sarkánál, haptákban. Mert a jelentkezés formája szigorúan katonai jellegű: a sarkak összezsattantatnak, kézfej a combhoz szoritandó, a fejet viszont föl kell vágni.

Tiszteleg s azt mondja:

- Apuszi, add netem a pipát. Anyuszi monta...

- Mikor mondta anyuci?

- Moszt.

Behívom az anyját. Kiderül persze, hogy szó sem volt soha a pipáról. Érti már, hogy megfogták, de nem hagyja magát. Nyel egy nagyot s rávágja:

- Ádneszte monta.

- Ágneske nem mondhatta, hékás, mert ő az iskolában van.

Másodszor is megfogtam. Mégse hagyja magát! Látja, hogy egyre jobban belegabalyodik, de már kész a mentőötlettel:

- A házmesztejné monta.

- Ugyan, ugyan! Hisz a házmesternét nem is láttad még ma! Szabad így hazudni?

- Nem szabad, - pillog ijedten.

- Hát akkor hogy mertél hazudni?

- Azij, - mondja szemrebbenés nélkül.

Természetesen a bűn megtorlása következik ezután, ami abban áll, hogy ki kell térdepelni a sarokba, háttal a szobának.

Ott gubbaszt aztán, konokul leszegett fejjel. Gubbaszt már vagy öt perce s maga elé suttog valamit. Megunom az inkvizíciót s abban a föltevésben, hogy a büntudat terhe alatt megigéri a javulást, odaszólok neki:

- Jó fiu leszel ezentul?

- Nem jeszet, - szól vissza egy vállrántással.

- Hát akkor rossz maradsz?

- Jossz!

Nincs többé probléma és kétség: itt minden nevelési rendszer csődöt mond. Aközben kissé megfeledkezem róla. Papirost, tollat készítek elő: valami apróságot kellene írnom. Egyszer csak megszólit:

- Apuszi vót tatona?

Fölnézek. Már nem térdepel, ahelyett azt a katonaképemet vizsgálgatja nagy elmerüléssel, amely előtte függ a falon.

- Voltam katona, - mondom aztán.

Elhallgat, mintha tünődözne valamin. Később előrukkol az új kérdéssel:

- Apuszi vót a catába?

- Csatában? Hogyne!

Nem szól vissza mindjárt. Azalatt kisimitom a papirost s azon vagyok, hogy mielőtt neki-
ülnek, elrendezzek egy-két gondolatot. Egyszer csak azzal zavar föl:

- Apuszi féjt a catába?

A kérdés kinos. Akaratlanul olyan térre siklottunk át, amelyről nem szívesen nyilatkozik az
ember. A kölyök most már feltűnően ismétli meg a kérdést:

- Apuszi féjt a catába?

- Már az attól függött, hogy mitől az ütközetek különböző fázisaiban, - mondom rá némi
köntörfalazással.

Szerencsére nem érti meg. Talán ezért is van, hogy sokáig maga elé néz, mintha nagy dolgok
felett tündöközne. Ahogy megszólal még egyszer, nem minden célzás nélkül bólogat magának:

- Én szentitűj sze nem féjet.

Ha valaki azt hinné ezek után, hogy Jánosból teljesen hiányzanak a nemesebb természetű
alapvonások, súlyos tévedésben lenne. Itt van, tegyük föl, a vagyongyűjtés szenvedélye, ő is
gyűjt. Igaz, hogy az egész ház érzékeny hátrányára.

Történt, hogy egy alkalommal - elég könnyelműen - így szóltam hozzá:

- Jegyezd meg, hogy minden komoly ember gondol a jövőjére!

- Hogy dondoj? - nézett rám nagy szemekkel.

- Ugy, hogy másnapra is félretesz a pénzből...

- Ej teszi a pénst?

- El hát!

Erről az apai utbaigazításról röviden megfeledkeztem, de - ugylátszik - annál jobban megje-
gyezte magának ő. Vagy egy hét múlva arról panaszkodik az anyjuk, hogy érthetetlen módon
nyomavész a pénzének. Bevásárlás után hol az íróasztalról, hol a varrógép sarkáról tűnik el a
visszamaradt pénz. Mivel a gyanús lopások megismétlődnek, nagytitokban házinymozást
indítunk meg. A leány most jött először faluról, föltétlenül megbízható, a két gyerek még nem
nyúl pénzhez. Érthetetlen a dolog! A lopás ismétlődik minden alkalommal.

Röviden előkerült a tolvaj. Amikor faggatni kezdtük, kertelés nélkül, férfiasan vallott.

Egy reggel ugyanis, takarítás közben, észrevette a leány, hogy a középső könyvesállvány
egyik részéből, ahonnét már régebben vettem ki egy könyvet, valami pénz kandikál ki a
csücskével. Ahogy benyult a kezével, százharmincezer koronát huzott elő. Kitűnt egykettőre,
hogy a pénzt János lopkodta rendszeresen. Arra a kérdésre, mimódon csuszhatott le ennyire az
erkölcsi bázisról, egy nagyot nyelt:

- Apuszi monta, hod ej tej tenni a pénstet.

- De nem a másét, hékás!

Ő mindazáltal szenvedélyesen gyűjt továbbra is és tíz koronától százezresig mindent be-
gyömöszöl a könyvek közé, mint cernát-rongyot a kis egér. S ha olykor megszorul az anyja,
csak benyul a dugaszhelyre: ott mindig talál valamit.

Most persze időelőtti lenne még találgatni is, mi válik belőle valamikor? Ő lakatos szeretne
lenni egyelőre s azonfelül élénk hajlamokat árul el irodalmi téren. Ha íráshoz készülök: ő is
papírt, ceruzát kér. Ideülök az íróasztalhoz, ő is helyet foglal a maga asztalkája előtt. Szoká-

som, hogy olyankor ráfüstölök a hosszuszáru pipára. Erre feláll, hozzámjön s a kurta fapipámat kéri. Odaadom neki, csak hagyjon már békében!

Munkaközben sok mindenről megfeledkezik az ember s nem igen figyel oda, mi történik körülötte. De néha föltekintek az írásból. Látom, hogy János is dolgozik. Mellette a pipa, balkezevel a papirost fogja le, a másikkal krikszkrakszokat rajzol ki a papírra. Később felnéz, pontosan úgy, mint én, félkönyökre támaszkodik, hogy félreduzzad tőle a balarca s maga elé töpreng, összehuzott szemöldökkel.

Isten tudná, micsoda gondolatok kavarnak a homloka megett!

(1926.)

II. (NAGY LEÁNYKA, KIS LEGÉNYKE)

János fiam idei nyáron lesz hároméves és más szenvedélye nincs egyelőre, minthogy valami módon dohányt szerezhessen a pipájába. A pipa egészen kicsi, szemfogra álló készség s mivel medvecukorból való, lyuk sincsen benne. Ennélfogva nagy probléma maradt előtte jóideig, mimódon tömje meg a pipát. De aztán segített magán: elemelte a pipaszurkálómat s azzal furkált ki lyukat a dohány számára. Akkor aztán elémállt a pipával:

- Apuszi, adjáj ed tisz dovánt...

- Minek az neked? - kérdem komolyan.

- Pipászni atajot.

Szigoruan utasitom rendre:

- Ilyen kis fiúnak még nem szabad pipázni! Majd, ha leérettségiztél.

- Mitoj fodot éjetszédiszni?

- Tizenöt év mulva. Most menj játszani a lovaddal s ne zavarj!

A tizenöt esztendőre kiszabott határidőt nem igen érti s gondolkozva megy át a másik szobába. Ott megáll, kicsit maga elé töpreng, mint egy öregur. A pipa a szájában. Később kifelé indul a pipával. Sokáig hallom, amint lefelé kopog a lépcsőkön, bizonyára tünődözve valamin, mert a kopogás abbamarad néha. Valószínű, hogy olyankor meg-megáll a lépcsőházban.

Gondolom, lemegy az udvarra, ott majd csak eljátszik s azalatt dolgozhatom valamit idefönt.

De nem sokáig maradok nyugton. Jánost ugyanis a mai nap délelőttjén reámbizta a család. - Csak egy órácskára, kérlek, - mondta az anyjuk, akinek el nem halasztható dolga akadt a városban. A leány sincs itthon, mert bevásárolni ment, János kislánya viszont, az Ágnes, iskolában van ilyenkor, amelynek első osztályában figyel sok szorongás közt a tanítónéni előadására.

Egyideig elpiszmogok az irással, de az eszem egyebütt jár. Mert a fiu hangját nem hallom odalent. Ki tudja, mi eshetett vele? Talán nekiszaladt valami bokornak s kiüthette a szemét... Félórája már, hogy lement a pipával s nem lehetetlen, hogy a ház előtt álló vizóraüreg fedőlapját kezdte emelgetni és belefordult a mélységbe. Mert kutszerű üregben van elhelyezve a vizóra s felsőlapját ő is fel tudja már emelni, ha nekifeszíti a két apró karját. Bizonyára odalent fekszik ájultan és kifecamított lábbal.

Leteszem a tollat s nyugtalanul sietek le az udvarra. Körüljárom a házat a hátsó tájon: nincs sehol. Aztán az uccai rész felé sietek dobogó szível...

Hanem a ház sarkánál egyszerre meg kell állnom!

János persze nem vészett el. Ellenkezően: a vasrácsos kerítés mögött áll, szemközt vele egy fapipás ember. Ugylátszik, diskurzusban vannak. Éppen János beszél:

- Bász, adjáj netem ed tisz dovánt. Apuszi monta, hod jehet pipászni...

A bácsi mosolyog rajta s annyit mond:

- Ilyen kis embernek még nem szabad.

S azzal továbbmegy. De többször visszafordul s olyankor fejcsóválva mosolyog.

Lesállásba helyezkedem az egyik bokor mögött s most már kíváncsian várom magam is, min törheti fejét az imposztor?

János is vár a vaskerítés mögött s élesen figyeli a jövőmenőket. Ugy öt perc múlva idősebb ur bukkan föl a gyalogjárón, hosszúszáru pipával. János egy nagyot nyel abban a pillanatban s megállítja az öreget:

- Bási, hova méd?

Az öregur majdnem visszahőköl, hogy mit akar tőle egy ilyen hüvelykember, de aztán barátságosan mondja:

- A hivatalba, kisfiam. Hát te mit akarsz?

- Pipászni atajot. Adjáj ed tisz dovánt. Apuszi monta, hod jehet pipászni.

Az öregur nevet rajta, aztán nagykedélyesen előszedi a dohánytartóját s egy csipettel átnyújt belőle a rács közt az ifjuembernek. Aközben szélesen mosolyog.

János a tenyerét tartja oda, majd leül, két ujjával felcsipegeti a dohányt s gyömöszölni kezdi a medvecukor-pipába. Amikor úgy érzi, hogy jó lesz, szájába dugja s szíjni kezdi. De úgy, hogy behorpad tőle a két arca.

Az öregur előveszi a zsebkendőjét s mialatt továbbmegy, szemét törölgeti a nevetésben. Hanem akkor én is kilépek a bokor mögül:

- Hát te mit csinálsz, hé?

Abban a szempillantásban oldalhajítja a pipát, felugrik s ijedtében haptákba csappantja a sarkait:

- Szemmitsze nem színájt...

A tettenérés nyilvánvaló. Ugy teszek, mintha semmit se vennék észre: a mai napra anélkül is lesz még elég a rováson. A pipát fölveszem és zsebrevágom. Aztán megparancsolom, hogy uccai járókelőket ne molesztáljon, mert az nem illik. Megigéri, hogy aszerint fog cselekedni.

Megnyugodva megyek föl a lakásba, hogy folytassam az írást. Ezúttal sikerül. Hisz János kezét is adott rá, hogy nem lesz renitens odalent. Irok vagy negyedórája, amikor azzal nyit be lábujjhegyen a leány, aki közben megjött a bevásárlásból, hogy egész véletlenül szenzációs fölfedezést tett. Pénzt talált az ebédlő asztalában, két belső lécz közé gyömöszölve.

Átveszem az összeget s megszámlálom. Tizenhatezer és kétszáz korona. Össze-visszagyürve.

- Ez a János magángyűjtése, - mondom a leánynak.

- Én is gondoltam mindjárt, nagyságos ur, - válaszol csendesén a leány. - Az asztalt törölgettem alulról s amint fölnéztem, megláttam, hogy pénz áll ki a két lécz között.

Kissé szorongva mondja ezt, mert tudja, hogy most nagy leszámolás fog következni. Előre sajnálja Jánost.

- Menjen csak érte és hozza föl!

A leány indulni akar, de ugyanakkor meghalljuk mind a ketten, hogy már jön is fölfelé a lépcsőházban. Valami nagyjelentőségű dologban siethet, mert igen gyorsan kopog. Félperc múlva szinte beesik az ajtón, izgalomban liheg s kerek szemmel magyaráz:

- Apuszi, deje mindájt, ojan tisz ájjatot vannat asz udvajon!

- Miféle kis állatok vannak az udvaron?

Kézzel-lábbal azon van, hogy megértesse magát. Legugol s a szőnyegen mutatja, hogy mászkálnak az állatok odalent.

- Mind fetete ész menet a földön...

Most már egyelőre fel kell függeszteni a kihallgatást s meg kell nézni azokat a fekete állatokat, melyek a földön mennek. Lefelé indulok, de azzal állít meg:

- Vidüt je a botot isz, med tejj ötet vejni!

A bot után nyulok, hogy kéznél legyen mégis, ha verekedésre kerülne a sor azokkal a bizonyos állatokkal. Sejtelmem sincs, miről lehet szó.

Lemegyünk, odalent aztán az udvar hátsórésze felé kezd kalauzolni, ahol is kis kert huzódik meg a sarokban. János - két-három lépésre a saroktól - elhúzza a kezét s biztatgatva, hogy csak menjek tovább most már magam.

- Hát te mért nem jössz?

- Mejt medhajapját a natamat.

Nem tudom, mért harapnák meg éppen a nyakát azok az ijesztő állatok, de azért továbbmegyek. Már messzebről látom, hogy egy mozgó feketeszalag vonul keresztbe az utacskán: hangyák menetelnek ott, szakadatlanul fel-alá. Egész hadiutat dolgoztak már ki.

Megállok és visszanézek:

- Ezek azok?

- Iden, - mondja ijedezve, miközben hátrálni kezd. - Vejd med ötet a bottaj!

- Az állatokat nem szabad verni, - magyarázom neki, - mert akkor megharagszik ránk az Istenke...

Aligha veheti komolyan, mert tovább biztat:

- Isztente nem játja, mejt ejment ebédejni... Üszd med a bottaj a fejütet!

- De hogy üssem meg a fejüket, mikor a bot nagy, a hangya meg kicsi!

Még mindig nem hagy föl kegyetlen szándékával. De a világért nem merne közelebb jönni.

- Hát attoj mond med netit, hod menjenet hasza!

- A hangyák nem tudnak beszélni. Különben is azért jöttek ide, mert rossz gyerek vagy!

Nem is védekezik, csak megszeppen, mint aki érzi, hogy rajtakapták valamin. Csak ekkor jut eszembe a harácsolt összeg:

- Gyere csak föl velem, mert egy kis beszédünk lesz!

A dugaszpénznek előzménye is van természetesen.

Egyizben - mint említettem már - elővettem Jánost s kifejtettem előtte, hogy ott kezdődött az ember, mikor a másnapra is kezdett gondolni. Másszóval: a pénzéből lehetőleg félretesz, hogy a következő huszonnégy órában se maradjon betevőfalat nélkül. Kiemeltem előtte, mily dicséretes erény a pénzgyűjtés. János attólkezdve gyűjtött is fanatikusan - a máséból. Édes-anya panaszkodni kezdett egy idő múlva, hogy valaki lopkodja a pénzét. A tettest persze nem volt nehéz kinyomozni. Könyveim közül, a falova nyerge alól egész köteg pénzt emeltünk ki. Hamarosán rájött, hogy az anya titokban robbantja a bankját, amire uj dugaszhelyeket fedezett föl. Vége-hossza nem volt a nyomozásnak. Akkor elővettem négyszemközt, nagyon komolyan, hogy lopni nem szabad, mert a zshiványt becsukják a detektivek. Akkor nem szólt

semmit, amit belenyugvásnak vettem s egy idő óta az anyja sem tapasztalt semmi gyanusat. És most tessék!

Azalatt fölérünk a szobába. A pipát leteszem az íróasztal sarkára, őt-magát haptákba állítom. Felvágja a fejét, úgy néz farkasszemet.

- Ki dugta el ezt a pénzt az ebédlőszoba asztalába? - s az előttem heverő pénzcsomóra mutatok.

Bátran, szinte dacosan vág vissza:

- Én!

- Miért tetted?

- Hod leden mit enni hojnap. Apuszi monta.

Ez igaz. Nem is tudom hirtelen, mint vágjam ki magamat. De azért rendreutasítom:

- Az régen volt. Azóta nem megparancsoltam, hogy tilos pénzt lopkodni!

- Tijosz, - mondja kissé bátortalanul.

- Mondd meg most nekem, de őszintén, ahogy férfiúhoz illik, minek dugdosod a pénzt?

- Mejt jovat atajot venni. Ojan nadot.

- Miféle nagy lovat?

Egyszerre magyarázni kezd mind a két kezével:

- Ojan nadot, amelyit a toszit hussza asz utszán...

Képtelen vagyok meggyőzni, hogy egy lóra sok-sok pénz kell s ha lenne is egyszer annyi pénze, nem tudnók hova tenni a lovat. Azt mondja rá, hogy a hálósobába. Rendreutasítom, hogy ne szóljon közbe, a lóhoz különben is kocsis kell.

- Én jeszet a toszisz, - motyogja konokul.

Sarokba térdeltetem, háttal a szobának. Mégis csak példátlan ez a fegyelmezetlenség!

Ott ül a két sarkán, lehorgasztott fejjel. Én pedig írni kezdek. Irok-irok s néhány perc múlva hallom, amint maga elé susog:

- Nadapa udisz ad netem ed nad jovat...

Sajnos, a nagyapja csakugyan ígért neki egy csikót tavaly nyáron, amikor látogatóba vitték át a Felvidékre. A nagyapai kikötés úgy szólt másfelől, hogy a csikó csak sikeres matura után esedékes, ám János rég eleresztette a füle mellől ezt a föltételt.

Irok aztán jó sort. Félóra is beletelik, amire fölnézek. De akkorára hült helye van Jánosnak s a pipa is eltűnt az asztal sarkáról. Bizonyos, hogy mialatt elmerülve dolgoztam, lábujjhegyen az asztalig sompolygott s elemelte.

Mitévő legyek ezzel az emberrel?

Ugylátszik, megugrott valamerre. Átnézek a hálóba, hátha oda bujt meg? De János helyett az Ágnes nénjét találom. A nagyütkör előtt áll, haját rendezgeti, gyönyörködik magában s éppen akkor egy nagyot sóhaj:

- Istenem, de szép vagyok!

Az öncsodálat már kisebb korában is szokása volt a kisasszonynak, de ez a hiúság kicsit sok nekem is. Mi lesz ezekkel tizenöt év múlva? Hároméves nem volt még, amikor rajtakaptam többször, hogy egy kis kezítükör előtt liszttel maszatolja be az arcát. Néha olyan volt, mintha akkor huzzák volna ki egy lisztes-zsákból. Ha elővettem, fesztelenül annyit szólt:

- Pudejozom madamat.

A nagy ég tudná, kitől tanulta! Az anyjától semmiesetre. Később is előfordult, hogy a hideg sütővassal fodorította a haját. Ez azonban régen volt, amikor még nem lehetett számonkérni. Most azonban, amikor már az intézet első elemi-osztályának tagja, mégis több komolyságot tenne föl róla az ember. Akaratlanul megállok az ajtóban s az első pillanatban eláll bennem a lélegzet.

Még egyre a hajával babrálgat a tükör előtt. Ahogy készen lesz, csipőre rakja a kezét, megfordul jobbra, megfordul balra, végignézi magát s másodszor is sóhajt:

- Nagyon szép vagyok...

Ugyanakkor megpillant s mosolyogva üdvözl:

- Szervusz, apus! Szétbomlott a hajam, hát rendbehoztam magamat egy kicsit.

- Hallod-e, - mondom némi keserűséggel, - hogy nem tudod megunni azt a tükröt!

- Ne haragudj, apus, - mosolyog megvesztegetően s némi fölénnel is, - de ehhez te nem értesz...

Zavar fog el, mert nem lehetetlen, hogy igaza van a fruskának. Vissza akarok huzódni, de az ajtóban megfog:

- Légy nyugodt, apus, úgy feleltem ma is mindenből, mint a vízfolyás. No, eredj csak be és dolgozz magadnak!

A kisasszony felülmaradt, mint minden alkalommal. Nem igen merek elleneszołni, mert érzem, hogy női dolgokban járatlan ember vagyok. Legokosabb hallgatni.

Visszaülök hát az íráshoz, Isten tudná, hányadszor már a mai délelőttön! De mert János hosszú ideje nem jelentkezik, az erkélyre megyek ki s lenézek az udvarra. Szerencsére megpillantom, éppen az erkély alatt. A falnak dűtött háttal áll lent, keresztbevetett lábbal, mint valami idősebb ur s majszoł valamit. Leszólok:

- Mit csinálsz, János?

- A pipát eszem med, - szół föl egykedvűen. - Máj szat ennyi van bejője!

S mutatja a pipa csonka szárát. Ez különben nem ujság, mert valahányszor új pipát kap, ebéd előtt minden esetben pipaevés következik.

Az erkélyen maradok még darabkát. Egyszer csak nyilik a kapu s az anyjuk lép be rajta. Egy kislányt vezet a kezénél, olyan hétesztendőske formájut. Ahogy meglát a kisasszony, kedvesen köszön fel alulról.

- Csak nem vendég? - kérdezem kíváncsian.

De az. Megtudom rövidesen, hogy Kláríka egyosztályba jár Ágnes kisasszonnyal, bentlakik az intézetben s mivel a legjobb barátnők ezen a világon, anya és leánya úgy végezték egymás közt, hogy Kláríkát ma meghívják ebédre. Az anyjuk most azért ment át az intézetbe, hogy kikérje a vendégkisasszonyt egész délutánra.

Érzem, hogy bonyodalmak lesznek még ebből. Mert János nagy ellensége a női nemnek.

Nemegyszer megtörtént eddig is, hogy három-négy fruska látogatta meg délután a nénjét. Ezek a vizitek természetesen kölcsönösek: kávézással, traccsal, melynek folyamán a hölgyek alaposan meghányják-vetik a maguk dolgait s megvitatják a divatot. A tereferének rendszerint az a vége, hogy valaki repül az ajtón. Persze János az, akit közös erővel löktek ki maguk közül.

János ugyanis romboló hajlandóságú természet. Csak tegnap történt, hogy a szomszéd szobában összetett kézzel könyörgött a nénjének: csak most az egyszer mutassa mag neki a babáit! Csak ép hogy rájuk pillant! Olyan rég nem látta már őket, szépen egymásmellé állítva... Addig rimánkodott, hogy a nénjének megesett rajta a szive és kiültette neki a babáit. Nagyság szerint.

János odalépett a babákhoz s amikor úgy érezte, hogy lendületközelben van, egyet rugott, de olyat, hogy a babák kalimpálva zúgtak föl a mennyezetig.

A büntetés ezúttal sem maradt el. De ez már nem is számít nála.

Hanem ez régen volt: tegnap még. Most csupán azt akarom megemlíteni, mint járatta meg vele a nénje, meg nagy barátnője, a Klári kisasszony.

Már kevés van az ebédidőig, addigra szeretnék készen lenni az irással. De csak abba kell hagyni megint. Nem is tudom már, hanyadszor a mai délelőttön!

Mert az udvarról váratlanul éles csetepaté ver föl. Először élénk tiltakozás üt meg (János az, aki tiltakozik), utána kézzel-lábbal való kapálódzás és sivitás, ahogy csak fér a torkán:

- Nem medet isztojába! Nem medet isztojába!

Az erkélyre lépek ki s lepillantok. János falnak veti a hátát, földnek feszíti a két lábát, mialatt a két fruska a kapu felé próbálja cibálni. Egyik a jobb, másik a balkezénél ráncigálja:

- Megállj, viszünk az iskolába!

- Nem medet isztojába! - védekezik kétségbeesetten. - Szohasze nem medet!

A két kisasszony, ugylátszik, azt a mulatságot találta ki, hogy az iskolával kezdte rémitgetni Jánost. Köztudomásu ugyanis róla, hogy a düh irtózatával gondol minden kulturális törekvésre...

A nagy zshivajban leszólok:

- Lányok, hagyjatok neki békét!

Elereszti s kacagva tapsolnak, hogy ennyire megjáratták vele. János nem igen hallhatta a hangomat, mert szembefordul velök, egyet fuj, aztán odavágja:

- A tejemtészit nettet!

De erre már elkap az indulat:

- Hát te káromkodni is szoktál? Gyere csak föl!

...Minek nyujtsam? Beletelik negyedóra, amire mély töprengések közt felér a szobámba. Sarokba kell térdepelni, háttal a szobának. Másodszor immár egyetlen délelőtt.

Azalatt irok s nem figyelek föl. Amire pontot teszek, a leány is benyit, hogy tálalva az ebéd. Fölnézek és látom, hogy János hallgat a sarokban, illetve szuszog. Időközben elaludt. Ugy fekszik, térden s arccal a földre borulva, mint az igazhivő: homlokával a földet csókolva, Mekka felé. Hozzálépek, de nincs szivem, hogy fölverjem. Gubbasztva szuszog, arca a szőnyegen, hátuljával fölfelé. Mint valami kis ágyu.

Hogy mennyi gondja van egy ilyen apró embernek!

(1926.)

III. (LÁTTA A JÉZUSKÁT...)

Hát bizony volt izgalom a háznál. Csaknem négy hét óta.

Kezdődött a Mikulással, akit jaj be nehezen vártak, Istenem! Azaz hogy Ágnes már csak tette az izgalmat, mert egy ebéd alatt - eléggé el nem ítélt elővigyázatlanságból - el-kottyantotta magát. Ágnes ugyanis másodosztályú tanulója immár az intézetnek és így nem lehet csodálkozni rajta, ha körülbelül mindent tud.

János azonban egészen más.

János fiam negyedfélesztendő mindössze s ezért kritika nélkül hisz el mindent, amit mondanak neki. Sőt, továbbmegy s a hallott dolgokat még ki is színesíti képtelen fantáziájával. Így például Mikulás-este előtt nyakrafőre erősítette (még a cselédnek is előadta legalább ötször), hogy előző nap délután saját két szemével látta a Mikulás bácsit, amint éppen a házuk előtt csoszogott el a nagy ezüstbottal, szakálla a hasa közepéig ért le, a balkarján pedig nagy kosarat vitt. Volt abban a kosárban sok minden: cukor, füge, szentjánoskenyér, mind-mind becsomagolva gondosan. Az egyik csomagra, a legnagyobbra természetesen, ez volt ráírva piros ceruzával: »Komálomi Jánoszkáé«. Még annyit, hogy Mikulás bácsi mögött a Krampusz settenkedett, két tömpe szarvával beledöfködött a levegőbe s egyik kezében virgácsot suhogtatott...

János legalább is így látta őket.

Mikor aztán eljött a szorongvavárt este, kiderült, hogy Jánoskának csakugyan igaza volt: Mikulás bácsi nem feledkezett meg róla. Mert volt ott az ablakban annyi minden, hogy nem lehet azt előszámlálni. János, mikor a hálósoba kirakatablakához vezették, egyszerre riadtan bámult fel, aztán épolý váratlanul előtörték a könnyei és hulltak-hulltak sebesen az arcán, mialatt nem birt magával s ugrálni kezdett. Mint egy apró mackó. És negyedórába telt, mire le tudott csillapulni:

- Én láttam, mikor a Mikulász hozta a szok ajándékokat...

Persze a fantáziáján keresztül látta. De olyan mindegy az.

No, de az igazi gyötrelmek akkor kezdődtek csak: a karácsonyeste miatt való drukkolások.

János - minden átmenet nélkül - egyszerre jó gyerek lett. Nem ellenkezett többé az anyjával s a nénjéhez is csupa megértéssel, mondhatni: tisztelettel közeledett. Ez a szelid magatartása azért lepett meg bennünket is, mert alig öt nappal előbb még tettleg bántalmazta a nénjét. Ugy történt, hogy a szobájukból egyszer csak nagy sivalkodás ütött ki hozzám. Lecsaptam a tollat, mert fogalmam se volt, mi történhetett köztük? Rányitok a szobájukra s elállt bennem a lélegzet ekkora lovagiatlanságra. János ugyanis - noha éppen négy esztendővel fiatalabb - az Ágnes kisasszony hátán térdepelt s öklével döngette a hátát, mialatt a nénje szivszaggatóan rimánkodott neki:

- Eressz el, János! Eressz el!

János, miközben paskolt, az indulattól remegve ismételhette:

- Mászkol isz elveszed a celuzámat? Mászkol isz elveszed a celuzámat?

A kisasszony hátáról mindenekelőtt lehuztam a fiatalembert... Egykettőre kiderült, hogy Ágnes - elnézésből - a maga egyik színes ceruzája helyett a Jánoséval talált rajzolni s mikor ezt János észrevette, kitört belőle minden öskegyetlenség. Az ekszcesszust természetesen

nyomban követte a megtorlás. Magammal vittem a szobámba, ott először haptákba kellett állania az apja előtt s fejére olvastam számtalan megtévelyedését. Egy arcizma se rándult. A lecke után sarokba kellett térdepelni, ezúttal háttal a szobának. Ott gubbasztott aztán, a megbánás legcsekélyebb jele nélkül. Én az asztalhoz ültem, olvasni kezdtem, de egy-két perc múlva hallom, amint konokul suttog maga elé:

- Az én celuzámmal ne lajszoljon!

Ilyen előzmények után érthetőnek fogja találni mindenki, ha módfölött meglepett mindnyájunkat, mikor a karácsonyest közeledésére János teljesen megváltozott. Még természete alapjaiban is. Olyan jó fiu lett, hogy az már aggasztó volt.

Mindenekelőtt tulzott lovagiasságba csapott át, éppen a nénjével szemben. Ágnesnek nem lehetett olyan kívánsága, amelyre azonnal ne vállalkozott volna. Délutánonkint például háromszor is bejött az anyjához s vajas- vagy lekvároskenyeret kért. Nemcsak magának, hanem Ágnesnek is, akiről azelőtt következetesen megfedkezett minden alkalommal. Annyira tulhajtotta az előzékenységet, hogy a vajas- vagy lekvároskenyérre vonatkozó instanciáját mindig a következő toldalékkal végezte:

- Ágneszkének nagyobb kenyelet adjál, mint nekem!

De voltak egyéb tünetek is, amelyekből napnál fényesebben kiviláglott, hogy a mennyországból rövidesen le fog jönni a Jézuska és ajándékot fog hozni a gyerekeknek. De persze kizáróan azoknak, akik jól viselték magukat.

Ha például az édesanyja, himzömunkával a kezében, leült a karosszékbe, János nyomban a sarokba trappolt, felkapta a zsámolyt s lihegve helyezte el a mamája lába alá. S nem minden aggodalom nélkül kérdezte olyankor:

- Moszt mál jó gyelek vagyok, anyukám?

- Jó gyerek vagy, kisfiam, - felelt komolyan az édesanyja.

János megnyugodott s szippantott egyet az orrán.

Ehhez a szokatlan arányu javulási szándékhoz azonban járultak egyéb jelenségek is, amelyek rendkívüli izgalommal töltötték el Jánost.

Ilyenek voltak a Mikuláson kívül a Mackó bácsi és a Murkuláb. Itt aztán kénytelen vagyok némi kitérőt tenni, mert különösen a Murkuláb behatóbb ecsetelése nélkül hiába beszélnek: senki sem értene meg.

A Mackó bácsit mindenki ismeri körülbelül. Ott él a rengetegben, egy barlangban, felesége a Mackó néni, van egy körülbelül második-elemibe járó kislányuk, a Mackó Ágnes és ott hancúrozik a barlang körül mindennap a kisfiúk, aki nem lehet több negyedfél évesnél, természete szerint nagy betyár, mert gyakran nem hallgat a szüleire. Neve: Mackó Jánoska.

Ezek már régebbi kebelbarátai Jánosnak, akiről minden este mesélni szoktam nekik az ágyban.

Karácsony előtt azonban, amikor minden szófogadó gyermek szivszakadva várja a Jézuskát, a Mackó-családról szóló szövevényes elbeszélésekbe csak belesodródott valahogy a Murkuláb is. Ez a Murkuláb nem hétköznapi alak. Körülbelül egy esztendő óta ismerős a családban s a nevét is János adta.

Vagy egy évvel ezelőtt ugyanis a kéményseprőt pillantotta meg János az udvarunkon. Abban a szempillantásban mögém bujt s remegő hangon suttogta maga elé:

- Ott van a Mujtujáb...

Igy kapta Murkuláb a nevét, azóta azonban nagy metamorfózison ment át a kéményseprő-külsőből. János, azóta felruházta apró szarvakkal, hosszú, lompos szőrrel, a szeme mindig forog s állítólag látta is egyszer valahol és megfigyelte, hogy hosszú fekete fogak lógnak ki a szájából. Hát így fest külsőre a Murkuláb.

Mivel az egész Mackó-család csupa jólelkű mackóból áll, csak természetes, hogy a Murkuláb annál ádagabb lelkületű egyéniség. Valóságos ördög, aki el akarja vinni egy zsákba a makrancos kisfiukat. A zsák a hátáról fityeg le a Murkulábnak.

A karácsonyelőtti izgalmas hetekben, mialatt Mackóékról folyt kettőnk között a szóbeszéd (a két Mackó gyereknek bizonyára sok ajándékot fog vinni a Jézuska), egyszerre csak azzal állt elélem János:

- A Maszkó báci mit csinál, ha meglátja a Murkulábot?

Mackó bácsi olyankor természetesen fokossal kergeti a Murkulábot, aki halálos ijedtségben menekül előle. Ebből a fordulatból egészen új meserészek kerekednek aztán, amelyek végül is odafejlődnek, hogy a csupajóság Mackó-familiával ellentétben a Murkuláb a legmihasznább teremtes, akinek semmit sem hoz karácsonyra a Jézuska.

Ez a kijelentésem nagy elégtétellel töltötte el Jánost. Megnyugtató, hogy ő a legjobb gyerek marad ezentúl, örült, hogy Murkuláb ajándék nélkül marad a Szent Estén s tágranyílt szemmel és hálával adózott a Mackó bácsinak, aki, valahányszor az erdei barlang tájára került a Murkuláb s aziránt érdeklődött, hol van Komálomi Jánoska, a rézfokossal nyomban üldözni kezdte a Murkulábot.

János lángragyult fantáziával hallgatta elbeszélésem épületes és tanulságos konkluzióit s aztán ő is mesélni kezdett. Hogy egyszer egyedül járt az erdőben (mármint János) s a saját két szemével látta, amint Mackó bácsi fokossal paskolta a Murkulábot s igen jajgatott a Murkuláb, mert akkor már vér jött a fejéből.

Ezek a mesék, igazság szerint, annyi célt szolgáltak mindössze, hogy János figyelmét eltereljük a Jézuskáról. Mert a karácsonyi ajándékok dolga napról-napra inkább gyötörte. Egy este aztán, alighogy befejeztem a Mackó bácsi meg a Murkuláb újabb találkozásáról szóló mondanivalóimat, egy mélységeset sóhajtott:

- Jaj Isztemem, mikor jön már a Jézuska?

Mivel pedig körülbelül sejtegetni kezdi már, hogy a szó elrepül s csak az a biztos, amit leír az ember, ő is mindjárt képeslapot és ceruzát kért, ott helyben (az ágyban) teleírta krikz-krakszokkal, amelyek értelme az volt, hogy hozzon neki a Jézuska piros autót, piros motorbiciklit, piros autóbust, egy egészen kis mackót és így tovább, a képtelenségig. A képeslapot azzal adta át nekem, hogy tegyem ki a dolgozószobám ablakába. Éjszaka, ha az anyák itt fognak röpködni a ház körül, bizonyára észreveszik s fel fogják vinni az égbe, ahol Jézuska elolvassa majd.

Én aztán az ablakba tettem ki a képeslapot.

És csodák-csodája, reggelre már nem volt az ablakban! Amire fölkelünk volna, eszembe se volt a dolog, csak az tűnt fel, hogy János meglepő készséggel pattan ki az ágyból s odakiált a leánynak:

- Bözi, gyorsan adja lám a luhát!

Csak félig volt még rajta a ruha, amikor átfutott a harmadik szobába. Két másodperc múlva lihegve rohant vissza hozzám, a szeme kerekre nyílt s megrendülve alig tudta kimondani:

- Apuszi, már nincs ott a képeslap!

- Miféle képeslap? - néztem rá.

- Hát amit a Jézuszkának írtam. Mál elolvasztam a menyoltságra...

Nem tudta folytatni. A szeme tele volt könnyel.

Hát ami ezután következett még! Egyik estén véletlenül mesélni kezdtem neki Jézuska születéséről, aki olyan szegényen jött a világra, hogy még ingecskéje sem volt s tehenek melengették a lehelletükkal, mert talán meg is fagyott volna a jászolban. János - össze-zavarván időt és távolságot - nyomban felajánlotta egyik ingét (persze a legviseltebbet), hogy küldjük el postán Betlehembe. A kis Jézus menekülése alkalmából szó került természetesen Heródesről is, aki két évtől lefele minden kislányt vérbeöletett. János magánkívül lett ekkora gonoszságra s elnyit szemmel akasztott meg:

- Apuszi, meg kell mondani a Maszkó bácinak, hogy a fokossal velje meg Helódeszt!

Mire csak két nap választott volna el a karácsonyestétől, teljesen új mesekört építettem ki a János számára, amelyben egyaránt szerepet játszott a rokonszenves Mikulás bácsi, a derék és mindig brummogó Mackó bácsi, az üldözött Jézuska, az istentelen Heródes és a kisfiukra fenekedő s mindenkinél ádázabb Murkuláb. Csak akkor csillapodott le János, amikor ismételt-biztosítottam, hogy Murkuláb - ha az előjelek nem csalnak - a pokolba jut, ahol is száz esztendeig fog vakaródzni a lángok között.

De a meséből is kifogytunk egyszer. És ha ki nem fogyunk, János akkor sem bírta volna tovább türelemmel. A Jézuska látogatását várta már. Jaj, de nehezen!

Napközben csak elvult még, de éjszaka egyre többször fel-felriadt. Az izgalmak akkor érték el a tetőpontot, mikor édesanyjuk elzárta előlük az ebédlőt. Éspedig kulccsal. Magyarítani se kellett nagyon, tudta anélkül is János, hogy az anygalkák most kezdik diszteni a karácsonyfát s másnap estefelé Jézuska is le fog ereszkedni a mennyországból, hogy magával hozza a karácsonyfa alá mindazokat az ajándékokat, amelyeket képeslapon kért tőle. Utóirat gyanánt odajegyezvén, hogy egyet se felejtse ki belőlük.

Az anygalkák munkája persze nem volt azért egészen zavartalan. Mert János, ha nem látták, lábujjhegyen egyremásra az ebédlő ajtajáig lopódzott el s a kulcslyukon próbált bekukucskálni. De a kulcs a zárban volt tulfelől, minél folytán semmit se tudott kilesni. Ám annál többet hallott! Rejtelmes sugdosás és még rejtelmesebb ruhasuhogás szűrődött ki az ebédlőből s János olyankor remegve jött hozzám:

- Apuszi, az anygalkák lepülnek a cobába ész becélnek egymással...

Tudta, hogy a suhogás csakis az anygalszárnyak óvatos repkedésétől származhatik.

Ilyenkor - egyszer-kétszer - odaszólt neki a nénje:

- Jaj, te csacsi!

Szerencsére idejében intettem neki, hogy ne próbáljon kikottyantani valamit. Ágnes tudniillik nyolcesztendő lesz immár a nyáron s így sok mindent hall a barátnőitől. Másfélesztendő alatt bizonyos kulturára tett már szert s nem csodálom, ha destruáló hajlamok fejlődtek ki benne. Negyedóra múlva megint hallom, amint elhúzza a száját és sok fölénnyel nézi végig Jánost:

- Ó, te csacsi! Mit tudsz te?

János ilyen esetben hozzám fordul védelemért s én ismételt-megnyugtatom, hogy nem csacsi. Ellenkezően: önérzetes egyéniség.

Ám mindezek muló epizódok csupán. Az angyalok közelléte lázas izgatottságban tartja Jánost s ebédután alig lehet már beszélni vele. Leül a sarokba, néhai katonaládikámra, két arcát a két tenyerébe bocsátja, s szomorúan, csaknem leverten sóhajt:

- Isztenem, talán nem isz jön el a Jézuska!

Nem tudom nézni részvét nélkül a kis ember vergődését. Azzal akarom elvonni a figyelmét, hogy jöjjön sétálni keveset. Az Andrássy-uti kirakatokat is meg fogjuk majd nézni a sok apró karácsonyfával. De János csak lehorgasztja a fejét. Nagyon odavan már:

- Apuszi, moszt nem medek... Nem tudok jálni...

A várakozástól esett össze annyira a kisöreg.

Aztán csak eljön az este is. Vacsora után a Miatyánk következik, majd a nemzeti Hiszekegyet mondja el. Jóéjszakát kíván mindenkinek s a hangja remeg. Akkor végül a falnak fordul s édesanyja betakargatja gondosan.

De csak forog-forog azontúl is és egyre hallani nehéz sóhajtozását az ágyban. Már magam is lefekvéshez készülnék s feléje szólok:

- Alszol már, kisfiam?

- Nem bilok aludni, apuszi.

- Csak hunyd be szépen a szemedet, mert a jó gyerekek mind alusznak már ilyenkor.

Nem szólt semmit s nem is moccan többet. Néhány pillanat mulva hallom, hogy mélyen lélegzik már.

Hála Isten, csakhogy elaludt!

Csönd van, csönd van... Magam is álmos leszek. Az egész világ hallgat. Először még, félálomban, hallom egy-egy késői villamos csengőjét, nagyon elmosódottan. De aztán minden feneketlen mélységbe merül velem együtt.

Meddig alhattam így, nem tudom.

Egyszer csak felriadok!

Sötét a szoba, sötét. És csönd van benne, szörnyű csönd. Pillanatra felfigyelek, mert gyanus neszt hallok a János kiságya felől.

A nesz ismétlődik. De nagyon bizonytalanul. Mintha valaki tapogatódzna a sötétben.

Másodszor is felfigyelek.

Most már tisztán kiveszem, hogy valaki motoszkál a szobában. Kistermetű ember lehet, mert apró léptekkel tipeg. S meztláb kell lennie, mert föltünő nesztelen a csoszogás.

Csak nem János keres valamit éjszakának-évadján?

Éppen fel akarom csattantani a villanylámpát, amikor megfigyelem, hogy a tapogatódzó emberke felém közeledik. Fülelve dülök vissza a párnára.

A nesz valóban az ágyam felé jön.

Egyszerre csak végigtapogatja valaki a paplanomat. Aztán egy sóhajjal felkapaszkodik, átlép rajtam, mögém bujik, a paplan alá s összekuporodik. Később kurta ujjával kotorászni kezd az arcom körül, kitapogatja a fületem, meghuzza s ugyanakkor vacogó foggal költöget:

- Apuszi, hallod? Beszéjjél mál!

Csak akkor érzem meg, hogy a kis ember egész testében reszket. Odszólok neki félhangon:

- Fázol talán?

- Nem fázok - suttog vissza -, sak félek...

- Mitől félsz?

Átöleli a nyakamat, úgy beszél a fülemben:

- Azél, melt láttam a Jézuskát...

- Mikor?

- Mikor a kiszágyban feküttem...

Megsimogatom:

- Aztán milyen volt?

- Apuszi, olyan vót - suttogja reszketve -, hogy asz ágyam mellett állt, mindig sak nézett lám ész fényesz kalika vót a feje körül...

(Tudom már, tudom. A fényes karikát az este látta Jézuska fején az egyik képeskönyvben).

Alig tudom lecsitítani:

- Beszélt is talán valamit?

- Nem beszélt, sak mindig nézett lám és egyszal nevetett...

Megsimogatom másodszor is:

- Holnap estére biztosan sok ajándékot hoz Jézuska, azért volt itt... Aludj, kisfiam!

- Nem bilok, apuszi...

- - - - -

Magam sem tudok elaludni... Hogy irigylem ezt az apróságot! Mert érzem, hogy én már soha többé nem fogom meglátni a Jézuskát.

(1926.)

IV. (A MURKULÁB)

Minap reggel, miután annak rendje szerint köszönt nekem, ahogy azt egy illedelmes fiutól el is várhatja az apja, lecsuszott a kis ágyából, átszaladt a hálószobán s mellém bujt be, a paplan alá. Ott elhelyezkedett s akkor, lelkendezve kezdte ujságolni:

- Apukám, nomoklim van!

- Mi az?

- Nomokli, - magyarázta tágranyilt szemmel. - Olyan, mint a kalika...

- Csak nem monokli?!

- De az, apukám. Nomokli!

- S minek az neked?

- A szememle teszem. Tegnap láttam a válozba egy huszált, neki isz volt a szemén nomokli...

Egyszerre elhallgatunk. János bizonyára ama titokzaton tünődözve el, mirevaló lehet az a monokli, melyet a szemén viselt az a bizonyos huszár s amilyenel állítólag ő is rendelkezik már. Én viszont azon kezdem törni a fejemet, honnan szerezhette a monoklit? A dolog, mint tünet, annál aggasztóbb, mert János idei nyáron lesz négyéves mindössze s máris a huszár-tiszteket utánozza.

Hiszen tagadhatatlan, hogy ő is huszár. Van piros lovassági sipkája, amelyet hegyesen szokott a fejébe biggyeszteni és van kardja is, amelyet azonban ritkán szokott hüvelyébe dugni. Ha ugyanis valaki egész nap macskákat üldöz a ház körül, ahhoz okvetlenül szükséges, hogy kihuzassék hüvelyéből az a kard. Mert a kutyák elől megretíral, annál keservebb napok következtek el azonban a macskákra, mióta az egyik királyuccai boltban megvettük a kardot. Reggeltől-estig kergeti őket, a macskák eszük nélkül menekülnek a hadonászó huszár elől s végső szorultságukban a háztetőre futnak föl rendszerint. A tető párkányáról visszaneznek Jánosra, János viszont szétterpesztett lábakkal s nem kevés kárörömmel kiált fel utánuk:

- Félték tőlem, mackák?

A kérdést megismétli még néhányszor, de mert a macskák nem felelnek neki, legfeljebb kíváncsian néznek le felülről az ádáz kis emberre, kardját hüvelyébe taszítja s nagy elégtétellel indul el a ház mögé, hogy ujjabb macskát verjen föl valahol.

Egyelőre azonban a monokliról legyen szó. Nem faggatom tovább, hiábavaló lenne: János ugysem vall. Érzem, hogy rövidesen kiderül anélkül is minden. S csakugyan, alighogy a dolgozószobámba lépek, máris megfogtam a fiatalembert. Valamit keresve, kihuzom a középső asztalfiókot s első tekintetem a zsebórára esik, amelynek üvegét tegnap délelőtt levettem, mivel a számlapot akartam megtisztítani. Aközben valami dolgom akadt, az órát betettem a fiókba, a kerek üveget ellenben kintfelejtettem az asztalon. János, aki - teljes felelőtlenséggel - mindennap rendszeres motozást fejt ki az asztalomon a radirgumik, ceruzák s egyéb ilyen praktikus tárgyak után, meglátta persze az üveget s nyomban lecsapott rá. S abban a szempillantásban el is emelte.

Igy jutott hát a monoklihoz.

Ágnes nénje a szomszéd szobában készíti elő könyveit. Odaszólok neki:

- Hozd csak be a Jánost!

Félperc múlva előttem áll már haptákban. Fölvetett fejfel, lábait szorosan egymáshoz illesztve s olyan arccal, amelyről előre le lehet olvasni, hogy vallani sohasem fog ez az ifjuember. Én azalatt hátul-összefogott kézzel járkálok előtte föl és le.

Az elszánt ember ijedten pillog. Egyszer aztán hozzákezek:

- Hát hol is vetted azt a monoklit?

- Én nem vettem, apukám, s egy nagyot nyel. - Én csak láttam a nomoklit...

- Aztán hol láttad?

- A szobában...

- De a szoba nagy! Azt szeretném tudni, hol volt a monokli, mikor zsebrevágtad?

Makacsul néz velem farkasszemet:

- Én nem zebrevágtam, apuka, én csak láttam az asztalon ész megnéztem...

- És elvetted! Mi? Hogy tegyem most zsebembe az órát, amikor hiányzik az üvegje? Erre felelj!

Nem felel. Ahelyett másodszor is nyel egy nagyot.

Azalatt még mindig fel és alá járok előtte, hátul összefogott kézzel:

- Hallod-e, te ember, én igazam nem tudom...

- Én még nem vadok embel, csak kiszfiu! - vakkant bele váratlanul.

Erre már, komolyan rendreutasítom:

- Ne kotnyeleskedj, mikor az apád beszél! Igenis, soha rendes ember nem lesz belőled, ha így folytatod! Hogy mennyi gondot okozol te nekem, hallod-e?! Sokszor már aludni se tudok, ha eszembe jut, milyen rendetlen vagy! Haszontalan ember!

Előttem áll, a szempillája se moccan. Rászólok:

- Menj előlem és javulj meg!

Átszalad az ebédlőbe s odaát egy nagyot lélegzik, hogy ezt az újabb bajt is sikerült megszűntetnie. A monokliról nem esik szó többé. Ha már elemelte, maradjon nála.

Az íróasztalon babrálgatok azalatt, régi leveleim között. Elmulik egy negyedóra. Akkor egyszerre arra figyelek föl, hogy János a szomszéd szobában fenyeget és abriktol valakit. Éppen azt hallom:

- Haszontalan embel!

Óvatosan az ajtófüggöny mögé lépek s onnét lesek át az ebédlőbe. Persze, persze: hiszen gondolhattam volna... János ezúttal is leutánczott s ami szidást előbb az ő fején halmoztam össze, azt most János a mackójára testálja át.

Az ebédlőben ugyanis ez történik:

János hátul összefogott kézzel, homlokán nehéz gonddal járkálgat föl és alá az asztalnál (szó szerint úgy, mint negyedórával előbb magam is), a mackó pedig a sarokbatámasztva feszeng és drukkol. Látszik rajta, hogy egészen odavan, mialatt János ugyancsak mossa a fejét:

- Hol vetted magadnak a nomoklit? Moszt beszéljél!

A mackó a sarokban szurkol és hallgat. János megáll előtte, súlyos szemrehányások özönével:

- Halgasszál, mikor én beszélek!

A mackó szorongva áll a sarokban. János végül is megfenyegeti:

- Majd eccel kikapod, haszontalan embel!

S hátatfordít a mackónak, aki - úgy látszik - monoklit szerzett valahonnét és semmi szín alatt sem akar megjavulni.

Nesztelenül elhuzódom az ajtófüggöny mögül s elgondolkozom ezen az apró emberen, aki időközben az előszoba felé indul el, de hirtelen a mackó felé fordul vissza s rendreint:

- Most csak maladjál a szalokba, melt lossz vagy!

S kimegy az ajtón. Én a régi levelek közt kezdek tovább böngészgetni, de nem sokáig maradok nyugton. Mert egyszer csak hallom, hogy János ijedten kopog fölfelé a lépcsőházban, félperc múlva már a szobámba ront, megáll előttem falfehéren s szájaszéle meg-megrándul az izgalomtól:

- Apukám, itt van valaki...

- Kicsoda az a valaki?

Alig tudja kimondani, annyira futott valaki elől. Csaknem elfulva mondja:

- A Murkuláb talán...

Igy már értem. Mert a Murkulábbal igazán nem tanácsos kikezdeni. Még Jánosnak sem.

Sejtem, hogy alighanem a kéményseprő jelent meg a láthatáron. Hogy megnyugtassam némileg, kinézek az előszobába. Csakugyan ott áll a kéményseprő: a könyvét hozta föl, hogy aláírjam.

Azt mondom neki, de úgy, hogy János is meghallja odabent:

- Maga az, Murkuláb bácsi?

- Én vagyok, - mondja a kéményseprő elváltoztatott hangon, mint aki jóideje be van már avatva a dolgokba.

- Aztán minek jött, Murkuláb bácsi?

- Azért, hogy elvigyem a rossz gyerekeket!

Azt mondom erre:

- Hát csak menjen vissza, Murkuláb bácsi, mert a mi házunkban nincsen rossz gyerek. János nagyon jól viseli magát mindennap!

A Murkuláb erre morogva elégedetlenkedik, hogy neki azt beszélték az uccán: Jánoska sokszor nem hallgat az anyukájára. Utoljára is elmegy, más rossz gyerekek után kutatva s közben még a lépcsőházból is fel-felmorog.

Amire visszamegyek a szobába, Jánost nem találom hirtelen. De aztán előkerül, az íróasztalom alól. Azaz csak a fejét dugja ki szörnyű szorongás között. Alig mer sottogni:

- Elment már a Murkuláb?

- El. De azt mondta, visszajön megint, ha rossz fiu leszel.

Egyelőre azonban más érdekli, mint a Murkuláb üzenete. Susogva faggat:

- Hány gyereket vitt a zákba?

- A zsákba? Két makrancos fiu sirt benne és be voltak mázolva feketére...

- Mivel voltak bemázolva? A nagy kefével?

- A nagy kefével bizony, amelyet vállán visz a Murkuláb!

Ez a kefe nyugtalanítja leginkább. Most már bizonyos, hogy félóráig nem fog tágitani a szobámból. Mert hátha a lépcsőház alján megbujva mégis csak ott leselkedik rá a Murkuláb!

Ceruzát, papírt kér, leül a kisasztalához s rajzolni kezd, széles nekifészkelődéssel.

A Murkuláb tudvalevően bizonyos ijesztőkülső alak, akinek hivatása, hogy a rakoncátlan-kodó fiukat bedugja a hátán fityegő zsákba, miután az arcukat feketére kormozta be előzően a nagy kefével. A Murkuláb eredete ma már valóságos mithoszbá vész el.

Vagy két esztendővel ezelőtt (ma már ezt sem lehet földeríteni) a szemetes embert vagy a kéményseprőt nevezte el így először. Ez az alak fokankint átalakult a János fantáziájában: haja megnőtt s a vállára csüngött le, foga kilógott a szájából s az álláig ért, vörös szeme pedig forgott. Tavaly nyáron, mikor az ujhelyi hegyek közt tanyáztunk néhány napig, személyesen is találkozott félpillanatra a Murkulábbal. Az egyik szőlőben észrevette a madárijesztőt, amint rongyokbafoszlott karjaival kalimpált a szélben s a lyukas kalapjához tűzött tyuktoll is egyre integetett feléje: »gyere no, ha mersz!« János karikáratárgult szemmel meredt rá félpillanatig, aztán trappolva kezdett menekülni s nem is állt meg, csak az anyja szoknyája megett. Ott lihegve kezdett magyarázni:

- Anyukám! A Murkuláb így cinált nekem a kezével! El akalt vinni!

Általában a Murkuláb tetemes ideig hathatós eszköznek bizonyult a János fékentartására. Este, ha nem akart elaludni, a Murkuláb egyszerre csak morogni kezdett az előszobában. János abban a szempillantásban - zsuppsz! - a paplan alá s onnét suttogott felém dobogó szívvvel:

- Takald be az alcomat!

Fő, hogy az arca legyen betakarva: a láb csupaszon lóghat ki a paplan alól. Nem számít.

Azonban ez az állapot sem tartott sokáig. Mert Jánosnak lassankint gyötrő gyanúja támadt a Murkuláb egyéniségét illetőleg. Igaz másfelől, hogy ennek is a cselédleány volt az oka.

A leány ugyanis vagy három héttel ezelőtt, amikor már minden képzeletet megcsufolt a János fegyelmezetlensége, nagykendőbe burkolta a fejét, aztán - elváltoztatott hangon - belépett a hálósobába:

- Hol van az a rossz gyerek? Mind-járt vi-szem ma-gam-mal!

A számítás az volt, hogy János nyomban paplan alá buvik... Azonban nem úgy történt. János előtt ismerősnek tünt föl a hang és noha egész testében reszketett, odanézett a Murkulábra s meglátta a szoknyát. Egyszerre iszonyú világosság gyult ki az agyában s nem lehet meglepődni ezekután, hogy amikor másnap délelőtt a szobámban irtam, hirtelen csak megjelent az ajtóban egy apró Murkuláb, fejéborított nagykendővel s cérnahangját elmélyítve kezdett morogni, mialatt lépést közeledett felém:

- Én vagyok a Mul-ku-láb... Ha nem gyösz já-cod-ni, min-gyált be-dug-lak a zák-ba!

A fenyegetés nekem, szólt s a törpe Murkuláb János volt persze, aki ilyenformán akarta kicsikarni belőlem, hogy tegyem le már a tollat s menjek le keveset az udvarra, ahol is a ház körül pompás bujócskát lehet játszani.

A Murkulábot illetőleg bajos már ráijeszteni többet. Kivétel csupán a kéményseprő. Mert ha e murcos embert pillantja meg, vállán a karikábahajtott kefével, esze nélkül trappol be hozzám s ha történetesen nem lennék bent, elrejtőzik a kéményseprő elől. Nemrég a szekrényből húztuk ki, ahol guggolva lihegett nagy szurkolásában.

Ezidőszerint szobámban ül a kis asztala előtt s rajzolgat valamit. Nem sokat törődöm vele, mert régi levelekben böngészgetek. Ám ennek is vége lesz egyszer s fölállok. Abban a pillanatban rámkiált János:

- Ne mozdujjál meg! Üjjél vissza!

- Minek üljek vissza? - nézek rá meglepetve.

- Melt moszt tégedet lajzollak!

Szóval, készül a portrém. Visszaülök hát s szembenézek vele. János szaporán rajzol közben: hol a papíron fut a ceruzája, hol fölnez s összehúzott szemmel figyeli egyszer a fülem állását, másszor a nyakkendőmet. Később annyit mond:

- Moszt mál lelajzoltalak... Ájjál fel!

Fölállok s szemügyreveszem a rajzot. Legsikerültebb a két kar: a hasam közepéből indul ki mind a kettő. A balkezemen hat ujj van, a jobbkezemen csak négy jutott ennél fogva. Megkérdezi:

- Jól lajzoltam?

- Jól, - nyugtatom meg komolyan.

Eltöpreng maga elé, majd rámnéz:

- Ugy-e, apukám, nem vagyok lossz fiu?

- Nagyon jó fiu vagy, - s megsimogatom. - örülök, hogy szót fogadsz mindig...

Sajnos, e hitemben hamarosan meg kellett rendülnöm.

János ugyanis kimegy a szobából s jóideig nem látom azután. De ugy negyedóra mulva (dél lehet körülbelül) az Ágnes nénje riadt hangját hallom a nyitott erkélyajtón át. Ugy látszik, a kisasszony most jön haza az iskolából. Rémülten sikolt fel:

- Hát te mit csinálsz, Jánoska? Hiszen ha leesel, meghalsz!

János fölényesen kiált vissza:

- Szemmitsze nem cinálok, cak nem tudok lemászni. Szalaggyál a házmesztelnéhez, hogy vegyen le!

Ijedten lépek ki az erkélyre s lenézek. De eláll a szívem attól, amit látok.

János ugyanis a másfélöles fonott drótkerítés tetejébe kuszott fel, odafönt azonban a fonatba akadt bele a ballába s most nem tudja kihuzni. Így aztán apró két markával görcsösen fogja a kerítés tetejét s labdává gömböörödvé vár, míg segítségére siet valaki. Ezer szerencse még, hogy éppen akkor jött haza a nénje s meglátta.

Ágnes különben már szalad is visszafelé a házból s utána magából kikelten a házmesterné:

- Jánoska, hogy került maga oda, az Istenért?

- Ne beszéljen mindig, - torkolja le onnan felülről. - Tegyen le mál a földle!

A házmesterné leszedi nagykeservesen. A pöttömlegény ott áll már előtte s fölnez az asszonyra:

- Házmesztelné, meg ne mongya apukának, melt akkol meghalagszok magála!

Föntállok az erkélyen, nézem-nézem az elszánt embert s komoly zavarban vagyok. Mert fogalmam nincs, mit csináljak vele?

(1927.)

V. (NÉVNAPI KÖSZÖNTŐ S EGYEBEK)

Ez már régebben történt.

Édesanyjuk nevenapja közeledett a tavaszon s e nap természetesen köszöntőversek elszavalásával volt szoros kapcsolatban. Ágnes - példátlan elfoglaltsága mellett is - egy-kettőre megtanult egy tizenhatsoros verset, amelyet egyik költő-barátom szerzett kizáróan erre az alkalomra.

De már Jánosnál bajok voltak.

János negyedik évét taposta mindössze idei áprilisban, mindazáltal már akkor is ádáz egyéniség volt. Hiszen névnapi köszöntőül összevissza egy négysoros versikét ütöttem össze a számára én magam s még azt is sokallotta. Így történt aztán, hogy csak két sort tanult meg a négyből. Pedig mennyit kapacitáltam, boldog Isten! Hogy semmi gyanut ne fogjon az anyjuk, már tíz nappal előbb megkezdtuk a délelőtti sétákat a Városligetben, amelyek persze azt a célt szolgálták kizáróan, hogy János feltűnés nélkül tanulhassa meg a köszöntőt. És alighogy elhagytuk a kaput, rászóltam:

- Most pedig halljuk a verset, János fiam!

És János mondani kezdte készségesen, miután előbb nyelt egy nagyot:

*Jó anyukám, kívánom:
Az Isztenke megáldjon!*

Itt megállt.

- Mondd csak tovább! - biztattam. - Még két sor van hátra!

János ilyen alkalommal fölneézett rám, nagyon komolyan:

- Mál én többet nem tanulok!

- S miért?

- Azélt, melt akkol fájni fog a fejem...

Igy aztán hagytam a két sort: nem zaklattam többet. Mindössze arra hívtam föl a figyelmét, hogy a névnapi ebéd előtt ne próbálja mondani a verset, ha mamája is a közelében van. János ezt megígérte s meg is tartotta a fogadalmat. De egész eredeti felfogásban.

Tudni kell, hogy délutánonkint az anyjuk Ágnes kisasszonyt készíti elő a másnapi leckére, János pedig a sarokban játszik azalatt. Hol az autóját pucolja, hol a nyergeslovának ad kenyeret olyankor. Azt állítja, hogy a kenyeret szereti a ló, különösen ha lekvárral kenték be előbb. A lekváros kenyeret ugyan ő szokta megenni minden esetben, de ez most nem tartozik ide.

Annál följegyezni valóbb azonban, hogy János elárulta magát egy ilyen délután. Kétszer is.

Szigoruan lelkére kötöttem, hogy a verset mondogassa magában olyankor is, ha én nem vagyok mellette: arra vigyázzon csupán, hogy a mamája meg ne neszeljen valamit. Nos, egy ilyen délután, mikor az anyjuk Ágnes hallgatta ki, Jánosnak eszébe jutott: hibátlanul megy-e a vers? Suttogva nem tud ugyan beszélni, inkább félhangon dörög, mint egy kis mackó, ám mentségére írjuk ide, hogy háttal fordult az anyjának s úgy kezdte felmondani magának a névnapi köszöntőt:

*Jó anyukám, kívánom:
Az Isztenke megáldjon!*

Az anyja egyszerre felfigyelt s abban a szempillantásban tudta, miről van szó. De még mielőtt folytathatta volna a leckét, János hátrafordult:

- Anyukám, ugye, szemmitsze nem halottál?

- Semmitse hallottam, kisfiam, - csillapította le az édesanyja.

Teljes megnyugvással tette hozzá erre:

- Akkol jó. Melt apuka mondta, hogy te szemmitsze ne halljál meg!

A mamája - mit tehetett volna egyebet? - elérzékenyült erre a szörnyű titoktartásra.

Igy jött el a névnapi ebéd ideje, amikor is - virággal a kezükben - föl kellett köszönteni az édesanyjukat. Először Ágnes került sorra s meghajtván magát kecsesen, elszavalta a maga tizenhat sorát, persze megfelelő hanghordozással s azzal átnyújtotta a csokrot.

Most következett volna János. Hát bele is kezdett, nem minden meglepetés nélkül. Először egy nagyot nyelt s elfujta a maga két sorát. Ott azonban nem állt meg, hanem - egy másodikat nyelvén - nagy elszántsággal darálni kezdte:

*A mi cicánk félhez akal menni,
A szomszédé el akalja venni,
Édesz cicánk ne hadj itt bennünket:
Ki fogja meg a mi egeliünket?*

Az édesanyja egyszerre tudta, miről van szó: János - vershosszuságban - nem akart lemaradni a nénje mögött s anyja tiszteletére így akarta kipakolni most minden tudományát.

- Elég lesz már, kisfiam! Elég lesz! - próbálta csillapítani a mamája.

János azonban mindenáron túl akart tenni a nénjén, tehát ismét nyelt egyet s ugyanakkor a harmadik versbe csapott bele:

*Házaszodik a lapát,
Elveszi a pickafát,
Vőfél lesz a cévnonó,
Noszolólány cakajtó...*

Édesanyja eléjéértáta a karját:

- Nagyon szép volt, kisfiam! Gyere, hadd csókoljalak meg!

Ámde János előbb még egy negyedik költeményt is felmondott és csak akkor adta át a maga virágját, miután először illedelmesen meghajtotta magát s mellesleg szippantott egyet az orrán.

Mert ilyen ádáz ember! Halálig ellene van mindennemű tudományos vagy egyéb kulturális törekvésnek, annál féktelenebbül rajong ellenben a természetért, melynek nagy bolondja ő.

Ha egy-egy turistaut előtt állunk, már napokkal előbb megkezdí előkészületeit. A leglázasabb izgatottsággal.

Mindenekfölött apró hátizsákját kaparja elő az ágy vagy valamelyik divány alól s viszi az anyjának azzal a tiszteletteljes kéréssel, hogy a hátizsákot ne csupán kefélje ki, hanem vizsgálja meg, nem lyukas-e valahol? Aztán a hegymászó botját keríti meg, amelyet nyomban kötelessége megmosni a házileánynak, lévén a bot kampótól vashegyig merő sár. Amiből következik, hogy János legutóbb rettenetes sárban kotorhatott vele valahol. Nem kerüli el figyelmét a turistacipő sem, melynek talpába nemrég szöget volt kénytelen verni a suszter. János követelte így, miután egyik kirándulása alkalmával észrevette, hogy a turisták cipőinek

talpa tele van szöggel. Azóta, hogy az övé is szöges, minden indulás előtt fényesre kell pucolni a szögeket a leánynak. János azt állítja ugyanis, hogy így gyorsabban tud fölmenni a hegyre.

Vasárnap reggel szoktunk utrakelni rendes körülmények között. Akkorára János is kifogástalan turistává alakult át.

Fején csibészkalap félméteres fécántollal, kezében kampósbot, alul vasheggyel, lábán kurta nadrág, mely szabadon hagyja a térdet, ahogy azt ma már csak innsbruckvidéki hegyilakóknál látni, de ott is vasárnap délután túlnyomórészt, amikor ősi diszben leereszkednek az apró városkák uccáira. Hátán pirinyó turistazsák puposodik, mely - édesanyja figyelmes gondoskodásából - tömve van minden jóval, hogy ne maradjon éhen a fia, ha netán el találna tévedni az irdatlan budai hegyek között, amelyek sűrűjében köztudomás szerint bölények, sárkányok, rézkigyók s kiálló-fogu Murkulábok leselkednek az arratévedt turistákra, különösen ha olyan négy év körüli ifjuemberek még csupán. Akad pedig a hátizsákban sok minden: csirkeszárny, csokoládé, citromos tea s elsősorban sok-sok sütemény. S a hátizsákra oda van kötve végül a mackó is. Hadd lásson egy kis világot!

Akkor aztán indulhatunk.

Édesanyja különösen szívére köti a bucsuzásnál, hogy vigyázzon az apjára, János olyankor megnyugtatón bólint az anyjának:

- Vigyázni fogok lá!

Már az uccán kocogunk ketten a nagy botokkal, elszánt turisták. A villamoskocsiban minden utas mosolyog az önérzetes kis hegymászó emberen s beletelik háromnegyedóra, mire kiszállunk a fogaskerekű állomásánál. Itt kezdődik a kapaszkodó, amely tartani fog attól kezdve egészen az egykori Normafa helyéig. Mert egy vérbeli turista nem vitetheti magát fogaskerekűvel a tetőre, hogy nevesse a világ!

Megyünk-megyünk az emelkedőn: János dühösen kapaszkodik és mert csodásegü délelőtt van, lépten-nyomon kirándulók érnek utol, akik - hosszabb lábaikkal - sietve húznak el mellettünk. De a dacos kis turista előtt, - akinek fécántolla hegyesen bök s hátizsákjára legbizalmasabb barátja, a mackó van rákötve, - megállnak egy pillanatra s nevetve figyelmeztetik egymást:

- Nézzétek már ezt a tökmagot!

János persze hogy hallja a fölényes megjegyzést s ahogy kissé elmaradunk ketten, megáll, rámnéz és sértett önérzettel szól:

- Mindig csak lólam beszélnek!

Megáll azonban máskor is. Olyankor annyit mond:

- Apukám, tölöld meg a hajamat, mélt igen vizesz vagyok!

Ami érthető is. Aki annyi fujtatással töri magát a csucsnak, annak muszáj izzadnia. Különösen ha a nap is élesen vág.

Alattunk már az Uj Szent János-kórház, messzebb mind laposabbra megy le a Hármashatár-hegy, amikor megint csak megáll János. Megáll s könnyörögve pillant réám:

- Apukám, olyan éhesz vagyok, hogy mindjárt meghalok!

Hát ez az. A halálos éhre való figyelmeztetés pontosan következik be minden félórán s ez a körülmény az, amely fölötté meglassítja előnyomulásunkat. Leülünk hát és eszünk. Mire elérnők a Svábhegy szélső villáit, éppen háromszor pihentünk le falatozni. A közbeeső időt

mesékkel kell kitöltenem, amelyek - nem is kell talán hangoztatni - legérdekesebb meséi a világnak, mióta egyáltalán akadnak ilyen apró turisták, akiknek főpassziója a mesehallgatás.

Hogy mi minden nincs azokban a mesékben!

Előbb azonban, a svábhegyi villák északi szélénél, meg kell állni, mert János is megállt:

- Apukám, olyan éhesz vagyok, hogy mindjárt meghalok!

Harapunk hát valamit s felcihelődvén, újból mesemondás következik. E rendkívül módosított mesékben szerepel például Toldi Miklós, aki úgy odanyekkentette a cseh óriást, hogy a szerencsétlennek leesett a nadrágja. János nagyot kacag a hencegő pemák vitéz csuf elvágódásán s elégtétellel teszi hozzá:

- A magyal ember mindenkit megvel!

Szó esik e mesék során a Mackó-családról, melynek feje többiben is üzent már, hogy látogassuk meg őket egyszer budai barlangjukban. Persze Jánost se felejtjük el magunkkal vinni! Nem érdektelen az a másik megtörtént eset sem, mikor a szürke ló oly pokoli furfanggal csapta be a farkaskomát, ki a bőrével fizette meg e rút rászédetést. És így tovább.

Aközben ama hely felé közeledünk, hová - a Normafa alá - párosával jártak szerelmesek egy boldogabb korban, előbb azonban rövid erdőn kell áthaladnunk. János fantáziája felgyul s lépten-nyomon biztosít, hogy fenevadakat lát a fák mögött. Egyszer egy oroszlán forgatja rá a szemét, majd egy sündisznó pislog feléje gyanusan s ha nem lenne kéznél az apja, Isten a megmondhatója, micsoda vége lenne egy ilyen védtelen emberkének!

Déltájt ottállunk a Jánoshegyi kilátótorony előtt s megfelelő pázsitos után kutatok, mert János jóideje zaklat már:

- Olyan éhesz vagyok már, hogy mindjárt meghalok!

Külön is hozzáteszi, hogy cseppet sem fáradt, csak együnk már valamit. Persze a legénykedésnek is vége egyszer s mire a Zugligetnek kezdünk aláereszkedni, egyre sűrűbben meg kell állni, némi pihenés céljából. Estére hajlik már, mikor egy kurtakocsmá udvarán üldögélünk, a fák alatt. Én sört rendelek, János szódát iszik, de mind laposabbakat pislant felém s a feje mind sűrűbben lenyaklik.

Hát bizony, a fiatalembert alighanem a hátamon fogom hazaszállítani. Mint rendesen.

Ugy is lett. A villamoson már elszunyókált s ez nagy szerencséje volt. Mert mindenki mosolygott rajta, még az is, akit bú epesztett volna egyébként. Dehát lehetett is. A fácskatalun, mely a levegőbe szurt, a hegymászó kis bakancsokon, s a hátizsákon, a rákötözött mackóval. Maga a hős aludt mélyen. Egy idősebb ur annyira nevetett, hogy kijött a könnye:

- Micsoda egy elszánt turista!

A villamosmegállótól, ahol leszálltunk, csakugyan úgy cipeltem hazáig, amint előreláthatta minden gondolkodó ember. A hátamon.

Ám az ilyen végelgyengülés csak egy-egy nagyobb tura után szokott bekövetkezni nála. Mert vérmérséklete szerint fickándozó természet, sőt vannak egyéni akciói is, amint ez nyomban ki fog derülni.

A legutóbbi nagyvakáció előtt, csaknem a vizsgák hetében már, különös fölfedezésre jutottam. Megtudtam véletlenül, hogy Ágnes kisasszonyt, valahányszor hazafelé tart az elemiiskolából, egy udvarias ifjú kíséreti egészen a kapuig s ott elbucszuk tőle annyira előzékeny formák között, hogy az már több volt, mint gyanus. Később kinyomoztam, hogy a tettekreész

lovag egy osztállyal jár följobb önagyságánál, vagyis a harmadikba. Ahogy a szobába lépett volna s üdvözlőlvén szüleit, letette a táskáját, eléje álltam:

- Mi az, kisasszony? Hát téged már fiatalemberek kísérgetnek?

De a fruska nem jött zavarba tulságosan:

- Egy uccában lakunk, apukám. Igazán nem tehetek róla!

János is jelen volt e raportnál. Némi fejcsóválás közt szóltam aztán:

- Ha mégegyszer meglátlak vele, megmondom a tanítónéninek. Különben János az udvaron szokott játszani ugyis és ha azzal a legénnyel lát együtt, bejelenti nekem.

János, kinek a gyöngédebb nem iránt érzett ellenszenve köztudomásu, azonnal felajánlkozott:

- Apukám, vigyázni fogok lá a kapu mellett.

Azzal el is felejtettem az egészet.

Másnap déltájt, ugy tizenkettő előtt, benyit hozzám János és azt kérdezi ártatlan képpel:

- Mikor gyön haza Ági, apukám?

- Tíz perc múlva, kisfiam.

S tovább babráltam valamin, nem gondolva semminemű áskálódásra.

Igy mult el tíz-tizenkét perc, amikor váratlanul arra ütöm fel a fejemet, hogy János befelé fut a kaputól, végig az udvaron, föl a lépcsőházban s aközben torkaszakadtából kiabál:

- Megint avval a fiuval gyön Ági! Az lesz neki a félje! Az lesz neki a félje!

Csak akkor riadok rá, hogy ez a mihaszna ember a kapu mögött leskelődött a nénjére. Különben előttem áll már, lihegve a sietségben s kézzel-lábbal magyaráz:

- Apukám, veld meg Ágit, melt az a fiu lesz a félje!

Intek, hogy hallgasson. Akkorra benyit a nénje s ahogy meglátja öccsét, a drágalátost, kipirulva szól rá:

- Csak árulkodj, hékás! Megállj!

- Hát megint csak az a fiatalember kísért a kapuig? - kérdem némi zavarral.

A kisasszony ugy felel, mint aki már kezdi unni a dolgot:

- Apukám, én igazán nem mondhatom neki, hogy menjen az ucca másik oldalára. Lásd be, kérlek!

Hallgatok, mert nem tudom, mint vágjam ki magamat. Később ránézek Jánosra:

- Nem illik leselkedni, hé!

János szemlátomást megütődik, de nem szól semmit. Aztán a másik szobába mennek át mind a ketten s hosszú hallgatás következik. Azalatt egy új könyvet vágok fel. Így telik el öt perc. Akkor egyszerre a János hangját hallom, amint suttogva vigasztalja nénjét a szomszéd szobában:

- Cak szétájál mindig avval a fiuval... Többet szohasze nem mondom meg apukának...

(1927.)

VI. (NÉMET SZÓN.)

Már napokkal előbb megkezdődtek a viták, amelyek természetesen nem mentek egészen simán. Sűrűn összezsaptak az ellenvélemények. A feleségem szinte brillírozott, hogy meggyőzzön, de én annál inkább elkeseredtem.

Arról volt szó, hogy német szóra fogják be Jánost.

Elkeseredésem érthető volt. A nyáron mult négyesztendő mindössze, saját nyelvünk szövevényeiben is botorkál még és mert semmi reménye nincs többet, hogy valaha is német legyen a vezényleti-nyelv, mi szüksége, hogy már most idegen idiómákkal gyötörjük a legénykét? Ám ezzel szemben verhetetlen érvekkel mutatta ki a feleségem, hogy ahány nyelvet tud majd a gyerek, annyszor egy-egy embernek fog számítani. Mondtam ugyan rá, hogy ez a megállapítás ócska frázis alapján véve, de mert végzetem már, hogy nem tudok határozott fellépést tanusítani a gyengébb nem egyedeivel szemben, ezuttal is engedtem. Az anyjuk akkorára különben is kész volt már precízen kiépített tervezetével. Kinyomozta, hogy német magánóvoda van a szomszéd utcában: oda fogjuk beírni Jánost.

Nem szóltam többet, mert ellen-taktikára gondoltam, mellyel a magam részére nyerhetem meg Jánost. Ha kell, az anyja ellen bujtogatom föl végső esetben!

Haditervem azon a föltevésen alapult, hogy János minden föltevés szerint még a nevétől is irtózni fog a németnek. Hiszen addig is megfigyeltem, hogy nemegyszer felfülelt, valahányszor német verset tanult az Ágnes néne s olyankor eltűnődvén, fejet csóvált egyszer-kétszer. Más alkalommal fültanuja voltam, amint mély aggodalmak közt odaszólt Ágnesnek:

- Miért tanulsz zidóul?

Nénje idegesen csattant vissza:

- Micsoda csacsi-beszéd ez, mikor én németül tanulok!

- Nem németül olvaszol, hanem zidóul, - makacskodott János. - Eccel két zidó ment az uccán ész éppúgy beszéltek azok isz...

Ez a fölfedezés megütött s áthivattam a másik szobába:

- Honnan tudod te, ki a zsidó?

- Amelyik embelnél szakálla van, az zidó, - nézett rám némi szorongással.

Nem folytattuk a kilátástalan vitát s különben is nagy elégtételt éreztem, hogy János - szemlátomást - antipátiát táplál a német nyelv iránt. Most aztán, hogy az édesanyja mindenáron pallérozni akarta őt szellemiekben, minden számításomat erre a föltételezett német-antipátiára kezdtem alapozni.

Még aznap délután, mikor édesanyja kimondta a végső szót, titokban magamhoz intettem Jánost:

- Kisfiam, anyuka azt akarja, hogy német óvodába járj...

János úgy nézett rám, mintha az első pillanatban nem értette volna meg, miről van szó tulajdonképpen, de aztán nagy fölénnel így szólt:

- Hiszen én már tudok németül, apukám!

- Aztán mit tudsz? - érdeklődtem nem minden zavar nélkül.

János nagy lélegzetet vett s akkor így kezdte:

- Án, cvá, dlá, fil!

- S mit jelent az, kisfiam?

- Kutya! - vágta rá váratlanul.

A válasz szerfölött megnyugtató. Idő kellett hozzá, amire kinyomoztam, honnét vette az ein, zwei, drei, vier magyar értelmét. Néhány nappal előbb valami bácsi kutyáját vezette pórázon az uccán s azt taníttatta ilyenformán: - ein-zwei-drei-vier... Egészen logikus, ha János úgy érezte, hogy a német számsor négy első jegye csak kutyát jelenthet magyarul.

De most nem erről van szó!

Egyelőre titkos, ám annál szivósabb küzdelem indult meg a feleségem közt és én-közöttem. Nemegyszer kivettem félfüllel, amint suttogva magyarázott Jánosnak, hogy milyen jó dolga lesz, ha megtanul németül. Mihelyt megnő, egymagában utazgathat Németországban, akár csak idahaza. Utazhat hajón, repülőgépen s természetesen mozdonyon...

- Mozdonyon isz? - szólt közbe élénk figyelemmel János.

- Mozdonyon is, kisfiam, - biztatta reménykedve az édesanyja.

János erre véglegesen megnyugtatta az édesanyját:

- Mindig csak németül fogok tanulni az óvodába, anyukám!

Aztán továbbssuttogtak összebujva.

Persze, semmi sem tart örökké. Egy óra múlva Jánosra adtam a felsőkabátját, fülébe nyomtam a sapkát s elindultunk az előszobának. Édesanyja gyanakodva állt elém:

- Hova viszi azt a gyereket?

- Hova, - s elcsodálkoztam. - Egy kis sétára, mint rendesen. Három napja nem volt kint, de meg is látszik szegénykén...

A feleség szörnyű aggodalmak közt bocsátott utnak kettőnket. Látszott rajta, hogy meg van győződve: biztosan lázítani kezdem odakint Jánost nemcsak a német nyelv, hanem a germán összbirodalom ellen is...

Hát körülbelül úgy is lett.

Alighogy a szomszéd uccába értünk ki, így szóltam a fiamhoz:

- No János, igazán sajnállak...

- Miért, - pillantott rám megütődve.

- Azért, fiam, mert ha németül fogsz tanulni az óvodába, akkor nem magyar ember leszel, hanem német... A magyar ember mindig csak magyarul beszél...

Ugy látszik, édesanyja nagyon telebeszélhette a fejét, mert elgondolkozott. Majd ezzel a különös kérdéssel fordult hozzám:

- Apukám, a magyal kiláj hogy beszél?

Hirtelen megálltam, mert a kérdés csaknem mellbesujtott. Ha ugyanis felvilágosítottam volna az apró embert, hogy-s-mint állunk a királykérdéssel, nem valami épületes véleménye lehetett volna a felnőttekről. Éppen azért azzal ütöttem el a dolgot:

- A magyar király mindig magyarul beszél!

- Ész németül nem beszél?

- Németül egy kukkot sem tud, - néztem le hitetlenkedő arcába. - Nem is szabad neki!

János eltűnődött darabkát, majd így intézte hozzám a szót:

- Apuka, nem akalod, hogy németül tanujjak?

- Nem, fiam, - feleltem komolyan.

Rámpillantott, óvatosan:

- Hátha nem tanulok németül, mit adol élte?

Nyomon voltam már! A mamája bizonyosan ígért neki valamit arra az esetre, ha szívesen megy óvodába és ott ernyedetlen szorgalmat fog kifejteni a germán beszédmod elsajátításában... Látszatra közömbösen vetettem oda:

- Hát anyuka mit ígért neked?

- Anyuka azt monta, apukám, hogy ma délután vesz nekem egy tlombitát!

Rádupláztam:

- Hát én meg veszek neked egy dobot... Piros-fehér-zöld lesz az oldala!

- Jó, - biccentett rá halálos-komolyan. - Akkol szemmitsze nem fogok tanulni németül...

El is indultunk nyomban, a Király-uca irányába s az egyik üzletben megvettük a dobot. Élénk dobpergés közt érkeztünk haza. Édesanyja rámnézett s nem szólt semmit. De pár pillanat múlva eltűnt a házból s félórán belül megütődve láttam, hogy Jánoskánál ott van a trombita. Attólkezdvé hol a dobot verte, hol marsot fujt a kürtön.

Most már nem lehetett tagadni többé, hogy itt életre-halálra megyen a harc.

Az élethalál-harcból persze János huzta a hasznot: mindketten a kedvében jártunk. De homlokegyenest ellenkező tendenciával.

Igy jött el az utolsó nap reggele. Alig pirkadt még, de János jelentkezett már a kiságyban:

- Apukám, mehetünk!

Egyszerre szomorú lettem. Nem azért, mert János a mai nappal mégis csak az az anyja pártjára billent át s alig várja, hogy itthagyhassa a játékait, hanem mert megéreztem nyomban, hogy ezentúl végleg elszakad tőlem...

Mi lesz vele majd, Istenem?

Eddig sokat korhóltam tagadhatatlanul, de azért soha nem tágitott az oldalamról. Hányszor mondtam neki munkaközben: »János fiam, most ne beszélj hozzám, mert zavarsz a gondolataim koncentrálásában!« János olyankor annyit felelt rendszerint: »mindjált, apukám, cak előszöl cináld meg nekem az osztolt!« S ha figyelmeztettem, hogy most már igazán menjen ki, meg se mozdult. Ahelyett leült kis karos-székébe s miközben nagyokat harapott a lekvároskenyérbe, öreguras komolysággal gondolkozott maga elé. Annyira megszoktam már, hogyha véletlenül nem lett volna a szobámban, utánamentem s így szóltam hozzá:

- Gyere be, János! De csendben maradj, amig irni fogok!

Rámnézett olyankor s a szokványos kérdést tette föl:

- Mit adol élte?

Mert ha megkérték valamire, soha semmit nem tett meg ingyen. Ilyen esetekben ígérnem kellett valamit, legtöbbször szentjánoskenyeret vagy medvecukrot és ha felálltam a munkától, János könnyörtelenül behajtott a rajtam könnyedén odavetett ígéretemet.

Igy volt ez eddig... S mától kezdve?

Mától kezdve délelőtt-délután távol lesz a háztól. Idegenek közé jut s az arcukat ha megszokja is, de a nyelvüket nem fogja érteni. Bizonyára lesznek kis keserőségei, amelyek neki éppoly busitók, mint nekünk a magunkéi és ha ki akarná magát panaszkodni majd, nem leszek ott, hogy kiönthetné előttem a szívét. Amire pedig hazajön, el fogja felejteni az egészet. S én magamban maradok egész nap s nem látom többé leghűbb barátomat, akivel eddig oly sokat elvitáztunk a világ folyásáról.

Itt volt tehát az utolsó reggel. S fájni kezdett a szívem.

Mert János annyi élénkséggel csuszott le az ágyból, hogy meg kellett éreznem: végleg megfeledkezett rólam. Nagyot kiáltott:

- Mindjárt megyek az óvodába!

Erre a kiáltásra felnyitotta szemét az Ágnes néneje is. Ugylátszik, megsokallhatta öccsének tultengő önérzetét, mert odavetette foghegyről:

- De nagy fiu lettél, te Hüvelyk Matyi!

- Vigyázzál! - fenyegette meg az apró ember. - Melt ha még ezzel azt fogod mondani, a hátadla ütök!

Ágnes nem is felelt neki, mindössze gunyosan huzta el a száját.

Aztán az anyja öltöztetni kezdte Jánost.

Ahogy ránéztem, szivgyöngesség fogott el. S keserü szemrehányást tettem magamnak, hogy ennyire engedtem fajulni a dolgokat. Ha keményen lépek föl a kellő időben, bizonyos, hogy elejét vehettem volna az anyjuk germanizáló szellemének.

De most már késő volt minden!

János feltűnő-frissen öltözködött, ami rosszulesett. Mert láthattam belőle, hogy végérvényesen az anyja befolyása alá került. No, majd megbánja egyszer!

Aztán csak eljött az indulás ideje is, miután előzően tizórait csomagoltak be Jánosnak a kistáskába. Ágnes a leány kísérte el az iskolába, mi ketten pedig az ifjuemberrel mentünk első nagy útjára. Az édesanyja azért, hogy ellenőrizzen esetleges rábeszélési szándékomban, én pedig azzal a vékony számítással, hogy a legislegutolsó pillanatban hátha sikerül véletlenül visszatérítenem a gyereket. Elég nagy rajtunk a német nyomás anélkül is!

Az uccán mentünk már, a gyalogjárón. János kettőnk között. Minden különösebb megindultság nélkül.

Még mindig reménykedtem. S nem hiába.

Amikor ugyanis megálltunk az igazgatói-iroda előszobájában, feleségem bement a direktor urhoz, hogy beírassa az urfit s hogy különös figyelmébe ajánlja őt az egész tantestületnek. Mi ketten a várószobában maradtunk Jánossal.

Körülnéztem keveset s észrevettem, hogy a szoba falain gyermekképek vannak kiakasztva takaros rámaikban. De körülnézett János is és nyomban megpillantotta azt a huszárt, aki ficáncoló paripáján száguldott a képen. Bizonyára az ellenségre fenekedett annyira.

Jánosnak elnyílt a szeme s lábujjhegyre ágaskodott:

- Apukám, én isz olyan huszál leszek, ha nagy leszek?

- Tebelőled sohasem lesz huszár, kisfiam, - szóltam mélabúval. - Csak bakának fognak bevenni... Az pedig utolsó dolog a világon.

Megütközve nézett rám:

- Ész miélt nem lehetek huszál?

- Mert aki németül beszél, annak nem adnak lovat, hanem gyalog muszáj járnia a sárban. Mint mindenkitől megvetett bakancsosnak...

Riadtan akasztott meg:

- Akkol én nem fogok tanulni németül... Mit adol élte?

Mivel üzleti alapra helyezkedett, tudtam, hogy a dolog komoly. Így szóltam hozzá:

- Kapsz lovat, csákót, puskát, kardot...

- Ész szalkantyut?

- Sarkantyut is. Hát fogsz tanulni németül?

- Szohasze nem fogok, apukám, - mondta szemrebbenés nélkül.

Akkor jött ki az igazgatói szobából az édesanyja s vele lépett ki a direktor ur is. Nagybajuszu, tudományos ember. Kezet fogott velem, majd János elé állt:

- Na, wie heisst du, mein kleiner Freund?

János haptákba állt, nyelt egyet, szembenézett a korlátlan hatalmu igazgató urral s komolyan szólt:

- Én cak magyalul fogok beszélni mindig... Németül szohasze nem!

Az igazgató hátrahőkölt ekkora makacsságra, az édesanyja rámpillantott s elsápadt, én azt hittem, a szívem ugrik ki az ujjongástól. János pedig dacosan nézett farkasszemet a direktor urral. Állt előtte konokul, megátalkodottan. Kesztyűt dobva az egész germán világuralomnak!

(1927.)

VII. (CONSILIUM ABEUNDI.)

Talán nem veszi tőlem tulzásnak senki, ha azt állítom, hogy az én János fiamnál nyughatatlanabb öt éven aluli legényke kevés van e teremtet földön. Ezt nem apai büszkeség mondatja velem, mert előzetesen megfontoltam kijelentésem súlyát.

Csak éjszaka nyugszik el, ám akkor sem véglegesen. Imé, a multkor is mi nem történt vele!

Feleségemmel ülünk ketten az ebédlőben, úgy féltiz körül este. Egyszer tompa zuhanás hallatszik be a hálószoza felől s önkénytelenül fölfigyeltünk.

Pillanatnyi csönd állt be utána.

De a következő pillanatban már átvert hozzánk az Ágnes nénje kétségbeesett sikoltása:

- Anyukám, János leesett az ágyról!

- Mi az? - fordulok az asszonyhoz.

Feleségem elsápadva néz reám:

- János leesett az ágyról...

S már futottunk is mindketten a hálószoza felé. Jánost azonban nem találtuk sem a kiságyában, sem a szőnyegen. Ágnes, aki nagyobbacska kisasszony már, boglyas hajjal ült a fekvőhelyén s magánkívül magyarázott:

- Felébredtem, mert hallottam, hogy valaki leesett az ágyról... Gondoltam, hogy János esett le, azért kiáltottam anyukának.

- És most hol van? - kérdeztük egyszerre mindketten.

Ágnes álmos szemmel válaszolt:

- Talán elbujt. Mert amikor szóltam hozzá, nem mondott semmit, csak kaparászott a földön, aztán mászott valamerre. És mormogott magába valamit...

Jánost szerencsére sikerült fölfedezni rövidesen. A kiságya alatt hevert, egészen bent a falnál, labdába gömböörödvé s édesen aludt a csupasz parketten. Miután másként nem tudtuk megközelíteni, úgy kellett kihuznunk a lábánál fogva. Amikor végre egészében kint volt az ágy alól, annyit dörögött félálmban:

- Haggyál békét nekem!

Mert még álmában sem tud egyhelyt maradni. Délutánonkint ugyanis harcokról vagyok kénytelen mesélni neki, mert addig nem nyul az ozsonnakávéhoz, amíg végig nem hallgatott egy csatajelenetet, amelyben különösen az ágyuk szólnak őrijöngve. Éjszaka aztán maga is résztvesz az ütközetben, miközben harsány vezényszavakat kiáltoz... Mindazáltal nem az ágyuk imponálnak neki elsősorban, hanem a lovasalakulatok. Egy-egy csatarészlet után reámnéz:

- Ugye, apukám, a huszálok szenkitől sze nem félnek?

- A huszárok a világ legelső katonái! - mondom rá meggyőződéssel.

Eltűnődik maga elé s később hozzáteszi még:

- Én isz huszál leszek!

Ennek a lovas-szellemben való akaratlan nevelésnek azonban következményei is vannak, amelyek tetemes kiadást jelentenek. Mert ha magyar királyi huszárnak készül valaki, természetesen nem járhat civilben. Először tehát megvettem neki a hegyes kis huszársipkát, miután a karabélya már megvolt. A huszárló is felkantározva vár a nap minden szakában, hogyha üt a pillanat, bármikor nyeregbe vágassa magát János és nekivágtasson az ellenséges lovasoknak. Legutóbb új kardra volt szükség, mert a régi kicsorbult és csak ócskavasnak számított már. Bizony, került ez elég pénzembe énnekem! Ám akkor elémállt egy napon János és megütközve szólt:

- Apukám, én mégse nem vagyok huszár!

- Már mért ne lennél huszár?

- Azélt, apukám, - és nyelt egy nagyot, - mélt nincsen szalkantyum...

Nem vethettem ellene semmit, mert mint régi cs. és kir. katonának illik tudnom, mi az előírás-szerű öltözködés? Szónélkül fogtam hát a János kezét, autóbussra ültünk, bementünk a Belvárosba és ott egy boltban megvásároltuk a sarkantyút. Nyomban föl is verték a cipője sarkára. Ugy jöttünk aztán hazafelé, csörgő léptekkel, nem minden hetykeség nélkül.

Ebből a militarista-szellemű nevelésből azonban nagy zenebona keletkezett. Éspedig az óvodában.

Mint tudni fogják egyesek, Jánost legutóbb - minden tiltakozásom ellenére - német óvodába iratta be az édesanyja. Sutttyomban lázítani próbáltam, hogy csak azértse tanuljon németül egy szót se, ám János fokunkint beletört az igába. Egy napon nagy szívfájdalommal hallom, amint német versikét mond fel az édesanyjának:

*Vei vill untel di Szoldáten,
Del musz hábn ejn Gevel,
Del musz hábn ejn Gevel!*

Azaz: aki katonának akar felcsapni, legyen puskája... Katonadal tehát. Ez mégis megvigasztalt.

- S mit jelent az, amit mondtál, kisfiam? - fordultam hozzá nem minden szorongás nélkül.

János karikára-nyílt szemmel nézett reám:

- Egy szót se nem éltek belőle, apukám!

Ez még jobban megvigasztalt.

E militarista jellegű nevelésnek azonban, mint már említettem, csakhamar megmutatkozott a szörnyű hatása. Mert néhány nap múlva olyan ütközet tombolt az óvoda egyik termében, amilyenről még könyvekben sem olvastunk, mióta csak óvodák vannak a világon.

Az előzmények, sajnos, elkerülték figyelmemet. Pedig ha óvatosabb vagyok valamivel, észre kellett volna vennem, hogy János nagy előkészületeket folytat titokban. Tudniillik két óvodás-kollégájával akart leszámolni egyszerismindenkorra: Fekete Pistával meg Duszik Miskával.

Egy reggel, mikor a leány kézenfogva vezette az óvoda felé, magamnak is jókor akadván dolgom ugyanabban az utirányban, véletlenül alig néhány lépésre mentem utánuk. Láttam ekkor, hogy János magávalviszi a karabélyt (amely dugóra lő), ám a dolognak nem tulajdonítottam különösebb jelentőséget. Gondoltam, majd visszahozza ebédre.

Ebédre azonban karabély nélkül került haza. Ezt is csak később tudtam meg, amikor már nem lehetett visszacsinálni többé a dolgokat.

Másnap reggel láttam, hogy magával viszi a lovassági-kardját. De valami dolgom akadt közben s elfelejtettem elővenni, minek cipeli a veszedelmes támadó-eszközt?

Pedig ekkor nagy bajok voltak már s János program szerint hajtotta végre precízen kidolgozott tervét, anélkül, hogy csak egy szóval is célzott volna reá előttünk. Így érthető aztán, ha idehaza csak akkor riadtunk fel, mikor az óvoda egyik helyiségében már lezajlott a nagy verekedés. Rombolással és kardcsattogással vegyest.

Az ellentétek úgy kezdődtek, hogy Fekete Pista meg Duszik Miska hadseregbeli nézet-differenciákon kapott össze Jánossal, aki nyomban kardot rántott. Állítólag konstatálták róla, hogy sohasem lesz belőle huszár, csak megvetni-való bakancsos. Mert a huszár lovon ül, ő pedig gyalogszerrel jár az óvodába. János azt vitatta ezzel szemben, hogy lesz lova, mert nagyanyja odaigérte neki az egyik csikót a gazdaságból, de várni kell, amíg paripa lesz a csikóból s ő is csak akkor mehet huszárnak az önkéntesi esztendőre, ha cserkész volt már előbb.

Fekete Pista és Duszik Miska azonban csak mosolygott ezen az ügyefogyott magyarázaton. Nem minden cinizmus nélkül.

Hogy mi történt ettőlfogva, talán sohasem sikerül rekonstruálni. Amire befutott hozzánk az első hirhozó, János mindenkit kiveret már az óvodából. Még a lányokat is.

Másnap délben azután, hogy magávalhurcolta a kardot is, a leány a rendes időben ment érte, hogy hazahozza ebédre. Ám öt perc múlva lihegve jött vissza és toppant be az ebédlőbe.

- Hát János hol maradt? - néztem rá kíváncsian.

- Nagyságos ur, kérem szépen, - szipogott a leány, - Jánuskát a német kisasszony meg az igazgató ur bezárta egy órára...

- Bezárták? S ugyan miért zárták be? Illetlenkedett talán?

A leány, aki minden alkalommal a János pártján van, most is védeni próbálta:

- Nem illetlenkedett, kérem szépen, csak összevert mindenkit. Hát most be van zárva egytől-kettőig.

Minek tagadnám: ujjongani szerettem volna. Elvégre én is verekedtem valamikor, csatázván vig vagdalkozás közt a tomasovi erdők alatt. De nem árultam el magamat, hogy föl ne zaklassam mégjobban az anyjukat.

Mert az édesanyja is fölfigyelt a szomszéd szobában s falfehéren jött át az ebédlőbe:

- Az Istenért, mi történt?

- Semmi, nagyságos asszony, kérem szépen, csak ottmaradt egy kicsit a Jánoska, mert igen sok fiut összevert...

Az anyjuk ebben a pillanatban izgatottan kezdett föl- és alájárákálni az ebédlőben s kétségbeesve tördelte a kezét. Hogy mit csináltak most az ő egyetlen fiával?

Akkorára bejött a hálóból az Ágnes néne is, aki egyébként állandó nézeteltérésben van Jánossal. Most azonban, hogy értesült öccse nyomorult sorsáról, szívszaggatóan sikoltott fel:

- Jaj Istenem, milyen éhes lehet, szegény!

Az ebédlőben félig terítve volt már, de abban a pillanatban elmaradt a tálalás. A leány megtörtén állt a sarokban, anyja és leánya pedig könnyezni kezdett. Szegény János! Szegény János!

Unni kezdtem már ezt a nyavalyás állapotot s foghegyről vetettem oda:

- Nincs abban semmi!... Én is ültem »egyes«-ben s mégis itt vagyok! Elvégre fegyelem is van!

Erre csattant csak az asszony:

- Még maga beszél? Maga az oka mindennek, mert mindig csatákról beszél neki! Elrontotta azt az ártatlanságot!

Nem szóltam vissza, mert rájöttem régen, hogy asszonnyal ereszkedni vitába: egyértelmű a fikcióval. Az anyjuk különben az asztalhoz ült le akkorára s két könyökére támaszkodva, megsemmisülten meredt az üres tányérra.

Ágnes tért először magához. Elémállt s mialatt nagy szemei televoltak könnyel, összetette a kezét:

- Apukám, menj el érte és hozd haza! Szegény János, milyen éhes lehet!

- Jó, - s már nyultam is a kalapom után. - Elmegyek, de csak azért, hogy megtudjam, mit csinált? A büntetést pedig csak hadd ülje le a fráter! Utóvégre is nem rughatom föl egy intézet rendszabályait!

S mentem. Az uccán szerettem volna fölkiáltani. Minek tagadnám: hősi emlékek ágaskodtak bennem.

Ámde amit a németkisasszonytól kellett hallanom, magamat is megdöbbenett. Az excesszus sokkal riasztóbb arányu volt, semmint gondolni lehetett volna az első pillanatban.

Volt ott kavarodás, de milyen!

- Az egész úgy kezdődött, - magyarázta a németkisasszony -, hogy Jánoska olyfoku agresszivitást árult el, ami eleddig páratlan a maga nemében...

Ugy oldalaslag pártját próbáltam fogni Jánosnak:

- S mi lehetett a közvetlen oka, kisasszony?

- Még nem látunk tisztán, - mondta a fiatal óvónő. - Már raporton is volt a három fődelikvens, ámde János merőben más színezettel adta elő a tényállást, mint Fekete Pista és Duszik Miska.

Kiderült aztán, hogy a két nagy vetélytárs állítása szerint ők azt a megjegyzést kockáztatták meg mindössze, hogy a huszárság - mint fegyvernem - előkelőbb a gyalogságnál. Ezzel szemben János így adta elő védekezését a raporton:

- Igazgató ul, kélem szépen. Fekete Pista meg Duszik Miska aztat monták, hogy nem vagyok huszál, cak bakancosz. Pedig szalkantyum isz van!

A verekedés részletei szinte hajmeresztők. Különösen egyes fázisaikban.

Eszerint, amikor Fekete Pista azt állította volna, hogy János csámpás baka-mivoltra aspirálhat legfeljebb, János először ellökte őt magától. Ám ekkor nem nyult még sem a dugópuska, sem a kard után, mely ütközet-eszközöket előzetesen csempészett be az óvodába. Fekete Pista azonban nem nyelte le szónélkül, hogy őt meglökje valaki s ezért megragadta a János kabátját. János abban a szempillantásban úgy sujtotta mellbe Pista barátját, hogy Pista elvágódott, fejével a szekrény élének zuhant, annyit kiáltott: jaj! s attólfogva harcképtelenné vált... Ám ugyanakkor Duszik Miska rohant a Fekete Pista segítségére, hátulról kapaszkodott bele Jánosba, hogy elgáncsolván őt, földhöz teremtse. János azonban egyet lökött magán, amitől Duszik Miska terült el, rátérdepelt s adott neki vagy hármat...

De akkorára kavarodás lett minden! Mennybéli Úristen, mi kezdődött ottan!

A kislányok sikoltozni kezdtek, hogy agyonütik egymást a fiuk, mialatt a fiuk két táborra szakadva csapkodták egymást. Egynéhányan János mellé ugrottak, hogy vele együtt köszörüljék ki a huszárságon esett csorbát, a többség azonban Fekete Pista meg Duszik Miska pártjára

állott. Voltak pillanatok, amikor öten is csüngtek Jánoson, aki kifeszítvén a két lábát, lihegve rántott magán egyet, amire lepotyogtak róla dühödt ellenfelei... Akkor váratlanul fegyvert rántott: baljába a puskát kapta meg, jobbában pedig a kard csapkodott és zengett. Ám ellenfelei is előkotorták a dugaszban tartott esernyőnyeleket, lineákat. Valóban el lehet mondani, hogy itt csődöt mondott minden kulturfőlény és kappás-perfektum. Olyan sikoltozás, kiáltozás és lábdobogás volt az óvoda terme, hogy ehhez képest enyhe konszolidációs-folyamat lehetett a Nibelungoknak és Attila hunjainak pajzsdöngető acsarkodása...

Akkor egyszerre benyitott a németkisasszony s öt perc múlva már raporton álltak valamennyien. Az igazgató előtt.

Megtudván a szörnyű részleteket, azt kérdeztem a kisasszonytól:

- Sokáig marad bezárva?

- Kettőig, kérem. Az igazgató ur kijelentette, hogy példát kell statuálni.

- Helyes, helyes, - szóltam rá meggyőződéssel. - Mindenben osztom az igazgató ur álláspontját.

Ujabb két percen belül benyitottam az igazgatói irodába. Az igazgató ur még akkor is fel volt dülva s ahogy beszélni kezdett, meg-megrándult a szájaszéle:

- Szerkesztő ur, husz éve áll fenn jóhírű intézetem, de ilyenmértű kihágás még sohasem fordult elő nálunk... Bizalommal kérném, sziveskedjék kivenni a fiut. A raporton ugyanis szemembe mondta, hogy legközelebb hátbaveri Szabolcsi Gézát is, mert verekedés közben a lábába rugott s még nem adta vissza neki...

Kissé meghökkenve néztem rá az igazgató urra:

- Másszóval: consilium abeundi-t ajánl...

- Igenis, - mondta udvariasan, de keményen az igazgató ur. - Az intézetből való csöndes eltávolításról van szó.

Elbucsuztam, hazajöttem.

Itthon még mindig ugyanugy találtam mindent. Az asztal félig tálalva, az asztal mellett az anyjuk ült, csöndesen sirdogálva. Ágnes néne pedig fel-felszipogott olykor.

- Istenem, Istenem, milyen éhes lehet!

Nem szóltam semmit, csak jártam az ebédlőben föl és alá. Öt perccel két óra előtt utasítottam aztán a leányt, hogy menjen érte.

...Negyedórán belül megjöttek. De Jánosra alig lehetett ráismerni.

Ahogy belépett, szippantott egyet az orrán s odaszólt az anyjának:

- Mi lesz ma ebédle?

De akkor rákiáltottam:

- Hapták!

Vigyázz-állásba csapta a sarkát s egyenesbe merevedett... A haja szét volt turva, pirinyó nyak-kendője a füle alá csuszott föl, két gomb hiányzott a kabátjáról s kabátjának egyik ujja félig le volt szakítva. Olyan volt külsőre, mint egy kis bojnyik!

Szigoruan néztem végig:

- Mért verekedtél?

Felvágta a fejét konokul:

- Azélt!

(...Egyszerre torkomon akadt a szó, mert egy régi-régi emlék ütött szívéen. Olyanka lehettem csak, mint ő most, mikor az édesapám legjobb komáját verte ki a házból, mivel legjobb komája sértő célzást engedett meg magának az édesapám vendéglátó gavallériájára. Miután legjobb komáját vágta ki a kapun az öreg, rámnézett:

- Láttad?

- Láttam, kedves apám.

Csavart egyet a bajuszán:

- Azért!

Most a fiam is ugyanugy felelt, mint a nagyapja. Valamikor harminckét esztendővel előbb. Ezért rendültem meg...)

Ujabb öt perc múlva ebédnél ültünk már mind a négyen. Édesanyja fel-felsóhajtott még, mert nagyon a szívére vette, hogy az ő egyetlen fiát annak rendje szerint kicsapták az óvodából, Ágnes néne szipogott még olykor, János pedig ugyanakkor villáját döfte bele a húsba. Aggasztó fesztelenséggel. Eszében sem volt már a dulakodás, mint igazán jelentéktelen epizód...

...A világ minden kincséért nem gondolt volna reá, hogy alapjában megbélyegzett alak, akiből - az előjelek után ítélve - soha rendes polgára nem lesz a hazának... Nem gondolt volna reá, hogy uriember kezét aligha foghat vele a jövőben...

Mi az neki?

(1928.)

VIII. (TANULMÁNYI KIRÁNDULÁS)

János fiam az utóbbi időben egyre-másra veti föl nyugtalankodva a kérdést:

- Mikor viszel mál magaddal a catába?

- Majd ha behivnak!

Gyanakodva néz rám, úgy faggat tovább:

- Ész mikor fognak behívni tégedet?

- Majd ha a király elrendeli az általános mozgósítást, - vetem oda, csakhogy lerázzam már szakadatlan nyaggatásaival.

Elhallgat erre, még nagyobb nyughatatlanságban. Mert János - köztudomás szerint - lelke fenekéig militarista. Ilyen korban más vele egyidős ifju sem igen szeret hátrálásról beszélni, ha már ellenség került szóba, ámde a János militarizmusa türehetlenné vált az utóbbi időben. Az összes muszkákat nem hajlandó látni másként, csak halomba öldösve a csatamezőn. Harci-ménje felkantározva, kicsutakolva vár reá a szoba sarkában, lesve a pillanatot, hogy harsányat nyerithessen, mielőtt János nyeregbe veti magát egyszer, hogy attakra induljon.

Dehát az a nap késik... Mindig késik... És úgy látom, János is kezd rájönni, hogy aligha fog már ő résztvenni csatában, legalább az apja vezetése alatt... Mert valahányszor megbízatom, hogy legközelebb okvetlenül megindulunk ketten, bizalmatlanul pillog reám:

- Ész hol van a lovad?

Hogy János egyáltalán fölvehet ilyen kérdéseket, abban magam is hibás vagyok.

János előtt ugyanis egyetlen tekintetbe jöhető fegyverem a magyar királyi huszárság. Amikor lovasaink elsőízben kerültek szóba kettőnk között, János természetesnek találta, hogy fölvesse a kérdést:

- Ugye, apukám, te isz huszál voltál?

- Csakis, - nyugtattam mag a türelmetlenkedő embert.

Annyit mondott rá:

- Én isz huszál vagyok!

Idővel (Isten ne vegye bűnömül!) magam is természetesnek vettem egykori lovas-állapotomat. Noha sokan emlékezni fognak még reá, hogy mint husároktól mélyen lenézett bakancsos forogtam egykor az ágyufüsttől és koromtól ellepett régi mezőkön... Így aztán érthetőnek fogja találni kiki, ha János mind türelmetlenebbül kezdett sürgetni:

- Ész hol van a lovad?

Különböző ürügyekkel sikerült még huzni az ügyet néhány hétig, de mert a lovamat csak nem hozták, mind érezhetőbb kétségbeesés vett erőt Jánoson. Egy délelőtt aztán megsemmisülten bukott le a diványra arccal s minden bevezetés nélkül jajgatni kezdett. De úgy, hogy rázta a zokogás:

- Jaj, Isztemem! Jaj, Isztemem!

Hozzásiettem, csitítani próbáltam. Mert fogalmam nem volt, mi történhetett vele? Nagynehezen sikerült annyira csillapítani, hogy rámemelte arcát, amelyen sebesen hulldogáltak a könnyei. Olyanok, mint egy borsószem.

- Mi bajod, fiam? - faggattam ijedten.

A legnagyobb kétségbeesést láttam rajta, miközben fuldokolva jajgatott:

- Szohasze nem viszel engemet a catába...

- De fiacskám, hiszen én se megyek csatába!

Akaratosan hajtogatta a magáét:

- Jálsz a catába! Ebéd után mindig elmegy hazullól a catába, de engemet szohasze nem viszel!

Láttam nyomban, hogy ez több már a kettőnél. Ezúttal még sikerült lecsendesíteni valahogy, azt hozva föl kibuvónak, hogy a húsvéti ünnepek után komolyan lóraülünk ketten s csatlakozunk a huszársághoz. Addig azonban kis türelemmel kell lenni, mert a király nem rendelheti el a mozgósítást, míg az összes ezredkürtösök nincsenek készen. A hornyistáknak ugyanis most pucolják a trombitáit, mivel a hosszas henyélésben alaposan megrozsdásodtak.

János elhitte. Legalább látszatra.

Igy ment el néhány nap, gyötrelmes várakozásban, amikor némi fordulat következett el János csatákra és embervérre való acsarkodásában. Magam is áltattam magamat eleinte, hogy Jánosban gyengülni kezd a háborús mentalitás s minden érdeklődésével a tudomány és művészet felé kezd orientálódni.

Ez pedig így történt.

Ágnes nénje, ki az elemi iskola harmadosztályának kiváló előmenetelű növendéke immár, kijelentette egy napon, hogy okvetlenül meg kell néznie Budapest fő- és székváros szobrait, és pedig kerületek szerint csoportosítva. A földrajzból tudniillik ezidőszerint éppen ez a tananyag s a tanítónéni nagyon a lelkükre kötötte, hogy az egyes szobrokat s egyéb művészeti emlékeket okvetlenül tekintsék meg. Mivel pedig édesanyjuk engemet szemelt ki a kalauz szerepére, szónélkül fejet hajtottam a magasabb elhatározás előtt.

Ugy terveztük ki Ágnessel, hogy először a IV-ik kerületet vesszük sorra. János, mikor meghallotta, miről van szó, nyomban kijelentette:

- Apukám, én isz megnézem a szoblokat!

Örömet egyeztem bele, mert remélni kezdtem, hogy mátólfogva érdeklődési köre kiterjed kulturális vonatkozásokra is és így a jövőben kevesebbet zaklat majd a különböző fegyvernemekkel és lovasalakulatokkal.

Felkészültünk hát s édesanyjuk ozsonnát is csomagolt be az utra, hogy legyen mit ennie Jánosnak, ha időközben meg találna éhezni. Elindultunk!

A földalatti villamoson kifogástalanul viselkedett, amennyiben hallgatott. Csak olyankor neszelt föl, ha Ágnes sugott valamit a fülembe. A kisasszony természetesen azért suttogott hozzámhajolva, hogy a kocsis utasai meg ne hallják, amit mondani akar. De János abban a pillanatban megrántotta a kabátomat s félhangosan érdeklődött:

- Apukám, mit mondott lólam Ági?

Mert képtelen a föltevésre is, hogy ne róla beszéljenek mások s ne őt akarják eláztatni nálam. Ám ezúttal megnyugtattam:

- Azt mondta, hogy igen jó gyerek vagy.

Visszahelyezkedett a kocsi padjára s nagy elégtétellel hallgatott tovább.

A Vörösmarty téren szálltunk ki s természetesen Vörösmarty szobrával kezdtük a tanulmányi körutat.

Mindenekelőtt körüljártuk a szobrot. Ágnes bizonyos megilletődéssel, mint aki már tudja, miről van szó, János ellenben fürkészve összehuzott szemmel. Mintha az egyes alakok ruháját figyelte volna. Végül is megálltunk, szemközt a görnyedező Vörösmartyval s Ágnes felelőállásba helyezkedve, mondani kezdte, amit a költőről tanult. Mint az iskolában:

»Vörösmarty Mihály hazánk koszorús költője, a Szózat írója...«

János fagyos nyugalommal várt a mondóka végére s akkor megrántotta a kezemet:

- Hogy hívják ezt a bácit?

- Vörösmarty bácsi, - adtam meg a szükséges felvilágosítást.

Nagyot nyelt s gyanakodva szólt:

- Völöszmalti báci volt katona?

Szörnyű dilemmába kerültem. Mert ha azt mondom: volt, nem állítok igazat; ha ellenben minden katonai jellegtől megfosztom a költőt, örök időkre vége a presztizsének. Végül is azzal ütöm el a dolgot:

- Volt katona, de abban az időben nem volt csata...

- Akkol jó, - és komolyan bólint maga elé.

Továbbhaladunk aztán a Dunaparton. Ágnes szemlátomást a kiváló hazafiak jelentőségén tűnődözve, János pedig bizonyosan azon töprengve, hol láthatna egy olyan honi klasszikust, aki ütközetben is járt? Kivéven persze Petőfit, akinek halálig tisztelője János.

Igy jutunk el Eötvös József báró bronzalakjához. Ágnes itt is tisztelő-állásba helyezkedik s elmondja, ki volt Eötvös, mint államférfiú, mint gondolkodó és mint költő? János türelmesen vár. Mikor azonban a nénje abbahagyja egyszer, újból fölveti a kérdést:

- Apukám, hogy híjják ezt a bácit?

- Eötvös Józsi bácsi...

Egy nagyot nyel s gyanakodva folytatja:

- Ötvösz Józi báci volt katona?

- Volt! - mondom rá szemrebbenés nélkül.

(Mert mit is mondhatnék egyebet. Istenem!)

Ám itt még nincs vége a nyomozásnak. Nagy barna szemét bizalommal veti föl reám:

- Catába isz volt?

- Volt hát! Meg is sebesült!

Fölnéz ekkor mégegyszer Eötvösre s maga elé bólogat:

- Akkol kapitány volt...

Ilyenformán teszem meg a régi cs. és kir. haderő tagjává Deák Ferencet, Széchenyi Istvánt, id. Andrássy Gyula grófot (az ráadásul lovon is ül), de már Kossuth Lajosnál bajok vannak. Mert János figyelmét a legcsekélyebb mellékkörülmény sem kerüli el s kétszer is megkérdezi:

- Mélt van Kossuth báci szoknyában?

Itt megakadok magam is. És huzom-huzom el a szobortól azzal az ürüggyel, hogy sietnünk kell, ha be akarunk menni az országházba is. Lesz ott látnivaló, de olyan, amelyet még sohasem látott János eddigi kurta életében.

A lapszust azonban nem lehet reparálni többé. Próbálok ugyan argumentálni, hogy Kossuth Lajos még a király katonáit is megverte, ám János nem hisz többé. Fejet csóvál, úgy motyog maga elé:

- A katonának ninc szoknyája...

Szerencsére újabb dolgok következnek hamarosan, amelyeket alaposan meg kell tapasztalni. A parlament legkövetkező portása, akivel intim barátságot tartok fenn, készséggel megengedi, hogy fölmehezzünk a kupolaterembe.

Megyünk hát a lépcsőkön. Én a Kossuth miatt való fiaszkón bosszankodva, Ágnes lábujjhegyen lépkedve, János meg karikára-nyílt szemmel tekingetve körül.

Hát van is mit nézni!

Sulyos vörös szőnyegeken lépkedünk, melyeket fényes rézrudak fognak le. Látszanak már a kupola izei, a magasságos boltozat közepéig rohanva föl. Sejtelmes félhomály odafönt a világ, tompa-sárgában csillognak a cirádák...

Egyszer csak hallom, amint magában dörmög János:

- Ez egy alanyház...

(Hát bizony került ez legalább annyiba az országnak, mintha aranyból lenne!)

Fönt állunk már, túl a legfelső lépcsőfokon. Magamat is áhitat száll meg, Ágnes összeszi a kezét s akaratlanul imádkozni kezd, János pedig kinyílt szemmel pillantgat körül s egyszer csak felsuttog:

- Itt lakik a magyal kiláj!

- Igen, - mondom rá félhangon. - Ez a király lakása...

Megrendülten áll egyhelyben. Később megint felsuttog:

- Ész hol van moszt a kiláj?

- Budára ment át, a Várba, ott beszél a huszártábornokokkal. De ebédre majd hazajön.

És mialatt Ágnes halkan imádkozik, János rámemeli arcát s int, hogy hajoljak le hozzá. S belebeszél a fülembe:

- Ész hol alszik a kilájkiszasszony?

- Abba a szobába ni, - s rámutatok az egyik oldalajtóra. - De hallgass, mert föl találod költeni!

Hallgatott is. De volt még egy kérdése. Csak a szája mozgásán láttam, hogy mond valamit. Lehajoltam hozzá:

- Megmondtam, hogy csendben kell lenni. Mit akarsz már megint?

Mély megilletődéssel suttogott:

- Apukám, hol vannak az ágyuk?

- Lent, a pincében... De most aztán csend legyen!

Alig tudott suttogni is már, oly megilletődés szállta meg. Mindazonáltal rántott még a kabátomon egy utolsót:

- Hogy meg ne lássák a cehek?
- Hogy meg ne lássák a csehek... Pszt...

Szótlanul jöttünk le hárman s elfogódva utaztunk hazáig. Kiki a saját gondolataival volt elfoglalva.

- - - - -

Idehaza beszámoltunk édesanyjuknak a tapasztaltakról, amint illik. Ágnes lelkesedéssel szólt a pesti Dunapart művészi alkotásairól, János hallgatott. Éppen a husnál tartottunk ebédközben s anyjuk előtt annak a reményemnek adtam kifejezést, hogy a maihoz hasonló tanulmányi kirándulások szelidítő hatással lesznek talán János eddigi mentalitására. Esetleg fordulópontot jelenthetnek egész életére s jövőben talán érdeklődést fog elárulni a kultúra komoly eredményei iránt is. János, aki figyelemre se méltatott bennünket, abban a pillanatban belevágta villáját a husba s annyit szólt, közömbösen:

- Ha egyszer meghalagszok, mindenkit levágok!

Riadtan néztem össze a feleségemmel... Nem! Nem!... Csődöt mond itt minden nevelési-módszer.

(1928.)

IX. (HAZA KÉNE MENNI...)

Felhők mennek a Mátra felé... Halk alkonyatban mennek az északi hegyeknek, melyeken túl a hazám következik. Tíz esztendeje lesz idei őszben, hogy nem láttam vonagló arcát, csak a hegyei köpenyegét pillanthatom meg minden esztendőben egyszer, ha szétvert hajjal és remegő szívvel megállok a határnál, amelyen nem szabad átlépnem.

Mennek a felhők szegény hazám felé... Észrevétlenül alkonyodni kezd, szobámban ülök az ablaknál s nézem-nézem őket, amint vándorolnak-mennek. A tizennegyedik tavasz ez, mióta megvívta a második lemlbergi csatát... Haza kéne menni!

Kisleányom félhangon tanulja a leckét. A másik szobában már vagy huszadszor mondja az igénytelen versikét:

*Amerre a hegylánc kéklik,
Merre a berek sötétlik,
Ahol a róna kanyarul,
Melyre az égbolt leborul,
Ez a haza!*

Huszonnyolc esztendővel ezelőtt én is így mondogattam ezt az árva versikét a régi-régi iskolában. Halott lett azóta az iskola, egészen halott. A tanító urat kitették belőle az új hatóságok, melyek a hegyeken-tulról ereszkedtek le a falucskába, a tanító úr aztán - szívében teméntelen búval - átköltözött a megnyomorított Kis-Magyarországba s a régi iskola üres lett nagyon, fent-fent a falu fölötti dombon. Azóta új iskola épült a falucska alsó végén s cseh dalok csendülnek ki belőle alkonyra-hajló délutánokon. Senki-senki nem jár többet a régi iskolába, mely roskadozva néz le a kies völgybe. Minden éjszaka egy zsindely hull le róla s Andrásnapra csak tető-csontváza fogja már ijesztgetni a falut. Estétől-hajnalig kísértetek járnak benne lábujjhegyen s olyankor mindenki elkerüli messziről, különösen ha az ég legtetején áll a hold.

Szobám ablakánál ülök, a másik szobában hazafias versikét tanul a kisleányom s a felhőket nézem, amelyek zajtalanul eveznek a menny kéklő mélységében, alkonyodó színek között... S tenyerembe hajtom a fejemét. Mert megőszített engem ez a tíz esztendő!

Valamelyik szomszédos házból zongoraszó jön idáig, de egész elhalón. Talán egy elhagyott menyasszony borul a zongorája fölé, akit egyszer azzal ölelt át a vőlegénye, hogy karácsonyra biztosan megtér a galíciai mezőkről s akkor megtartják a lakodalmat. Hány esztendeje már ennek, Teremtőm-Uram! Tizennégy ősz óta vár-vár a menyasszony, fehér szálak csillognak már itt-ott a hajában s mert a katonavőlegény még a mai alkonyaton sem zörgetett be, a régi kislány leült a zongorájához s játszani kezdett nagy egyedülvalóságában, hogy könnyítsen valamit a szívéen. És mialatt ujjai nesztelenül siklanak el a billentyűkön, hullni kezdenek a könnyei... Hol lehet a vőlegény, Istenem, hol?

Lábamnál a kisfiam játszadozik s falovát nyergeli most is. Azzal készül elvágtatni a nagyanyjához. Eddig, sajnos, hiába próbálkozott háromszor is, mert harcimén-jellege van a nyertő paripának s ez oknál fogva az új határon nem eresztik át az új urak őrszemei. Így a ló ideát marad minden esetben s ő aztán gyalogszerrel kénytelen átbaktatni a határhídon s mialatt nagyanyja a kezénél fogva viszi magával, János elbúsult fejjel totyog mellette...

A falumról beszélgetünk nagy szünetekkel. János kezdi:

- Amikor nagypapa meghalt, szok embelek voltak az udvalunkon... Az embelek mind sziltak meg énekeltek nagyon...

Nem tudok rá mit mondani, mert elful a hangom. A fiam mindent tud már, hiába takargatjuk előle. Valóban úgy volt... Mikor a tekintetes ur is elköltözött e földi térekről, a falu kálvinistái - kisnemesek, zsellérek és cselédek - mind összejöttek a koporsónál, mert eszükbe jutott a tekintetes ur sok nemes cselekedete s égnek emelve arcaikat, harsogó karban énekeltek el az ő emlékezetére a XC. zsoltárt, az örök Istennek halhatatlan énekét. S a falu alatt, a határpatakon nagy tömegben verődtek össze a Kis-Magyarországhoz tartozó barátai s meghallván a régi ház udvaráról harsogó éneket, átvették ők is s égnek emelt arccal kezdték vinni ők is az új határon, a patak fűzbokrai mentén, hogy könnyeik lecsurogtak a patak vizébe:

*Mert ezer esztendő előtted annyi,
Mint a tegnapnak ő elmúlása,
És egy éjnek rövid vigyázása...*

Mind-mind sirtak a határpataknál, mert eszükbe jutottak az örökre elmúlt szép napok. Odaát pedig először a tekintetes ur lelkész-barátai emelték vállaikra a koporsót, majd régi cselédei vették át a megholt gazda tetemét s vitték-vitték sok csetlés közt, mert egytől-egyig görnyedeztek roskasztó bajok alatt. Aközben pedig stációt tartottak minden száz lépésnél s olyankor fedetlen fejjel énekeltek el egy sort a zsoltárból... Így huzódtak fel a temetődombra, a falu fölé. S mikor a tekintetes urat visszaadták az Anyaföldnek, mindenki hangos sirásra fakadt.

Isten, Isten, mi történt otthon tíz év alatt!

Először a tiszteletes ur halt meg, aki a kormányt támogatta zajtalan életében, ám a falu fölött egy hideg őszön megszűnván a magyar királyi kormány hatalma, ő sem bírta sokáig, hanem egy fergetegben zúgó téli napon elment e Síralmak Völgyéből. Nem él azóta Balogh György sem, akinek szokása volt, hogy családias jellegű összejöveteleik alkalmával melyn-andalogva tett egy-két fordulót tánc közben s azalatt kettőt csapott a combjára, de sohasem kiáltott hozzá csuhajt. Hétköznapiakon a malmában tett-vett, ám esztendőök óta üresen hallgat a malom s nem zakatol többet. Elment a gazda, elment... Egy lucskos novemberi hajnalban utoljára hajtotta le fáradt fejét az öreg segédjegyző, mert változván az idők, minden fiatalabb pajtása Kis-Magyarországra szökött át, hogy beálljon ott katonának. Ezért volt olyan egyedül a segédjegyző, miközben haldoklott. Senki nem állt az ágya fejénél, ahogy utolsót sóhajtott volna... Meghalt, mindenki meghalt, mióta elbujdostam hazulról... Teremtőm-Uram, haza kéne már menni!

Ülök az ablaknál s nézem a felhőket, amint vándorolnak-mennek husz látóhatár alá elmerült falum felé. A szomszéd házból bánkódó szerelmes dalocska ver át zongorán, kisleányom hazafias verset tanul a másik szobában sokat csatázott őseinkről s észrevétlenül alkonyodó színek kezdenek gyülekezni odakint. János fiam nem játszik már a lóval. Elöttem áll s rám-emeli komoly csepp arcát:

- Mikor nagypapa meghalt, nagymama azt mondta, hogy azélt megkapom a lovat meg a kocsit, amit nagypapa ígért nekem...

- Megkapod kisfiam, megkapod... Csak előbb tedd le az érettségit!

Nem érti még, mi lehet az az érettségi, mert elhallgat s maga elé töpreng. Lankadt gondolataim ottjárnak most is valahol az iharosi erdőben, melynek zugásában fájdalom és keserűség van. Talán ugyane szálfák rengő zugása fakasztotta könnyekre az indulatos Bercsényit is, amikor minden legénye elhullt már a szegény öregnek...

Megszólal egyszer a fiam, de hirtelen úgy tűnik föl nekem, mintha álomszerű messzeségeken át hallanám csak:

- Amikor a nagymamánál vótam nyálba, Polyák Andlisz báci aztat mondta nekem, mikor fog már apukám isz hazagyönni?

- És te mit feleltél rá, kisfiam?

Jánoska nyel egyet:

- Azt mondtam, hogy apukám mindig il, deha nem fog ilni könyvet, akkor hazamegy...

Meglep a válasz s mély megindultság fog el:

- Aztán ki tanított meg rá, kisfiam, hogy ezt mondd Polyák Andris bácsinak?

- Nagymama mondta, - pillant rám komoly-okosan a gyerek. - Még aztat isz mondta nagymama, hogy ne beszéljek mindig apukáról, hogy meg ne hallják a cehek!

Valami fojtogat. Négyesztendő múlt csak a fiam, de meg kellett tanulnia szegénynek, hogy apja nem mehet haza és hogy erről hallgatnia kell odaát. Mertha megtudnák egyszer a cehek, abból kellemetlenségei lehetnének esetleg a nagymamának. Polyák András azonban érdeklődni próbált utánam, persze csak úgy óvatosan, hogy meg ne hallja idegen fül. Polyák András még tíz esztendő után is hazavár.

Elöttem áll a fiam, fokonkint alkonyodni próbál. Azt mondja egyszer, csaknem suttogva:

- Nagy Bálint báci isz kérdezte tőlem, mit csinál apuka? Meg Pálnahaj báci isz kérdezte egyszer.

Tehát Nagy Bálint is hazavár, aki hazakerülve orosz rabságból, eltengeti valahogy sovány napjait, miután az új hatóságok alatt nem akarta vállalni a birói tisztséget. S Pálnahaj bácsi is emleget. Embertelen idők óta nem láttak, de azért még emlékeznek rólam s hazavárnak.

Hazavár az egész falu!

Ülök az ablaknál s szorongó szívvel nézek ki az egyre sűrűsödő alkonyatba. A felhők még mindig menetelnek odafent. Jönnek a Dunántul felől s vándorolnak északi hazám felé. Talán Kassa fölött sem állnak meg, hanem ballagnak-ballagnak tovább, Podólia irányába, melynek határszélén ágyuktól és puskáktól kormos levegőben lihegtünk a tizennégyes őszben... A szomszédos házból alig-alig zsong át már a zongoraszó. Talán az a régi kislány, aki tizennégy esztendeje vár a régi vőlegényre, rájött a mai alkonyaton, hogy számtalan csaták során meghalt a régi vőlegény s most a két karjára borulva siratja el örömtelenül letűnt fiatalságát.

Az alkonyat beteg színe rálehelte az ablakomra. Kisleányom abbahagyta már a hazafias versikét s kiment valamerre. Csend, aggasztó csend van körülöttem. János fiam egyideig lábamnál piszmog a szőnyegen, később fölhajlik, rám néz s annyit mond:

- Egyszer a nyálon a temetőből gyöttem a nagymamával, aztán a falu mellett egy kisz fa volt, és azon a fán egy madárka meg egy fészek...

- Milyen kisz fa volt? - nézek rá vissza felocsudva.

János kézzel-lábbal magyaráz:

- Olyan kisz fa vót, de azért egy kicsit nagy...

- Bokor talán?

- Igen, apukám, olyan bokor vót...

Nem tudok tájékozódni hirtelen, de hiszen tiz esztendő óta csak álmaimban jártam odahaza. Nyugalanság ráz meg. Mert ha így tart tovább is, észrevétlenül elmosódnak előlem falum vonásai. S izgatottan kérdezem:

- Hol volt az a bokor, amelyikben egy madárka fészkel?

- A nagymama pincéje mellett. Két bokor van ott, de kicsit málfélek...

Tehát a pince mellett. A pincében és a pince előtti dombon vig napokat éltünk valaha, mikor még nem hagyott el bennünket a nagyapja. Üveg-borocska mellett szalonnát piritottunk nyárson, akik oly kedvesek voltunk egymásnak, mialatt az ereszkedő őszi estben vadludak kiabáltak le a felhők alól. De akkor még híre nem volt ott a két bokornak... Azóta új fák nőttek odahaza s hajladozva sipolnak a szélben.

S megrémülök...

A mai alkonyatban rezzenek rá először, hogy ma már a fiam hoz híreket hazulról. A házakat és embereket ő látja otthon az uccán, a régi ösvényeken ő tipeg most, mialatt nagyanyja a kezét fogja. Előlem pedig egyre-inkább elhalnak a régi tájak s északi hazámban új sarj nő a levágott rendek helyébe. Új legények táncolnak vasárnap esténként a haranglábnál s az öregek egymásután hullnak sirjaikba. Egyszerre csak meghal az utolsó ember is, akit ismertem... Isten, Isten, mit csinálok majd akkor! Ezen az alkonyaton nem hagy nyugodni a gondolat, hogy haza kéne menni...

Odafent még mindig vándorolnak a felhők s messziről-messziről halvány harangszó vánszorog az ablakomig. De mintha álomban kongatnák csak. Valamelyik katolikus templomban huznak imádkozóra. Fölnézek az égre, már este van s a menetelő felhők egy hasadékan át apró csillag látszik. Észak felé hunyorgat, mintha falumnak jelezné az irányt...

Haza fogok menni!

E csöndbe-süllyedt tavaszi estén érzem először, hogy tiz esztendő után haza kell mennem. S otthon leszek Kisasszony napjára, mikor a kertek fölött szakadatlan ökörnál ereszkedik s a csodákban tündöklő kék mennybolt alatt tilócsattogástól hangos minden udvar... E tavaszon soha nem álmodott álmok csalogatnak, hogy vége lesz minden céltalan hitemnek, fönt-fönt pedig, a fejem fölött, csillag jelzi az utat a hazám felé.

Sötét van már... Zongoraszó elhalt, harang nem kondul többet s én félkönyökre hajolva nézem azt a csillagot. Kisfiam elaludt a lábamnál, leányom rég abbahagyta a hazafias versikét s csönd tanyáz körülöttem, halálos... Otthon leszek ebben az esztendőben, legkésőbb Andrásnapra...

- - - - -

Fönt-fönt ég a csillag. A felhők pedig mennek.

(1928.)

X. (KÜLÖNÖS ALKONYAT.)

Kisfiammal mentem az országuton.

Különös tavaszi alkonyat volt. Észak felé, a Dargónak, ijesztő borulat kárpítja feketedett s e kárpiton itt-ott villámok cikkantak át sűrűn; keletnek, amerre Ukrania felé rohantak egykor a katonavonatok, selyemzöld volt az ég pereme, enyészetnek meg, hol a füzési hegyek homályzottak álomszerűen, alig emberalacsonyan állt a nap. Felhők takarták el, ám a fellegek hasadéka egy ága vágott ki a nap fénylegezőjének s lilaszinbe burkolta a tájat. És amint az országuton mentem volna a fiammal, a dargói borulat sötétszinbe vont a baloldalunkat, szánk és arcunk zöldben remegett, jobbkezünk felől pedig lilafényben húzódtak el árnyékaink. Így haladtunk lépést a trianoni határnak.

Különös-különös alkonyat volt.

Fiam teljes fegyverzetben menetelt, pár lépésre előttem. Lovassági kardját spárgával övezte magára, mert a deréksziját elvesztette valahol, piros huszársipka volt felbiggyesztve a jobb-halántékára s dugós puská fészült a jobb vállán. A puská meg volt töltve, dugóra.

Előttem haladt a fiam s előírászerűen vágta a lépést. Ilyen diszmenetet tiz esztendeje nem láttam, de akkor saját arcom remegett az erőfeszítésben s bakancsaink alatt szikrát hánytak a kövek.

Most a fiam vágta a lépést, hogy apró szandáljai alatt huppan a por.

Egyszer - combjához szorítva a puská agyát - visszaszólt, de csak úgy félvállról:

- Apukám, látják a csehek, hogy egy magyar katona megy ezen az országuton?
- Látják, kisfiam, - nyugtattam meg nyomban, ami tetszett neki.

Mentünk aztán, mentünk a trianoni határnak. Én hátul tündözve, a fiam előttem, keményen vágva a diszlépést.

Három szín font be három irányból: lilafény, gyengezöld meg a borulat sötétje. Kis szünet után megint hátraszólt a fiam azzal a fölényel, ami természetszerű egy teljes rüsztungban álló katonánál, ha mögötte egy civil halad kókadozó nyakkal:

- Apukám, félnek a csehek attól a magyar katonától, aki az országuton megy?

Igy feleltem neki, ezuttal már megfontolva a szót:

- Félnek, kisfiam. Annyira, hogy éppen el akarnak szaladni a hidtól.

Az a hid határt jelent. Tiz esztendeje.

A fiam mintha elmosolyodott volna. Később lökött egyet a puskán s hetykén szólt hátra:

- Melt az a magyar katona én vagyok!

Szomorúság ütött szíven. Abban a pillanatban szinte levert lábamról a gondolat, hogy mulnak esztendeim s én soha már katona nem lehetek többet. Sem Tirol havasain, sem a kassai korszón... A fiam mintha megérezte volna halálos búmat, mert biztatón szólt hátra, de megint csak a vállá fölött, ami természetes is egy hetvenkedő huszárnál:

- Minden csehet le fogok löni!

Mentünk-mentünk. Én lógó fejjel, a fiam kivágva a mellét, ami velejár a lovasmivolttal, mégha történetesen gyalog megy is az a lovaskatona. Látszott rajta, hogy harag füti.

Messze volt már hátunkban a város. De micsoda egy város volt az!

Szélső házai fakón néznek szembe az alkonyattal minden estébehajló délutánon. Hull róluk a vakolat, tetejükről le-lefordul egy zsindelydarab. Nem mozdul itt semmi a város szélein. Néha egy ember bukkan fel az üres ucca repedezett aszfaltján s olyan élettelenül húzza tagjait, mintha félholt lenne. Éjfelenkint, mikor firmamentum tetejéről néz alá a hold, teremtett lélek nincsen semerre s egy kutya nem ugat a tulvilági éjszakában. Jaj, micsoda házak!

Messze volt már hátunkban a város. Fiam feszesen lépett ki a huppogó porban s úgy mondta maga elé még egyszer, nagy elégtétellel:

- Minden csehet le fogok löni!

Mentünk lépést a kísérteti fényben. Ukrajna felé gyengezöldben remegett az ég alja, a Dargó irányából sötét homlokkal tört előre a fergeteg s a füzéri hegyeknek, ahol két felhő közé szorult a nap, bibliai fényküllő vágódott ki a felhők közül. Azon a részen lilaszinben esett össze minden.

Ebben a különös világban látszott már előttünk a hid, amelyen nem léptek át szabadon riasztó tiz esztendő óta. De senki nem járt az országuton, mert tiz esztendő óta meghalt az országut. Kétfelől kukoricatáblák hallgatództak a különös csöndben. Csak jobbkézről állt egy málladozó ház: fák sűrűje takarta el vakolatlan falait.

Dobogó szívvel éreztem közeledni a házat. Mert rossz híre volt mindenfelé.

Olyan lehettem csak, mint most a kisfiam, de tudtuk gyerekek, hogy boszorkány lakik a puszta falak között, vénasszony képében. A roskadozó házban talán senki ember nem járt soha, mert a veszett híre minden jóleket visszatartott. De beszéltek sokan, hogy patkányok cincognak benne, éjszakánkint bőregerek suhognak el ablakai alatt s fejest kapaszkodva lóbálják magukat az ereszen. A vénasszony csak magános alkonyatokon szokott kibujni a házból s hétrégtörnyedve csoszog a város felé, de csak eltűnik aztán. Senki sem tudja, merre. Mert a városba belépni emberi lélek nem látta még.

Mentünk lépést ketten: én szorongó érzések között, kisfiam diszmenetben vágva az országut porát. Szemlátomást közeledett a határhíd és közeledett az ijesztő ház.

És akkor - váratlanul és döbrentően - a vénasszony bukkant ki a házat rejtegető fák közül, amint botján köhécselve igyekezett felszuszogni a magas országutra.

Megrémültem...

Ugyanaz a néni volt, akit harminc évvel ezelőtt láttam utoljára a város felé tipegni, elálló lélegzettel. Azóta méginkább összezsugorodott.

Kurta botjára megdülve jött szembe az uton, derékban kettétörve, hogy homlokával csaknem a földet verte. A vasorru bábák lehettek csak ilyen derékban eltörtek. Homlokáról veríték pergett a porba s nem nézett fel. Csak nyöszörgött-nyöszörgött. Lehetett százéves, de százhusz is talán.

A fiam megtorpant egy pillanatra s halálsápadtan suttogott felém:

- Itt gyön a kolela...

Magamat is félelem ütött torkon: hogyha a városba ér el egyszer ez a vénség, kolera tizedeli meg a lakosságot. De azért csillapítani próbáltam a fiamat, bár magam sem hittem már magamnak:

- Egy öreg néni csak, kisfiam... Ne félj!

De a fiam nem mert továbbmenni. Állt egyhelyben, állt.

A vénasszony, akit már csak a ráncok tartottak össze, velünk egyvonalba ért ekkor. Szörnyű görnyedéséből oldaltvetette a fejét és míg vérekes szemei kidülledtek, sítva ingatta meg a fejét:

- Dicsértessék a Jézus Krisztus!

- Mindörökké! - szóltam elfogódva. Mert nem hagyott nyugodni a gondolat, hogy valami rosszat akar velem ez a banya. Talán a fiamat szeretné megrontani.

Továbbcsoszogott aztán, hétrétgörbedve.

A fergeteg haragja s a lila meg a gyengezöld tombolva viaskodott már a messzeségben s bántó fényeik minket is körüllobogtak. Sejtettem nyomban, hogy valami iszonyu félreértésből a tulvilágra tévedtünk át...

Egyszer visszaneztünk még a város felé. A vénasszony ott húzta fonnyadt tagjait a szélső házakon innen s kisfiam remegő szájjal sutogott utána:

- Ott megy a kolela...

Amint azonban egyvonalba ért volna a legszélső házakkal, hirtelen nyomaveszett. Más alakot vett-e föl vagy a semmibe foszlott csupán: nem tudtam. Csak annyit éreztem borzongva, hogy nagy veszedelem leselkedik reám valahol. Ám ugyanakkor föllélegzettem s enyhültebb lélekkel szóltam oda az apró katonának:

- Gyerünk tovább, fiam!

A gyerek abban a szempillantásban vágni kezdte a diszlépést, puskaszija megfeszült a vállán s talpacskái alatt felhuppant a por. S hetykén mondta maga elé:

- Minden csehet lelövök a puszkámmal!

Közel volt már a határpatak hidja, a patak azonban elveszett a parti füzesben. Elszomorodott szívvvel láttam, hogy nagy fák lettek a cserjésből, mióta utolszor volt szabad átmennem ezen a hidon. S visszavonhatatlanul meg kellett éreznem, hogy azóta elvénültem magam is. És lecsuklott a fejem, mert rájöttem ekkor, hogy vége már sok mindennek: a régi legénységnek is. Bajok zúdulnak az egykori katonaemberre s hiába minden erőlködés: jelentkeznek a néhai hadasvilág és hetyke állapot emlékei csúz és reumabántalmak alakjában. Rozsda lepte be a régi kardokat s iszapfürdőkben próbálunk menedéket keresni az idő vénülése ellen.

Lecsuklott fejjel közeledtem a hidnak. A Dargó irányából vágatva nagyobbodott a borulat s viaskodott a halványzölddel meg a lilával. Csattogtak egymás ellen a színek s ebben a más-világi fényben közeledett felém a hid. Szorongva, lábujjhegyen mentem, kisfiam katonamódra vágta a diszlépést.

Egyszerre meg kellett állnunk. Előttünk állt a hid, amelyen tiz esztendő óta nem ment át egyetlen szabad szekér.

Innenső felén kopottas őrház tétlenkedett: annál vigyázott a magyar őrszem. Rendőr volt, feszesen tisztelgett s nem szólt semmit. Mintha nem akart volna fölzavarni hiu és céltalan gyötrődéseimből.

A másik részről meglátszott a cseh házikó. Előtte pad volt, a padon laposipkás katona. Szurkálóval piszkálgatta a pipaszárát. A másik katona a hid tulsó végén álldogált, félkarjával átölelte a hid karfáját s nagyokat pislogva bámészkodott a város felé...

Hanem egyszerre fölrezzentem. Mert a magyar őrszem váratlanul mintha kacagni kezdett volna magában.

Ráemeltem arcomat: csakugyan kacagott. Ugy bajuszvégről, óvatosan, hogy ne jusson tudomására a felsőbbségének. A kisfiamon kacagott annyira, aki komolyan vette fogadkozását s nekilátott, hogy beváltsa szavát.

Az országut közepén állt föl a gyerek, szemközt a hiddal.

Támadóállásba helyezkedett, ballábát előreszegezte, lekapta válláról a puskát s dugóra töltötte...

Észrevette ezt a cseh katona is, aki a hid karfájának tehénkedett s széles derü áradt el ferde képén. S kacagni kezdett ő is, de ekkor még magábafojtva a nevetést, halk kuncogással...

Fiam most vállhozkapta a puskát s megcélozta a csehet. A félelem nem engedett megmoccanni.

És akkor éleset kiáltott vékonyka hangján a cseh felé:

- Vigyázzál!

A katona megmerevült. Abban a szempillantásban kattant a ravasz, csattant a dugó. A fiam pedig így szólt, csak ugy magának:

- Lelőttem egy csehet...

A magyar őrszem kacagott, a cseh katona - a hid túlsó végében - kacagott, de úgy, hogy belerázkódott. Aztán odakiáltott csehül a társának, valami olyasformát:

- Nézd mán ezt a patkány-huszárt! Milyen hegyes a sapkája!

Erre a másik cseh is fölállt s a hid felé közeledett, mialatt a fejét csóválta, annyira tetszett neki.

De nem mosolygott a fiam!

Elszánt, szigorú arccal állt az országut közepén, szemközt a hiddal s abban a pillanatban másodszor is dugóra töltötte a puskát. Egy villanás alatt újból vállhoz kapta a fegyvert s ezuttal a második csehre kiáltott a cérnahangján:

- Vigyázzál!

Pukkant a puska! A két katona csaknem hanyattvágódott a nevetéstől, a fiam pedig komolyan bólogatott maga elé:

- Lelőttem két csehet...

Furcsa alkonyat volt az!

Mialatt fiam »kész«-állásban maradt, szemközt a hiddal, hogy minden pillanatban vállhoz kaphassa a puskát, elhűlve álltam a trianoni határon. Mert azon az álomszerű alkonyaton vettem észre először, hogy a tulparton toronymagasak már a fűzfák s a régi bokroknak, melyek tiz esztendővel ezelőtt földet suoltak a szélben, nyoma nincsen többé. De a patak kisebb lett s vékonyabb hangon csorongált. Apadt a víz, apadt s mintha minden évben kevesebb üzenetet hozott volna onnan felülről.

Mária-Anyám, hogy mulik minden!

Hanem akkor már a síkság fölött rohant felénk a fergeteg, egymás hátán törtek ki belőle a villámok s olykor-olykor mély dörgés húzott át a fekete borulaton. Nyugatnak halkulni kezdett a lilafény s Ukrania irányának elhalt már az égperem hidegzöld színe... Böszült sörénnyel rontott előre a fergeteg.

Megfordultam ekkor...

A város felől megint a vénasszony húzta magát görbén a kisérteti ház irányába s orrával csaknem turta a földet. A magyar őrszem félig az őrházikóba huzódott s nem mosolygott többet. Nem rángott már a két cseh sem a nevetésben, hanem rémült arccal néztek szembe az orkánnal s a szél lobogni kezdett a hajukban.

Abban a pillanatban, hogy a szél első rohamára borzongni kezdtek a fűzfák, fiam vállára lökte a puskát s kurtán szólt felém:

- Gyelünk haza! Mindenkit lelöttem mál!

S diszmenetben kezdte vágni a lépést az ijesztő borulat alatt. Szemközt a százhuszesztendős vénasszony görnyedezett görcsös botján s mivel szél sepert el az országuton, hirtelen elveszett a feltornyosult porban.

Hamuszinü lehetett az arcom. Keményen csattogva lépett ki a fiam s én zsibbadt szívvel menekültem a nyomában.

Köröskörül mennykövek vagdostak...

(1928.)

XI. (NYÁRI GARÁZDÁLKODÁS)

Már a nyár elején leutaztak a Balatonhoz: édesanyjuk, az Ágnes néne, Lidi, a cselédleány és János. Én pedig fentmaradtam a fővárosban, teméntelen búval a szívemben. Mert igen elhagyottnak éreztem magamat.

Itt kezdődtek János nyári garázdálkodásai a Balatonnál.

Eleinte csak levélbeli uton avagy onnét Pestre érkezett utasnépek személyes értesítései révén szereztem tudomást ezeknek az excesszusoknak véghetetlen sorozatáról. Mindjárt a születésnapján többrendbeli kalamitások fordultak elő.

Mert mind a ketten így nyárnak évadján szokták megülni a nevezetes évfordulót. Ágnes kisasszony most érte meg kilencedik születésnapját, János viszont idén lett ötesztendő. Időrendben az ő jubileuma van először. A szokás az, hogy ezekre az alkalmakra valóságos élő költők írják részükre ama versiket, amelyekkel kölcsönösen köszöntik föl egymást. Ezuttal azonban a versírók meglepetésszerűen egytől-egyig eltűntek Budapestről... Szabadságra mentek-é avagy költeményes köteteket árulgatták a haza különböző pontjain: az Isten tudta csak. Így történt, hogy ebben az esztendőben a köszöntőverset magamnak kellett megfabrikálnom. Nem ment könnyen!

Elkövetkezvén János születésnapjának reggele, nyomban kipattant az ágyból s amint volt, hálóruhában, odaállt a néne elé s ünnepélyes pózba helyezkedve, így szólt hozzá:

- Mongyad hozzám a velset!

- Várj, majd ebédnél! - tiltakozott Ágnes. - Mindennek megvan a rendje!

Mert sejtette az ipse, hogy néne könyv nélkül tudja a költeményt. Ám oly rabiátus ifju, hogy nem akart várni ebédideig, amikor is a versek elmondásának időpontja következik el minden esztendőben. Mivel pedig a néne kötötte magát a bevett szokáshoz, János - örvengő tehetlenségében - földhöz vágta magát. Csak akkor ugrott talpra esze nélkül, mikor az édesanyja értesülvén példátlan komiszkodásáról, hangos szóval (hogy a ficsur is hallja!) kiszólt a villatulajdonosnak: adjon csak egy marék kukoricát! A kukoricára azért lett volna szükség, hogy térdepeljen rajta. János abban a szempillantásban csodálatosképpen megváltozott, szavát adván az anyjának, hogy ezentul a legjobb gyerek lesz. Tudniillik még a nevétől is irtózik a morzsolt kukoricának, amelyre köztudomás szerint az illetlenkedő ifju fickókat szokás ki-térdepeltetni rendes uriházban.

Igy aztán türehető állapotban mult el a születési évforduló.

Alig egy héttel ezután azzal a meglepő kéréssel fordult a mamájához, írja meg nekem Pestre, hogy küldjem le a sipját. Megjelölte pontosan a helyet, hol a sip föltalálható. Anyjuk, aki ismeri már fondor természetét, gyanut fogott ezuttal is, de azért látszatra közömbös arccal próbálta kifaggatni:

- Aztán minek neked az a sip?

- Csak! - és meg se rebbent a szempillája.

Édesanyja érezte, hogy itt mindenről inkább lehet szó, csak tiszta szándékról nem. S továbbforgatta a felforgató törekvéseiről közismert fiatalembert:

- Füttyölni akarsz rajta?

- Füttyölni alkalok, anyukám. De többet mál ne kérdezzél!

Később derült ki csak, mily megfontolatlan szándékai voltak. Strandjuk közvetlen közelében van a balatoni nyaralótelep állomásának. János megfigyelte előzően, hogy a vonat csak akkor indul el, ha már füttyöltek a kalauzok. Nos, a supra azért lett volna mulhatatlan szüksége, mert egyszer ő is szeretett volna vonatot indítani, olyanformán persze, hogy eléjesipol a kalauzoknak. A vonatok iránt érzett ez az olthatatlan nosztalgája nem mai keletű: egy esztendő óta minden héten pontosan kétszer rándulunk ki a keleti pályaudvarra - vonatot nézni. Mert mozdonyvezetőnek készül. Illetve a sorrend ez: először cserkésznek csap föl, utána huszártisztnek áll be s csak akkor lép rá visszavonhatatlanul a lokomotivvezetői pályára.

A Balatontól megjött tehát az anyjuk levele, hogy próbáljam meg előteremteni a sipot s küldjem le azonnal. A sip a két nagy fiók közül a jobboldaliban lesz, ott is a fiók jobboldali belső sarkában. János legalább így mondta.

Kihúztam a fiókot, letérdepeltem s a szörnyű tömegű limlom között ásni próbáltam a sip után...

Mert szédület környékezett, mi minden volt abban a fiókban!

Volt ott törött dugó, villamosjegy maradvány, lovassági kardmarkolat, pecsétviasztörmelék, ifjusági lapból kivágott illusztráció, rozsdás toll, öt-hat tölem elorzott ceruza, egy sereg radirgumi olyan összevisszaságban, hogy a puszta gondolatára most is forog velem a világ. Legalább három-négyszáz különféle haszontalanság. Hogy minek gyűjti mindezt, örök talány marad a normális ember előtt...

De végül mégis csak megtaláltam a sipot s pontosan azon a helyen, amelyet ő jelölt meg: a jobboldali fiók jobboldali belső sarkában. Na, csakhogy!

Ám ugyanakkor, mintha mellbesujtottak volna, mert a lom közt megpillantottam egy fényképemet. De milyen állapotban, könnyörülő Isten! S mélyen felhördültem mindazon, amit tapasztalnom kellett.

A tavaszon történt, hogy néhány régi fényképemet kotortam ki asztalom fiókjából. János akkor is ott lábatlankodott körülöttem s abban a szempillantásban könnyörögve, csaknem megtörten emelte reám barna szemét:

- Apukám, aggyál nekem egy fényképet, de ölkbe! Nagyon fogok lá vigyázni...

- Jól van, - feleltem szokásos meggondolatlanságommal, - odaadom örökbe. De hogy fogsz majd vigyázni reá?

János egy hosszut szitt az orrán:

- Papilba csavalom és ha nézni fogom, mindig megmosom a kezemet előszöl...

Hát megtartotta a szavát, mondhatom!

Reménytelen állapotban hevert előttem a fotográfia... János mindenekelőtt széles macskabajuszt rajzolt ki az orrom alá, a számba pipát kanyarított ki, a két szememet meg kiszurta. Minden föltevés szerint ceruzaheggyel...

A sipot még aznap postára tettem, a hozzáintézett kísérőlevélben pedig a következőket irtam neki:

»Több alkalommal kilátásba helyezett javulási szándéknak semminemű jelét nem tapasztalom, János fiam s ennek következtében mindinkább gyökeret ver bennem a meggyőződés, hogy nem igen fogod többrevinni a lakatosinasságnál...«

S ezekután részletesen kitértem a föltalált és megcsufolt fénykép mostoha állapotának ismertetésére.

Postafordultával megjött az édesanyjuk válasza. Értesített, hogy levelem tartalmát szószerint közölte Jánossal, ki a fénykép sorsára vonatkozó soroknál hirtelen nyaka közé kapta a fejét s példátlan zavarában egyetlen kérdést tudott csak kimakogni:

- Anyukám, sokálya gyön le hozzánk apuka?

A kérdés tendenciája első tekintetre is komikusan átlátszó. Ha ugyanis sokára, ugy két-három hét múlva indulok le hozzájuk a Balatonhoz, akkorára minden föltevés szerint elfoszlik a haragom s ebben az esetben alighanem elmaradnak a következmények. Édesanyjuk, hogy megbékítsen valamennyire, néhány csillapító szóval arról értesített levele végén, hogy János ünnepélyes fogadalmat tett előtte: a jövőben tartózkodni fog mindennemű egyéni akciótól és egyéb kilengéstől. Hinni lehet ennélfogva, irta az anyjuk, hogy javulási szándéka permanens természetű lesz ezuttal. János félnap óta oly megható csöndben húzza meg magát, hogy az több a kelleténél...

Sok-sok csalódás után reménykedni próbáltam megint. Persze ezuttal is csufos csalódás ért!

Valami tíz nap múlva magam is fölkerekedtem, hogy meglátogassam őket vagy két hétre. De riasztó hírek fogadtak már a vonaton.

Igy döbbenettel tudtam meg a többi közt, hogy szenvedélyes kártyás lett, mióta nem láttam. Sajnos, a hír szóról-szóra valónak bizonyult, sőt a szomorú valóság még ennél is több volt. Mert hamisan játszott. És pedig rendszeresen.

Ebédidőtájt toppantam közékük s éppen otthon találtam a család valamennyi tagját: édesanyjuk meg a leány a konyha táján foglalatzkodott, János meg Ágnes néne az egyik kis ágyon ült, törökmódra. Játszottak. De mialatt Ágnes a tisztességes játékmódnak megfelelően keverte és adta ki a kártyát, János szemmelláthatóan csalt. Abban a szempillantásban, amint a szobájukba léptem volna, Ágnes kétségbeesve kiáltott fel:

- Hogy nem ég ki a szemed, te ember! Már megint csaltál!

Nem értek a kártyához, Ágnes azonban azonnal magyarázni és részletezni kezdte János szomorú megtévelyedését. Eszerint arról volt szó, hogy színre szint kellett volna adni, János azonban, mivel nem volt megfelelő lapja, kezének egy cikázó lendületével a tartalékkártyák közül kapta ki a megfelelő szint s úgy próbált csaklizni. Az aggasztó az volt pedig, hogy ezt a magáról való megfélekedést valami ötször cselekedte meg egymásután. Szemrebbenés nélkül, közömbösen. Két fillér volt ugyanis a bankban s azt szerette volna kiharácsolni mindenáron.

Amikor elővettem négy szemközt s felvilágosítottam, hogy eljárása súlyos karakterbeli defektus, még neki állott feljebb:

- Ági nem tud káltyázni s azért álul kodik lám!

És akkor, a legnagyobb lelkinyugalommal, beseperte a bankot. Anélkül persze, hogy megillette volna a két fillér. És zsebre vágta.

Még abban a negyedórán eltiltottam mindenféle kártyát.

Attól fogva sokat kószáltunk a határban s még többet paskoltuk a Balaton vizét. János büszkén mutatta be legfrissebb tudományát, az uszást. Hasrafeküdt a háromcentiméteres vízben s mialatt barnáraedzett két karjával megtámaszkodott a vízcseke fenekén, tomboló csapkodást vitt végbe a lábaival, hogy vörösre verte a térdeit. Megdicsértem, hogyha így viszi tovább, még olimpiai bajnok válhatik belőle. A helybenvaló gyorsuszásban.

Ám napról-napra megesett, hogy lépten-nyomon megfogott a nevelési módszerben kifejtett minden elővigyázatosságom ellenére is. A parton sétáltunk egy alkalommal, amikor a következő kérdéssel fordult felém váratlanul:

- Apukám, hány feje van a Jézuskának?
- Egy, - válaszoltam, megfelelően az igazságnak.
- És azon az egy fején, hány szeme van?
- Kettő, - mondtam minden gyanu nélkül.

Először eltűnődött s akkor egyszerre kárörömmel ujjongott föl:

- Hátha csak két szeme van, miért mondod, hogy mindig lát engemet!? Más gyelekeket is kell nézni és akkor elfoldítja lólam a szemét!

Hallgattam. Nagyon mélyen pedig.

Legalább kétszer ígérte meg mindennap, hogy a jövőben mintaszerű viselkedést fog tanusítani. Éppen azért fájdalmas meglepetéssel volt reám, amit ottlétem utolsó délutánján személyesen kellett tapasztalnom.

A legutolsó nap délutánján ugyanis a kabinok közt sütkéreztem, a füves részen. Apák-mamák bent csattogtak a mély vízben s olykor csengő kacagás ütött meg a Balaton ama pontjáról.

Egyszerre csak élénk csatakiáltások keveredtek bele a távolabbról szálló kacagásba. A strandról hangzottak föl a csatakiáltások, ahol félórával előbb nagy elmerüléssel játszadozott még János és körülötte valami tiz-tizenkét egykorú, tehát olyan öt év körüli fiatalember. Várat építettek a homokban.

Sütkérezésemből Ágnes kisasszony vert föl, aki elfulva szaladt felém a strand irányából:

- Apukám! Apukám! Gyere gyorsan, mert igen verik egymást!
- Kik? - és talpraugrottam.

Szegény kislány kézzel-lábbal magyarázott, mialatt könnyek potyogtak az arcán:

- Hát János meg a többi fiu! Szét akartam választani őket, de engemet is hátbavertek!

Lélegzethalva szaladtam a strandnak, de ott meg is kellett állnom... Soha olyan dulakodást!

János a legközepe viaskodott s abban a pillanatban valami öten kapaszkodtak beléje, hogy leteperjék a homokba s ellássák ott a baját. De nem sikerült nekik, mert János megfeszítvén összes izmait és lábainait, lerázta őket magáról. Ugyanakkor pedig az ő segítségére rohantak lelkendezve a kebelbarátok s haj, mi kezdődött ottan!... Dobogott alattuk a part... János egy észrevétlen pillanatban csak kitépte magát az őt szorongató ellenlábaskarjaiból, hozzápattant az egyik ádáz ifjúhoz, (a főriválisa lehetett), megkapta derékban, lökött rajta mellben, olyan egyet, hogy a szánandó fiatalember belevágódott a tóba. Nagyot csappant körölte a víz s utána percekig háborgott a Balaton.

Nagy leszámolásra készülődtem, de megint nem lett belőle semmi. Az ütközet visszhangjára tudniillik a szülők is kisiettek a mély vízből s még ők fogták pártját Jánosnak, azzal érvelve, hogy valamennyi elszánt ifju egyaránt ludas a szenvedélyeknek ekkora elfajulásában.

János ekkor, még ott a parton, kicsinyek és nagyok fülehallatára könnyek között kért bocsánatot és tett fogadalmat, hogy ebben az életben soha többé nem fog alkalmat szolgáltatni mások megbotránkoztatására.

Elhangzott pedig ez a fogadalomtétel a balatoni strandon, tegnapelőtt délután. Dolgaim azóta visszaszólítottak a fővárosba.

Ma ebédidőtájt, egy nyaralóismerősöm keresett föl, aki éppen akkor jött meg a Balaton mellől. Fejcsóválva adta elő, mit művelt a tegnapi napon odalent János. Hozzátette, hogy legujabb csinje komoly megütközést keltett az egész nyaralótelepen.

Nem nyujtom... Az történt, hogy rajtakapták Jánost, amint az egyik kabin hasadékán át két nagy leányt lesett. A két hajadon éppen vetkezett odabent.

Hátravágódtam a karosszékbén, mint a szélütött. Dehát mit is tehettem volna? Az a pont ez már, melynél megáll az emberi ész...

(1928.)

XII. (HEJ, SZÉP CSERKÉSZVILÁG)

Valami irnivalóm akadt a minap s szerencsétlenségemre egyedül maradtam idehaza Jánossal. Feleségem magával vitte a leányt (halaszthatatlan bevásárlások címén!), Ágnes néne még kilenc órakor az iskolába ment el, ahol is a IV-ik elemi-osztálynak erényekben jeleskedő tanulója. János, aki most éli tanulástólmentes utolsó nagyvakációját, mihelyt kettesben maradtunk, gondoktól gyűrött arccal állt elém:

- Hát most mál mit csináljunk?

(Mert még mindig »l« betűt mond az »r« helyett.)

Igy szóltam hozzá:

- Nekem egy kis dolgom lenne, jól tennéd tehát, ha kis félórácskára játszani mennél le, fiam.

- Akkol lemegyek, - bólintott komolyan -, te csak iljál magadnak!

S hóna alá emelvén kisebbik lovát, lefelé indult. Még hallottam a falon át, hogy feltünő-lassan ballag le a lépcsőkön, néha megáll, mintha igen el talált volna gondolkozni valamin.

A házat, melyben magunkban lakunk, éppen akkor festették kívülről s az épület két pontján is dolgoztak egyszerre az állványokon. Előzően lelkére kötöttem, ne sokat lábatlankodjék az állványok körül, mert ha le talál szakadni valamelyik deszka, ott leli halálát s akkor nekem nem lesz fiam többé. Ezt meg is ígérte. Enélkül is tudtam azonban, hogy legfeljebb öt lépésre meg fog állni az állvány szélétől s onnét fog felkiabálni a kőműveseknek, akik aztán vissza-kiabálnak neki felülről. Órákhosszat el szokott trafikálni ilyenformán a munkásokkal.

De alig öt perccel később hallom, hogy lihegve rohan fölfelé a lépcsőkön. Félpillanat mulva előttem állt már, fájdalomtól eltorzult arccal. Kétségbe volt esve s alig tudta kimondani:

- Apukám, a bácsik, akik a házat csinálják, aztat mondták nekem, hogyha iskolába fogok járni, mindennap csak tintalevest meg papilgaluskát fog nekem adni ebédle a tanítónéni!...

Gondoltam, hogy a kőművesek évődtek vele megint. Komolyan néztem reá:

- Aztán miért mondták ezt neked?

- Azélt mondták, - s kézzel-lábbal magyaráz -, melt nem tudom kimondani az »l« betűt...

Töméntelen baj volt már eddig is azzal az »r« betűvel. Megnyugtadni próbáltam:

- A bácsik csak tréfáltak veled. Addig különben is sok idő van még s jövő ősre biztosan ki fogod tudni mondani az »r«-et!

Karikára nyilik a szeme, mert többrendbeli aggodalmak következnek még:

- Meg aztat is mondták, hogyha nem fogom tudni kimondani az »l«-et, akkol ha cselkész leszek, mindig csak leghátul fogok menni, hogy szégyeljem magamat!

- Ugyan, ugyan! Majd szólok a parancsnok bácsinak, hogy legelőre tegyen a cserkészek között!

Látszatra mintha lecsillapodnék. S maga elé tűnődözve megyén át a másik szobába.

Tovább irok azalatt. De egyszer csak különös, erőlködő hangok ütnek meg a szomszéd szoba felől. Felállok lábujjhegyen s kipillantok az ajtófüggöny mögül...

S abban a pillanatban visszahökölök!

János ugyanis az ebédlő sarkában áll, háttal a szobának, kissé meghajolva, jobbkeze két első ujjával megfogja a nyelve hegyét, úgy próbálgatja odailleszteni a szájpadrólásához s közben minden erőfeszítéssel valami zurboló hangot hallat.

- Mit csinálsz, János?

- Plóbálom kimondani az »l« betűt.

Ez kapóra jött. Amíg az »r« betűvel birkózik, legalább nem zavar a munkában.

Korai öröm volt! Mert alig két-három perccel rá benyit a szobámba és noha illenék látnia, hogy a papír fölé hajolva nyakig vagyok a dologban, fesztelenül veti föl a problémát:

- Apukám, mi legyenek, ha nagy leszek: baka, huszál vagy kuluc?

Mondom neki, legyen szives abbahagyni a molesztálást, mert ki talál kapni. Ugy tesz, mintha nem hallaná:

- Melt én csak olyan katona leszek, amelyik leggel legutoljára kel fel az ágyból... Hát melyik alszik igen sokáig?

- A tábornok! - szólok feléje ingerülten.

Maga elé néz, eltöpreng, később annyit mond:

- Hát akkol cselkész leszek, melt annak olyan van a kalapjához téve, amit úgy fuj a szél.

Valószínűen árvalányhajra gondol, csak nem ismeri a nevét. De még most sem megyen ki. Ahelyett felémfordul s a következő kijelentésre ragadtatja magát:

- Ha én eccel meg akalok házasodni s anyuka megpalancsolja nekem, hogy egy másik lányt vegyek el és nem aztat, akit akalok, akkol én főbelövöm magamat!

De itt már előnt a harag. Felállok s azt mondom neki:

- Pakkolj azonnal a másik szobába s térdepelj le a sarokba! Mégis csak hallatlan ez a terrorisztikus föllépés!

Szó nélkül baktat át, de hogy mit művel, nem érdekel többet. Legalább békén hagy negyed-óra.

Negyedóránál különben magam sem birom tovább. Mert a szomszéd szobában aggasztó a csend, mióta átballagott oda. Felállok s utánamegyek.

Ezuttal igazán semmi kifogásom nem lehet ellene. Ott hallgat a sarokban s térdepel, illetve a sarkán ül. De ahogy észrevesz, nagy szemrehányás lesz a szava:

- Mindig csak ígéled, hogy megveszed a cselkész-sapkát és mégse nem veszed... Magyal embel szavát taltja!

Ezt a magyar szótartást egy hét óta minden nap tizszer felhánytorgatja nekem. Nem szeretném, hogy tökéletesen meginogjon előtte szavamnak hitele, rászólok tehát:

- Unom már ezt a nevetlenkedést! Állj föl, kérj bocsánatot s akkor megveszem a cserkész-sapkát!

- A fütyölőt is?

- Azt is!

- Most mindjárt?

- Most mindjárt! Mi lesz hát?

Erre hozzámjön, tisztelgő állásba helyezkedik s csaknem megtörve kér, hogy ebben az életben csak most az egyszer még nézzem el neki súlyos megfélekedését. Ezzel szemben kilátásba helyezi, hogy jövőben a legkifogástalanabb magaviseletet fogja tanusítani az összes ötesztendő fiatal emberek sorában.

Félórán belül utrakészen állunk s úgy indulunk meg a cserkészek boltjába, hogy megvásároljuk a cserkész-sapkát, meg a sipot hozzá.

Az uton sok minden megtárgyalni-való akad: mint kell köszönnie, ha belép a cserkészboltba; két avagy három ujját kell-é fönttartania az üdvözlési formához s egyáltalán minő magatartást kell feltüntetnie, hogy annakidején fölvegyék majd kiscserkésznek, akiknek ádáz alakulatai »farkaskölykök« néven is époly népszerűek. Mert noha Jánosnál szakadatlan tusakodás tárgya, hogy annakidején bakának, huszárnak avagy kurucnak soroztassa-é be magát, egyelőre a cserkész pályára készül szivrepesve. Esténkint az ágyban állandó viták folynak közöttünk a cserkész egyenruházat mivoltáról, a nyári táborozásokról az erdőkben és a csalitosok között, szakadatlanul napirenden tartjuk a kérdést: kávé kapnak-é reggelire a cserkészek (éspedig nagy bögrével!), szóba kerülnek ilyenkor mindama rémséges erdei fenevadak, amelyek a cserkész tábor körül ólálkodnak sűrű éjszakákon, hogy magukkal-ragadják mindazokat a kiscserkészeket, akik nem engedelmeskednek a parancsnoknak, hanem rakoncátlankodnak, ahelyett s többizben is meg kell nyugtatnom, hogy kósza hiresztelés mindennemű oly értesülése, mintha az egészen apró cserkészek csak lekvárt kapnának enni reggel-délben-este. Nem szólva olyan esetekről, mikor ezek az apró cserkészek nem mosdanak meg kifogástalanul...

Itt már nyugtalankodva kérdezi János:

- Apukám, én ezután minden leggel meg hagyom mosni anyukának a nyakamat!

- Jó is lesz, - mondom neki komolyan.

Igy érkezünk meg a cserkészek boltjáig. Odabent már az ajtóban tisztelgő-állásba klappantja a sarkát, feltartja a jobbkeze két ujját s úgy mondja, csaknem kiáltva:

- Jó munkát!

- Légy résen! - hangzik több irányból is a boltban s a pénztároskisasszony, a segédfiuk meg az egyik jelenlevő cserkészvezér mosolyogni kezdenek ekkora cserkész-elszántságra.

A parancsnok, egyben a cserkészlet ügyeinek egyik legfőbb intézője, ismeri már hiréből. Elibeáll:

- Hogy hívnak?

- Komálomi János, - és összeremeg. Mert érzi, hogy e pillanatban dől el egész jövőendő sorsa talán.

A parancsnok szigorú arccal érdeklődik tovább:

- Aztán mi szeretnél lenni?

- Farkaskölyök, kélem, - s egyszerre leesik a hangja.

Néhány szünetig csönd lesz. Akkor rámt tekint a parancsnok s úgy mondja, hogy minden szavához bólint:

- No, akkor épp a legjobbkor érkezteél! Mert épp egy ilyen farkaskölyökre lenne szükségünk, - s az egyik fiatal segédhez fordul. - Adjanak csak ide egy sapkát, nagy tollat is hozzá!

János belerendül ennyi kitüntetésbe. És van merészség benne, hogy - nyelvén egy nagyot -, beleszól az előtte álló cserkészvezér szavába:

- Palancsnok ul, kélem szépen, csak aztat nem tudom, hogy mikol aztat mondom, jó munkát, hány ujjat kell kitaltani? Kettőt vagy hálmat?

- Kettőt, - szólt kurtán a parancsnok s azzal el is volt intézve a nevezetes kérdés, amely oly sokat nyugtalanította addig.

Akkorára a fiatal segéd hozta már a sapkát, melyet aztán János fejébe biggyesztett a parancsnok. E tény által úgy éreztük valamennyien, hogy János hivatalosan is farkaskölyök-jelöltté üttetett. A sapka árát kifizettük, a sipot ellenben ráadásul adták neki abban a reményben, hogy harmadfélesztendő mulva, amikor elsőizben vághat neki vig nótaszó közben a nyári táborozásnak, jeleskedni fog a különböző cserkészerényekben.

Elbúcsúztunk aztán, miután János tisztelgett előbb külön a pénztároskisasszonynak, a segédeknek s a parancsnok urnak. Cserkészmódra természetesen. Mindannyian a legbarátibb érzések között intettek üdvözetet utánunk.

Rövidesen két incidenst ért meg János. Az egyiket nyomban azután, hogy kiléptünk a boltból, a másikat a reákövetkező napon.

Mert alighogy a szomszédos utcába tértünk volna be, egy nagyobb cserkész jött szembe velünk. János felkapta a két ujját s hangosan tisztelgett:

- Jó munkát!

- Légy résen! - tisztelgett vissza az ismeretlen cserkész s azzal továbbment.

János abban a pillanatban megállt és sirásra görbült szájszájával nézett föl reám:

- Apukám, miélt nem mondtad meg neki, hogy én is cselkész leszek?

Hát ez bizony súlyos mulasztás volt! De ott helyben kiköszörültük a csorbát. Tudniillik utána-siettünk a cserkészifjunak, utólértük, megállítottuk s elmagyaráztuk neki vázlatosan, hogy a cserkészek boltjában csak az imént vásároltuk meg a farkaskölyök-sapkát, miután a sipot ajándékba kapta.

Nagyobb legényke volt már a cserkész, megértette, miről van szó s végignézte Jánost, de alaposan:

- Aztán mi leszel, ha nagyra nősz?

- Cselkészpalancsnok, - mondta János és újból vigyázzba klappantotta a cipője sarkát.

A cserkész komolyan bólintott:

- Helyes, nagyon helyes.

Azzal elváltunk, az előirt cserkész-formaságok között.

Ez volt az első incidens. A második valami huszonnégy órával később következett be.

Másnap délelőtt ugyanis a ház előtt, a bezárt vasrácsos kapunál ólálkodott János. A sapkában persze, nyakában a cserkész-sippal. Hogy, hogy nem, de egyszerre csak a kapu előtt termett valami kisebb cserkész s megpillantván a sipot, keresztkérdések alá fogta Jánost. A diskurzusnál, mint fültanu, jelenvolt a házmesterné is, ámde mint indifferens egyéniség nem akart beleszólni a tragikusvégű párbeszédbe.

A cserkész, aki harmadgimnazista lehetett legfőljebb, azt kérdezte szigorú hangon:

- Hol vetted azt a sipot, te?

- A cselkészpalancsnok ul adta, - pattant vigyázzba János.

A cserkészt azonban nem lehetett elámitani:

- Lettetted a kiscserkészi ígéretet?

- Még nem, kélem szépen, mert még nem jálok iskolába...

Ám a cserkész könyörtelen maradt ezuttal:

- Akkor add csak ide azt a sipot! Azonnal jelentem a dolgot a parancsnok urnak, mert szabályellenes, ő majd intézkedni fog!

János átadta a sipot s miután a cserkész továbbment, halálos rémülettel lohogott fel a lakásba s megbujt a hálószoza egyik sarkában.

Ennek a második és komolyabb természetű incidensnek négy napja már, de a sippal nem jelentkezett még senki. János hallgat a dologról s a kapuhoz sem mer lemenni. Mert hátha ott terem hirtelen vagy öt markos cserkész s megragadván őt a gallérjánál, a parancsnok elé hurcolnák, hogy áristomba tegyék vagy másfél órára?

Olyan szégyen lenne az, amit aligha élne tul.

(1928.)

XIII. (SZÁMONKÉRÉS)

A szomszéd szobában a zongorát próbálgatja Ágneske leányom.

Ünnepi hangulatban vagyunk. Hogy im elmúlt a karácsony, némi fáradtságot érzünk valamennyien. Odakint is nagy a csönd. Egy-egy villamos elmosódott csengője hat föl csak olykor a szobáig.

Ezt a siket csöndet mindössze azok a harsány kommandók szakítják meg itt-ott, melyek a háló felől vernek át három ajtón keresztül. Mert Jánost, miután elbirhatatlanná vált a militarizmusával, az utolsó szobába telepítettük ki. Azóta ott tüzel rohamra a rekedésig.

Hogy, hogynem, de az idei karácsonyestén csupa hadieszközzel lepte meg a Jézuska. Történt ez három nappal ezelőtt. János azóta egyfolytában vezényel a szakaszának, hogy kezdjék meg már az utolsó sturmot ama vár ellen, amelynek bástyáin halálraszánt katonák állnak rendíthetetlenül, ugyancsak szuronyszegezve. És mert az ostromlók ezuttal is késlekednek, kirántja hüvelyéből lovassági kardját s végigkardlapozza a nyavalyásokat. De így is képtelenek bevenni a várat.

Ám a hálószoza felől mindritkábban ver át idáig a rekedt biztatás. Ugy látszik, ő is kezd belefáradni már az embertelen ütközetekbe. Olyankor - változatnak okából - dugóra tölti a duplacsövű manlihart s lankadatlanul puskáz attól fogva.

Tagadhatatlan, hogy ezuttal sokmindenfélével lepte meg a Jézuska. De rá is szolgált János.

Mert az utolsó tiz nap alatt oly páratlan magaviseletet tanusított, hogy már-már sajnálni kezdtem. Mennyi energiát kellett lefojtania magában, hogy valami rendetlenséget ne kövessen el s hogy például békét hagyjon a macskáknak. Annyi időre legalább, amíg megjönnek a Jézuska ajándékai. Erre annál jogosabban számíthatott, mert előzően két levelet is íratott Ágnes néniével a mennyországba, ő maga járatlan még a betüvetés szörnyű tudományában, lévén még nem is egészen hatodfélesztendő. Kért pedig azokban a levelekben huszárcsákót, lovassági kardot, duplacsövű puskát, aztán olyan könyveket, amelyekbe csataképek vannak festve, azonkívül sok mindent még s ráadásul egy tábori zsebvillanylámpát is. Mert a katona, ha földéritő szolgálatra rendelik ki éjszakának évadján, nem botorkálhat össze-vissza a sötétben.

S a karácsonyfa alól, mialatt szent énekeket zengve nyitottunk be az ebédlőbe, nem hiányzott semmi. A tábori zseblámpa sem.

De meg is szenvedett érte!

A szenteste előtt egy nappal annyira megviselte már a szakadatlan szorongás, előbbi rakoncátlankodásainak véghetetlen sorozata miatt, amelyekről talán még mindig nem feledkezett meg a Jézuska, hogy ágyba kéredzkedett. Édesanyja megriadt:

- Valami bajod van, kisfiam?

- Nincs semmi bajom, anyukám - szólt megrendítő komolyan -, csak jó fiu alkalok lenni...

A számítás helyesnek bizonyult. Az ágyban mégis tétlenségre van kárhoztatva az ember s így kénytelen jónak maradni. Ámde vége lett ennek a gyötoremnek is. És amióta megjöttek az égi ajándékok, rég elfelejtett minden előbbi fogadkozást. Azóta szakadatlan harci kiáltásokkal van tele valamennyi szoba levegője.

Hanem mindez régen volt. Elmultak az ünnepek és most ernyedő hangulatban ülök egymagamban.

Ágnes kislányom zongorát tanul a másik szobában s a háló felől csak elvétve hallik át immáron egy-egy rohamkiáltás. De az is egyre halkabban.

Odakint köd van s latyakosok az uccák.

Hull a köd szaporán s ülök egyedül. És búsítani kezd újból a gondolat, hogy aligha fogok hazamenni többet.

A tavaszon reménykedni kezdtem, hogy tíz bánatos esztendő után viszontlátom a falumat, melynek nagyuccáján egy pókháló-eregető összeleji délutánon haladtam végig utoljára. Semmi különösebb okom nem volt pedig tavasszal a rajongó hitre, hogy otthon leszek még egyszer. Ma tudom már, hogy kába magamáltatása volt minden. Nem látom meg többé a régi házacskákat s itt halok meg keserű érzések közt, ebben a nagy városban.

Lehet persze, hogy csak a hulldogáló köd miatt kezdem elveszíteni régi hitemet. Holnapra valószínűen újabb reménykedések rohannak meg. Ó, hányadszor már ebben a haszontalan tíz esztendőben!

És amint ülök így, kissé megtámasztott fejjel, János nyit be reám. Fején csákó, vállán dupla-csővű puská, balján a tábornoki kard csörömpöl...

Megáll az asztalom előtt, szabályszerű tisztelgőállásban s azt kérdezi váratlanul:

- Apukám, miélt lett Nagy-Magyarországból Kis-Magyarország?

Mintha mellbeütne. Érzem, hogy komoly dolgok fognak itt elkövetkezni hamarosan. Ránézek s a meglepetéstől hirtelen alig találom a szavamat:

- Miért kérdezt ezt, fiam?

- Azélt, apukám - s szíppant egyet az orrán -, mert nem tudom, hogy lett Nagy-Magyarországból Kis-Magyarország. Bevették az ellenségek?

Áll előttem, áll a pöttöm ember. S nem tudom, mit mondjak neki, mert akadozik a nyelvem. S megrázkódom. Érzem ugyanis, hogy most számon fog kérni a fiam: kit terhel felelősség a haza szörnyű romlásáért?

Akkorára másodszor is fölveti a fejét:

- Bevették Magyarországot? Beszéjjél!

Hát persze, beszélni kellene. Mert nő a gyerek s előbb-utóbb ezt a problémát is tisztázni kell vele. Kissé kényszeredve mondom neki:

- Nem vették be, fiam, nem is foglalták el, csak nem volt, aki megvédje az ország határait...

- Mi az, hogy: ország határai? - veti rám a szemét értetlenül. - Ahol az ország megkezdődik?

Fölkösztem, hogy a segítségemre siet némileg. S megkönnyebbülten próbáltam felvilágosítást adni:

- Eltaláltad! Ahol az ország földje kezdődik. Az volt a mi régi hazánk...

- Mi az, hogy: haza? - kottyán bele türelmetlenül. - Magyarország?

- Ugy van! Magyarország a mi hazánk, de most csak egy része a mienk... Érted már, kisfiam?

Rövid, de szörnyűséges csend következik. Ágneske a negyedik elemi osztály tanulója már s az ő révén szokott értesülni János a csonka állam sanyaru sorsáról. Ugylátszik azonban, hogy egy s más dolgot nem tudott felfogni még a mai napig s ezért állt ki most elé. Mintha számonkérne.

Kezdi is már:

- Ági monta tegnap, hogy bejöttek a csehek, lománok meg a szelbek... Miért jöttek be?

- Mert nem volt, aki visszaverje őket... De hagyjuk ezt máskorra, fiam, ha nagyobb leszel majd. Olyan dolgok ezek, amiket te ma úgysem tudsz még megérteni...

Ámde a gyerek könnyörtelen marad:

- Azélt kérdeztem, apukám, melt nem éltem eztet... Miért nem velték meg a magyal katonák a cseheket, meg a lománokat meg a szelbeket? Hol voltak a magyal katonák?

- A magyar katonák - kezdem magyarázni zavartan - akkor már elestek... Akik pedig megmaradtak volna addig, szétszűllöttek...

Félpillanatra le nem veszi rólam a szemét. Olyan komolyan néz, hogy ettől a nézéstől akadozni kezd a szívem:

- Mi az, hogy: szűllöttek?

- Azt jelenti, fiam, hogy nem akartak harcolni...

- A bakák se nem akaltak? - kérdi hitetlenkedve.

- A bakák sem!

Iszonyu, hogy még mindig nem hagyja abba! Vallat-vallat megállás nélkül:

- Hol voltak akkol a huszálok?

- A huszároknak - kezdem némi tűnődés után - abban az időben nem voltak már lovaik, kisfiam. Aztán alig akadt huszár, akinek kardja ketté ne törött volna az embertelen háboruskodásban. Mert négy esztendőnél tovább verték akkor egymást népek és császárok...

Mintha megérezné, hogy ki akarok csuszni a további kérdések elől. De nem enged! Folytatja, ahol abbahagyta az imént. Mindent-mindent tudni akar!

Kissé összehuzott szemöldökkel tartja rajtam a tekintetét, ami olyan leverő egy ilyen apró katonánál, hogy összeszorul tőle a szívem:

- Hol voltak a tüzelek? Miért nem lőttek az ágyukkal a csehekle, lománokla meg a szelbekle?

Hallgatok. De nincs kegyelem:

- Talán elszaladtak a magyal tüzelek?

- Azt hiszem, nem is voltak már akkor magyar tüzelek, - mondom neki majdnem tehetetlenül.

De Jánosban nincs könnyörület! Csak azért is! S váratlanul megdöbbenek a hangján, mert ez a hang egyszerre leesik, mintha valami szomorú öreg ember beszélne hozzám:

- Azélt nem halt meg minden tüzel... Hol voltak az ágyuk, mikor a csehek, lománok meg a szelbek jöttek a magyalok ellen? Miért nem lőttek a magyal tüzelek az ágyukkal? Most beszéjjél!

Nem tudok beszélni, válaszolni még kevésbé. De még mindig nem enged, ahelyett valósággal belémkapaszkodik. Szörnyű, szörnyű, hogy a fiam tudni akar mindent s olyan kérdésekkel áll elé most, amelyeket magam előtt is titkoltam eddig! Közelebb lép az asztalomhoz:

- Hol volt a magyal kiláj, mikol az ellenségek bevették Magyarolszágot? Ellől beszéjjél!

- A király, fiam? - kapok némi lélegzethez. - A király elment innét...

- Elment? - s karikára nyilik a szeme. - Miélt ment el? Nem volt neki kaldja?

Rémület, hogy még mindig nem hagyja abba! És mert hallgatok, még egyet lép felém:

- Hol volt a kilájnak a kaldja? Eztet mondd meg!

Istenem, Istenem, hogy rukkoljak ki most eléje s leplezzem le valamennyi-magunkat? Mint értessem meg vele, hogy nem tudom, miért hagyott itt bennünket a király s miért nem állt ki a seregek legelejére? Mit gondolna rólunk, nagy emberekről, ha elárulnám neki, hogy amikor egy csatakos őszön mindenfelől reánkjöttek (félszemmel visszafelé pislogva!), a magyar bakák, magyar huszárok, magyar tüzérek hazaszéledtek s ledülvén a kuckóba, aludni kezdtek a balfülükön?...

János néz-néz reám s a fejét ingatja. Mintha sejtené már, hogy nagyon nyavalyás volt itt akkor minden ember. Még van egy kérdése:

- És te hol voltál akkor? Miélt nem mentél velekedni? Most beszéjjél!

- Azért - s itt már kiabálni vagyok kénytelen -, mert anyukátok igen beteg volt akkor s nem hagyhattam magára. Akkor már különben is elvették a kardomat...

Hitetlenkedve néz reám. Isten, Isten, mit gondolhat most össze rólunk a fiam, aki olyan apró legényke még, hogy csak jövő ősszel indul el az elemi iskola első osztálya felé s olyan szigorú arccal áll most itt, hogy az több, mint riasztó. Végül annyit mond bókolva, nem minden csufolódás nélkül:

- Az én kaldomat nem lehet elvenni! Melt én nem adom oda!

- - - - -

Elmulik öt perc.

A másik szobában még mindig zongorát próbál a kislányom, én az asztalnál ülök tenyerembe bocsátott fejjel, megszágyenülten. János az ablak előtt áll, hosszan néz kifelé az ablakon, jobbvállán a duplacsövű puska, balkeze a tábornoki kard markolatán pihen. Áll így, gyötrelmes gondolatok közt, haptákban. És elszántan mindenre. Töpreng maga elé s olykor-olykor mintha némi guny suhanna el az apró szája sarkában...

Ugylátszik, megvan rólunk a véleménye!

(1928.)

XIV. (ALTATÓ-MESE)

Este félkilenckor mesét kell mondani János számára, vasárnaponkint persze már jóval előbb. Mert vasárnap munkaszünet van. Olykor az Ágnes néne is ki szokott segíteni sulyos zavaromból, ám Jánosnak ez nem igen van inyére. Mert Ágnes kizáróan erkölcsnemesítő célzattal mesél, ami bizony fantáziavérszegénység jele a legtöbbször. Mennyivel más ezzel szemben például Petykó Mihálynak, ama vén lombardiai obsitosnak esete, aki 1861 táján a félszemű lovat oly rút furfanggal szóta a tótok nyakába három forint huszért. János gyönyörtől reszketve figyel reám olyankor s nagy elégtétellel jegyzi meg a végén:

- Petykó Miháj bácsi igen okos embel volt...

Ágnes önálló gondolkozásu egyéniség lévén már, maliciával szól át a másik ágyból:

- Istenem, Istenem, mi mindent elhiszel te! Pedig a mese sose történt meg igazán... Dehát egy ilyen babszemjankó!

- Ne beszéljél mindég! - kiált rá indulatosan János. - Ugye, apukám, hogy élt Petykó Mihály bácsi?

Segítségére sietek:

- De még mennyire! Én is ösmertem. Szörnyű erő volt a karjaiban.

- Milyen erős volt? - s itt már félkönyökre hajlik fel a párnán.

Igazság szerint altató-meséről lenne szó, de az elszánt legény most kezd csak érdeklődni a részletek iránt. Ha már belekezdttem, nem lehet abbahagyni:

- Hogy milyen erős volt Petykó Mihály? Majdnem olyan, mint Czája János.

Az új névre megütődik hirtelen. Óvatos pislogással néz rám:

- Apukám, ki az a Czája János? Még sohase nem beszéltél lóla...

- Czája? - s olyan hangon kérdelem vissza, hogy ebből érteni muszáj. - Czája János Magyarország legnagyobb erejű embere. Mindenkit odavág!

Karikára nyílik a szeme s annyira meg van lepve, hogy kis szünetig nem tud szóhoz jutni. Akkor gyanakodva próbál faggatni:

- Elősebb, mint Kinizsi Pál?

- Erősebb!

- Elősebb, mint Toldi Miklós?

- Erősebb!

Valahogy nem megy a fejébe: néz-néz reám hitetlenkedve. S föladja a legfogósabb kérdést:

- Botondnál is elősebb?

- Czája senkitől sem fél, - adom meg kitérően a választ. - Minden nemzet megijed, hacsak a nevét hallja.

Hosszú szünet lesz, ami természetes is. Kijelentésem annyira meglepte Jánost, hogy előbb át kell azt gondolni keveset. Már nem legénykedik többet: egészen kicsi emberré zsugorodott össze a magyar díjbirkózó puszta nevétől. Annyit kérdez később:

- Apukám, mi az, hogy: nemzet?

- Még azt se tudod? - nevet föl mérhetetlen cinizmussal a nénje. - Hát az a nép, amelyik egy országban lakik! Istenem, milyen tökmag-alak vagy még te!

Jánost mélyen sérti ez a lenézés. Felül az lágyban s megfenyegeti a kisasszonyt:

- Ha mégeccel aztat fogod mondani, hogy tökmag-alak, akkor odamegyek hozzád és megvéllek! Hát vigyázzál magadla!

S fesztelenül fordul hozzám:

- Apukám, állól beszéjjél, kit velt meg Czája János?

- Mindenkit, aki szidta a magyart! - mondom neki határozottan. - Legyőzte a négerek óriását, a legerősebb török emberrel gödröt vágott a földben, pedig az két fejjel volt nagyobb nála, a cseh díjbirkózót pedig úgy nyekkentette oda, hogy leesett róla a nadrág...

De itt már nem lehet folytatni. Mert János kacagni kezd, úgyszólván hempereg az ágyban. Aközben egyre ismételteti:

- Leesett lóla a nadlág... Leesett lóla a nadlág...

Valahogy magához tér fokankint. Elragadtatásában a fejét csóválgatja, mialatt nénje, mint felvilágosodott nő, lelketlen gunnyal mosolyog át a másik ágyból. Jánost azonban semminemű apró destrukció nem érdekli ezuttal, ahelyett a nevetéstől még mindig könnyes szemmel próbál érdeklődni a közelebbi részletek iránt:

- Apukám, mondjál el mindent elülről, hogy volt az? De semmit ki ne hagyjál!

Belefogok hát:

- Ugy kezdődött az egész, hogy a cseh király azt mondta egyszer: nagyobb ur ő, mint a magyar király. A magyar király nem szólt rá semmit, pedig nagyon bántotta ez a hencegés. Szerencsére kéznél volt Czája János, aki nagyon megharagudott emiatt s levelet irt a cseh királynak, hogy jobban teszi, ha hallgat, mert baj talál lenni...

- Hogy megveli őtet, azt ilta a levélbe? - vakkant közbe.

Csöndre intem:

- Körülbelül. Hát hogy el ne felejtsem, nagy méregbe jött a cseh király, hogy ilyeneket mer üzeni neki egy Czája s a levelet még aznap átadta Csehország legerősebb emberének, egy erőművésznek. Holubár volt a neve.

- Az, akit Mátyás kiláj is legyőzött? - pillant rám gyanakodva.

Hopp, hogy mennyi mindent tud már ez a kölyök! Csavarni muszáj egyet a dolgon:

- Az más Holubár volt! Ez a Holubár egyszóval, akiről beszélek, elolvasta a levelet s akkor táviratot adott fel Czája János címére, a táviratban pedig ennyi volt: »Magyarország piszkos ország«.

- Hogy melte aztat mondani? - hüledezik János. - Czája bácsi nem volt mélgés azélt?

- Várj csak, várj, hiszen épp ezt akarom elmondani! Czája János is táviratot adott fel a cseh erőművész címére s azt irta bele a táviratba: »Állj ki velem, te nyavalyás!«

- Igen jó távirat volt, - bólongat maga elé.

De itt már cinikusan kacag fel a nénje:

- Hahaha, ilyet se ettem! De vannak még hüvelykmatyik a világon, akik mindent elhisznek!

- Hallgassál mál! - szisszen rá János. - Apukám, mondjad csak, mit csinált a cseh előművész, mikor megkapta a táviratot?

S reszket a kíváncsiságtól. Mert érzi, hogy most következik el, ami soha nem volt még! Folytatom hát:

- A cseh elolvasta a táviratot s viisszasürgönyzött, hogy Prágában bármikor kész megbirkózni vele életre-halálra...

- Apukám, mi az, hogy: Plága? - veti közbe. - Egy nagy válos?

- Eltaláltad! Prága Csehországnak a fővárosa... Czája János megkapta a cseh erőművész sürgönyét s még aznap elindult.

János nem bír többé magával:

- Hogy indult el? Lovon?

- Dehogyan lovon! Ugy nagyon sokára érte volna el Prágát... Gyorsvonatra ült.

Ujból megakaszt:

- Elsőosztályon ment?

- Csakis. Különben is a magyar király fizette az utiköltségét...

A nénje nem tudja megállani, hogy közbe ne avatkozzék megint, persze a legbomlasztóbb tendenciával. Felül az ágyban, lehuzza a száját:

- Mindez nagyon szép, apukám, csak hogy most nincs király Magyarországon!

Hogy ez a leány sose hallgat el! Szerencsére itt van János. Rendreutasítja a kisasszonyt:

- Hát Első Felenc József? Ne beszéljél bele mindig, melt a jányok ugyse mennek a háboluba, csak a fiuk! Aluggyál magadnak!

Helyreáll valahogy a nyugalom, mialatt Ágnes halkán kuncog a paplan alatt. Folytatom:

- Hát megérkezett Prágába Czája János. Egyesegyedül magyar ember létére, de persze nem félt, mert tudta, hogy senki sem mer hozzányulni. Vagy tizezer cseh ember várta az állomáson s mind a tizezer azt kiabálta: »Abcug, Czája! Le vele!«

- Apukám, mi az, hogy: apcug?

- Abcug? Annyit tesz, hogy: le vele!

- Most mál éltem... És Czája mit csinált akkor?

Itt már magamat is elkap a lelkesedés:

- Mit csinált? Nagykabátja ujjával végigsepert a pemákok közt, mert abban volt a buzogány. Tágultak előle eszük nélkül s utat nyitottak neki. A tizezer cseh közt úgy ment előre Czája János, kidüllesztett mellel s olyan peckesen, mint egy szuverén...

- Apukám, mi az, hogy: szuvelén?

- Jajajaj, hogy mindig közbe kell szólnod! Egyszóval: a neki nyitott uton nagy göggel ment előre Czája, de tehetett is. Mert valamennyi cseh vacogni kezdett, amikor látták, hogy oda se köp nekik. Nem is állt meg, csak a nagycirkuszban, mert ott várt rá a cseh nemzet szemefénye, Holubár... Hej, mennyien voltak a cirkuszban! Ott ült a cseh király, a miniszterelnök, a cserkészparancsnok, az összes mozdonyvezetők, kalauzok, valamint a pilóták...

Ágnes nékje marcangoló kárörömmel szól át a másik ágyból:

- Hiszi a piszi!

- Hallgassál mál! - csattan fel János. - Melt ha odamegyek, hát megboxollak!

Hevülettel folytatom:

- Czája nem kukoricázott sokat, hanem ledobván nagykabátját s oldalhelyezvén a buzogányt, összement a cseh bajnokkal. Mária-Anyám, micsoda fuvások kezdődtek ottan! Czája megkapta a csehet, úgy fenéknél s vagy három ölet hajított vele. Feltápáskodott valahogy a nagy cseh, megkapta Czáját s úgy átrepítette maga felett, hogy lazulni kezdtek a lábainai. De ez még mind semmi volt... Hanem ekkor átölelték egymást derékban, hogy recsegett minden csontjuk s vagdosni kezdték egymást. Olyan csapkodások voltak ezek, hogy dörgött tőlük a föld s most már nem is földhöz, hanem földbe vagdosták egymást. Ez persze mind csak enyelgés volt Czája részéről. Egyszer azonban megunta a játékot, marokrakapta a csehet a bokájánál s csapkodni kezdte fejestül. De úgy, hogy gödröt vert ki a porondon. Könyörögni kezdett ekkor a cseh: »Ne ölj meg, Czája János, elismerem, hogy te vagy az erősebb!« Ugyanakkor pedig megfogadta, hogy soha többet nem fog komiszkodni a magyar királlyal, amire Czája megkegyelmezett neki. A cseh király, a miniszterelnök, a cserkészparancsnok, az összes mozdonyvezetők, villamoskalauzok és pilóták pedig, noha a fogukat szerették volna csikorgatni, mind azt kiabálták: »Éljen Czája János!«

Csend van, csend van. Magamat is annyira elragadott a hév, hogy menthető az elfogódottságom. Mindössze Ágnes kisasszony kuncog ki a paplan alól:

- Hiszem, ha akarom!

János ezzel szemben láthatóan meg van rendülve. Maga elé néz, sokáig s közben suttozva bólogat:

- Czája a legelősebb embel...

- - - - -

Ez az altatómese hármunk között folyt le, amikor, még édesanyjuk nem jött be a hálóba. Az édesanyjuk ugyanis nem tűr semminemű olyan előadást, mely testi erő apoteózisával van kapcsolatban, miután az ilyen előadások mindent elseprő hatással vannak Jánosra.

Elaludtam azután.

Reggelre kelve azonban (János és nékje szundikált még) keservesen panaszkodott az anyjuk, hogy fogalma sincs róla, mi történhetett az éjszaka Jánossal? Szakadatlanul harci kiáltozást hallatott a kiságyában, öklével a falat csapkodta, nagyokat rugott, miközben valami »Holubál«-t fenyegetett csillapíthatatlan dühvel. Emiatt az anyjuk legalább tizenötször kelt föl s próbálta csitíztatni a dulakodó embert.

Én hallgattam persze.

Kilenc óra előtt Ágnes kisasszony iskolába indult el, édesanyjuk kevéssel reá a városba ment, Jánost felöltöztette a leány, majd az ebédlőbe vitte át, ahol reggelit adott neki. Én az ágyban maradtam még, mert előző napon sok dolgom akadt s fáradtnak éreztem magamat.

Igy hevertem tétlenül vagy félórát, amikor...

...amikor bejött a leány azzal, hogy nem tudja, mi lelte Jánost. Mialatt ugyanis a dolgozószobában takarított, tologatás és erőlködés zaja hallatszott ki az ebédlőből s ahogy benyitott volna, elhülve látta a szörnyű rendetlenséget: divány, szék, zongora mind el volt tolva a helyéből. Mikor elővette Jánost, még a fiatalurnak állott feljebb:

- Hagyjon nekem békét!

Rosszat sejtettem. S úgy, amint voltam, átsiettem az ebédlőbe. De megtorpantam attól, amit látnom kellett...

A fejszédítő rendetlenség legközepén ugyanis János éppenakkor tolta vállát a varrógép alá s inai remegő megfeszítésével emelni próbált rajta valamit. Ahogy észrevett, visszaengedte a varrógépet, miközben komolyan mondta maga el:

- Azt hiszem, én is Czája leszek...

S bólogatva tette hozzá:

- Melt én is éppenolyan elős vagyok...

Mi lesz itten, ha egyszer rájön az anyjuk?

(1929.)

XV. (LE A LÓRÓL!)

János fiam elérte immár azt a korhatárt, hogy maholnap az elemi iskola elsőosztályu tanulói közé fog számítani s ezokból mindenki érhetőnek fogja találni, ha türelmetlen militarista, akinek leghőbb vágya, hogy legalább tiz orosz vagy csehet vághasson le, de - hátulról. Mert így az ellenség nem látván őt, nem idézhet elő kárt testi épségében.

A katonától a leggyilkolóbb strapákat követeli meg János, kivévén az önmaga személyét. A minap, mikor ép a legsürgősebb dolgom lett volna, hirtelen elémállt s azt kérdezte:

- Apukám, milyen katona legyek, ha nagy leszek?

Nem igen figyeltem rá, de hogy lerázam magamról, azzal ütöttem el a dolog élet:

- A régi világban az egyévi önkéntes szabadon választotta meg a fegyvernemet. Valószínű, hogy ma is így van.

- Apukám, - s tagadóan rázta a fejét, - eztet én nem értem. De aztat mondd meg nekem, milyen katona legyek?

Láttam már, hogy itt tüzetesebb magyarázkodásra van szükség, különben nem hagy békén egész nap. Oldalt tettem hát a legsürgetőbb munkát s így szóltam hozzá komolyan:

- Az ember lehet gyalogos, azaz baka, aztán tüzér s azonfelül huszár. A bakamivoltot azonban nem ajánlom, mivel a bakát annyira lenézi a huszár, hogy az már több, mint vérlázító...

- Apukám, - szakított meg kézzel-lábbal hadonászva, - én nem aztat kérdezem. Hanem aztat, hogy melyik katona kel fel legutoljára az ágyból?

Sejtettem nyomban, micélből puhatolódzik annyira ez az elszánt ember. Igen-igen komolyan kezdtem, mert magam is nyögtem valamikor egész kis esztendőt a bornyu alatt. Így adtam meg a fölvilágosítást:

- Legkorábban a közlegény köteles kiugrani az ágyból, tiz perc mulva következik a frájter, ujjabb tiz perc mulva a káplár s jó negyedórával rá az őrmester ur...

- Apukám, - és tiltakozni kezdett minden erejéből, - aztat mondjad meg, hogy kinek szabad legtovább aludni az ágyba?

- A tábornoknak, lévén ő a legmagasabbrangu.

A fejét forgatta türelmetlenül:

- De milyen katona az, aki még a tábornoknak is parancsol?

- A tábornagy, - siettem a magyarázattal, csak hagyja már abba! - A tábornagy rangfokozatot azonban csupán háború esetén töltik be rendes körülmények között.

De Jánosnak még ez sem volt elég. Továbbfaggatott:

- A tábornagy az fővezér?

- Ugy van! A tábornagy a fővezér is egyben.

Nagyot nyelt, karikárayilt szemmel:

- És a tábornagy hány órakor kel fel az ágyból?

- Azt hiszem -, szóltam némi töprengés után, - hogy csak ugy délelőtt tiz óra körül.

János most már gondolkozás nélkül vágta rá:

- Akkor én tábornagy leszek!

Ágnes nénye, aki negyedik osztályu tanuló már az elemi iskolában s egyuttal jeles előmeneteli növendéke a Zeneakadémiának, a szomszéd szobában készítette eközben a másnapi feladatát. Hallván azonban, minő fellengző terveket kovácsol az öccse, meg nem állhatta, hogy föl ne kacagjon gunyosan:

- Hahaha! Ép egy ilyen hökköm-matyiból lesz majd tábornagy! Lesheted azt, öcsém muki!

Jánost abban a pillanatban elöntötte az indulat s kardja markolatához kapott:

- Vigyázzál, mert ha még egyszer aztat mondod, hogy hökköm-matyi, hát kihuzom a kardomat és kergetni foglak!

- Ajaj, - nyelvelt vissza a nénye, - nagyon félek tőled! Ép egy ilyen prücsöktől!

János reszketni kezdett a haragtól és a szégyentől. Ám erőt vett magán nagynehezen s nem fajult át tetlegességbe, ami minden körülmények között nagy önuralomra s még több lovagias-ságra vall.

Ahelyett haptákba merevült előttem s ismét nyelt egy nagyot:

- Apukám, milyen katona voltál te?

- Huszár, - válaszoltam meggondolás nélkül, mert különben sem figyeltem oda az apró, ám annál konokabb militaristára. Egyéb dolgok foglalkoztattak.

Ő azonban nem elégedett meg ennyivel, összehúzott szemmel, sötét gyanuval faggatott tovább:

- Biztos?

- Ha mondom! - s megint nem törődtem vele tovább.

János eloldalgott erre. Sajnos, elmulasztottam utánanézni és így nem vettem észre, hogy a kölyök rosszalón csóválta a fejét. Csak sokkal később riadtam rá, hogy az engesztelhetetlen harcos ekkor már rendszeresen nyomozott katonai multam, elsősorban a fegyvernemem után.

Tartozom a férfias vallomással, hogy az elővigyázat minden mulasztásáért magamat terhel a felelősség.

Valami hat hónappal előbb történt, - János ötesztendő lehetett akkor, - hogy a következő fogóskérdést vetette föl előttem az állandóan ütközetrekész katona:

- Apukám, még sohase nem mondtad nekem, hogy mi voltál te: huszár, tüzér vagy csak baka?

A kérdés érthető egy olyan fiatalembernél, akit csapatmozdulatokon kívül semmi más probléma nem érdekel a kerek ég alatt. Érdeklődése azért sem tűnhetett föl nekem, mert mindkét nagyapja kiszolgálta a maga idejét. Az egyik Pesten, mint tüzér, miközben annyi temperamentummal lődöztek valamelyik nagygyakorlaton, hogy az ágyuzengéstől megsérült az egyik dobhártyája; másik nagyapja viszont olyan nyalka huszár volt Nyiregyházán, hogy minden kislány utánafordult, ha a főuccán csörömpölt el kardostul.

János megunhatta pillanatnyi tünődésemet, mert másodszor is megsürgetett:

- No, mondd, milyen katona voltál: huszár, tüzér vagy csak baka?

Dolgom lévén, untam az okvetetlenkedést és hogy lerázzam a nyakamról, azzal próbáltam elkenni a dolgot:

- Hát... huszár voltam...

- De egyszer aztat mondtad, hogy császárvadász voltál Tirolba! - s elámult szemmel leste a fölvilágosítást.

Láttam már, hogy csávába kell jutnom, ha hirtelen ki nem vágom magamat valahogy:

- Hát kérlek, a dolog úgy áll, hogy olyan császárvadász voltam, aki lovon jár...

- Gyalog sose jártál? - firtatta tovább, ekkor még gyanutlanul.

Itt már vigyázni kezdtem, tehát az igazság némi megkerülésével, így próbáltam kievickélni:

- Ha a havasokon gyakorlatoztunk, természetesen gyalog kellett járnom, a völgyekben azonban lóháton ültem minden alkalommal...

Annyit szólt rá röviden:

- Akkor mégis huszár voltál!

Történ ez valami hat hónappal ezelőtt s azóta csend volt egykori csapattestem s fegyvernemem körül. Aztán (három hete lehet már) azíránt kezdett puhatólódzni, melyik katona hány órákor kel föl az ágyból?

Én fesztelenül éltem világomat eközben. Pedig ha csak valamit vigyázok, észre kellett volna vennem, hogy János - különösen a legutóbbi napokban - türelmetlen kapkodással s a legszörnyűbb gyanu közt próbálja tisztázni előéletemet. S amikor csálhatatlanul megtudta végül, hogyha császárvadász elnevezés alatt is, de épugy kikerültem a pocsolyát, mint bármelyik közönséges magyar királyi gyalogsági közvitéz, kétségbeesett és olyan jajveszékelésbe fogott, hogy még a muszkák vagy csehek is szívükből megsajnálták volna. Pedig azokkal igazán nem áll jólábon.

Szörnyü leleplezésemnek előzményei is vannak persze.

Tudni kell mindenekelőtt, hogy íróasztalommal szemközt egy kép függ, egyetlen katonai képem. Vágtató lovon honvédlóvastüzér ül nyalkán, előrenyújtott karddal a ló feje fölött, a kép háttérében az uralkodócsalád férfitagjainak arcképcsarnoka s a kép lábánál ez az aláírás:

»Szolgálati időm emlékéül.«

A képet készen vásároltam, csupán a katonasapkás fejet kellett ráragasztani a nyakra. Apám házában is ugyanilyen kép lógott valamikor a falon, igaz, hogy ő lovastüzér volt legalább. Én azonban kényszerítve voltam lovastüzérnek rukkolni elő, noha mentségem, hogy bakakép egyetlenegy darab sem volt már az üzletben. Így lettem hát lovon száguldó tüzer.

Ez a kép volt az oka mindennek!

A képet körülbelül akkor hoztam haza és akasztottam ki az asztalommal szemközt, amikor János kijelentette, hogy csak tábornagy lesz, miután az ilyen sarzsit viselő katonának délelőtt tizkor is elegendő fölkelni az ágyból. Hadiábrázatom előtt azóta mindennap megállt a kölyök, elnézegetett sokáig s minden alkalommal azzal fordult felém, miközben meglapult ravaszkodás játszott a szája körül:

- Apukám, biztos, hogy huszár voltál?

- Csakis, - mondtam neki minden meggyőződés nélkül.

Ismét a vágtató lovasra pillantott föl:

- De ennek a huszárnak nem veres a nadrágja!

- Ez azért van, - próbáltam elsimítani a dolgot, - mert én tiroli huszár voltam.

Elhallgatott keveset, maga elé tűnődött, majd annyit szólt példátlan önérzettel:

- Én magyar huszár leszek. Mert attól mindenki fél.

Ágnes néne, ki a szomszéd szobában valami kézimunkán pepecselt eközben, elkapta félfüllel ezt a kihívó nyilatkozatot s meg nem állhatta, hogy át ne szóljon neki, a legsértőbb gunnyal persze:

- Legfeljebb hőscincér leszel, te babszemjankó, ha nem villamoskalauz!

Jánosban felfortyant az indulat s újból kardja markolatához kapott:

- Vigyázzál, hogy mit beszélsz, mert mindjárt kihuzom a kardomat!

Remegett a haragtól, de csak lecsillapult nagynehezen. Mert a női nem iránt való uri magatartása már most is erény gyanánt jelentkezik nála, kivéven az olyan eseteket, amikor legérzékenyebb pontján érintik, tudniillik hogy sofőr lesz csak, ha felnőtt. Olyankor gondolkozás nélkül szablyát ránt s menekül tőle nemcsupán a néne, hanem a cselédleány is.

Ilyen előzmények után következett be az az esemény, amely miatt aztán le kellett szállnom a lóról. Egyszersmindenkorra pedig.

Van Jánosnak egy barátja, történelmi nevet viselő gimnáziumi IV-ik osztályu tanuló s vakmerő cserkész: Toldy Miklósnak hívják.

Nos, Toldy Miklós, akiről János azt hiszi, hogy ő Magyarország legerősebb cserkésze, minden héten meglátogatja egyszer s olyankor János az ő nagy barátja révén értesül a gimnáziumban előadódott legfrissebb eseményekről s ugyanakkor ő is közli Toldy Miklóssal mindenmű terveit. Az elmúlt héten tudomására adta például, hogy a nyárra meg fog házasodni. Már a leányt is kinézte magának az óvodában.

Ugyanezen az elmúlt heti napon történt, hogy János egykori csapatnememet hozta fel leghűbb barátja előtt, azzal legénykedve, hogy mint huszár vettem részt bizonyos csatában, miközben vigan vagdalkoztam lóhátról. Toldy Miklós negyedgimnazista cserkész kijelentette erre, hogy ez az állítás komikus blöff, miután gyalogos csapattesthez tartozván valamikor, semmi körülmények közt sem ülhettem nyeregben. Tette pedig ezt a kijelentést minden gyanakvás nélkül.

Ám ez elég volt Jánosnak!

Attól fogva három héten át rendszeres titkos nyomozást vitt végbe régi előéletem után. Hol a falon függő kardomat vizsgálgatta összehúzott szemmel, hol a lovasképem előtt állt meg s nézegette fejcsóválva, egyszer pedig azzal a kérdéssel lepott meg, hova tettem a lovamat? Azzal vágtam ki magam, hogy háború végével visszaadtam a királynak.

Nem szólt rá semmit.

Tegnap ismét meglátogatta Toldy Miklós. János első kérdése az volt (én mindezt csak utólag tudtam meg), honnan veszi Toldy Miklós azt a képtelenséget, hogy az ő apja (már mint én!) nem lett volna huszár?

Toldy Miklós, aki még akkor sem gyanakodott semmire, elmagyarázta neki erre, hogy a falon lógó lovasképemre csupán a fejet kellett ráragasztani, mert a kép maga évek óta készen hevert valamelyik boltos lomtárában. Minden második frontviselt ember lakásán látni lehet ilyet. Nem egyéb az humbugnál.

János visszahőkölt: egy világ omlott össze benne. Most már csak engemet várt.

Vacsorátájt meg is jöttem. Nyomban elémállt huszársipkásan, kardosan s a hátán lovassági módra keresztbetett karabéllyal. De alig ismertem rá. Sápadt volt, a szája remegett:

- Apukám, tudod, ugye, hogy én tábornagy leszek?

Ámde mielőtt felelhettem volna neki, Ágnes néne gyilkoló gunnyal szolt át az ebédlőből:

- Tábornagy? Szeretem a sajtot!

- Én is szeretem a sajtot, - kiáltott vissza türelmetlenül János, aki nem értette meg, mit jelent ez a szólásforma, - de most én beszélek, hát hallgassál! Mert ha kihuzom a kardomat, mindjárt szaladni fogol!

Akkor rámnézett, sirásragördült szájszájával:

- Apukám, te sohase nem voltál huszár... Toldy Miklós mondta... Hát akkor minek mondtad nekem, amikor én tábornagy leszek? Most beszéljél!

Abban a pillanatban átvillant rajtam, hogy lelepleztek. Vége a nimbusznak, amellyel körülfontam sajátmagamat s amelyben félig-meddig magam is hinni kezdtem már. Le kellett szállni a lóról s vissza kellett sompolyogni a bakancsosok sorába. Olyan váratlan volt ez a meglepetés, hogy zavaromban egyetlen szót nem tudtam kimakogni.

Szörnyű csődömet megérezhette János is, mert hirtelen csak feljajgatott. Szakadt a könnye, ijesztő szégyenében ugrálni kezdett, mialatt kétségbeesetten ismételte:

- Istenem, Istenem, sohase nem voltál huszár!... És én mindig azt hittem, hogy huszár voltál!

Hallgattam, hallgattam. Mert fájt, hogy ledegradálódtam. János egyszerre felémfordult s mivel tehetetlen volt, rámkiáltott:

- Te... baka!

Meg se mozdultam, csak ültem az asztalnál, lehorgasztott fejjel. De ugyan mit is tehettem volna egyebet?!

(1929.)

XVI. (ZSAROLÁS - VÉGKIMERÜLÉSIG.)

Mivel az édesanyjuk születésnapja következett, úgy illett, hogy megemlékezzünk erről a nevezetes fordulóról. Betértem hát az egyik ékszerkereskedőhöz s ott, némi alkudozás után, kiválasztottam egy arany karkötőt, hogy azzal lepem meg a feleségemet. Elég korán vásároltam meg: pontosan nyolc nappal az évforduló előtt. Azért ily tulhajtott elővigyázattal, mert ismerem magamat s tartottam tőle, hogy végleg meg talállok feledkezni esetleg erről a családias jellegű eseményről.

A karkötőt kifizettem hát és zsebettem. Már kifelé tartottam a boltból, amikor - legnagyobb rémületemre! - rájöttem, hogy János is velem van.

Hej, Teremtőm-Atyám, hogy tudtam ennyire szórakozottnak lenni! Hiszen itt nyolc napig a legmélyebb hallgatásra van szükség, hogy semmit ne sejtсен az édesanyjuk, Jánosban pedig meg nem áll a szó... Gondoltam, okosan beszélek vele. Hiszen egy ilyen fiatalembernél, aki három hónap múlva rendes hallgatója lesz már az elemi iskola első osztályának, csak föl lehet tételezni némi komolyságot!

Az uccán voltunk már. De mielőtt belekezdhettem volna, megelőzött ő maga:

- Apukám, kinek vetted azt az aranykarikát?

- Anyukának, kisfiam. Mert nyolc nap múlva lesz a születésnapja.

S vázoltam előtte röviden, hogy erről a karkötőről a kerek világon senkinek sem szabad elárulnia semmit, legkevésbé az édesanyjának. Mert aki annyira meg tudna feledkezni magáról, hogy ilyen titkokat elárulna az édesanyjának, azt - legkedvezőbb esetben is - férfiatlan magatartásu egyénnek bélyegezné a közvélemény...

János megütközve nézett rám:

- Apukám, mi az, hogy: »férfiatlan«?

- Akit egyszer férfiatlannak bélyegeznek - mondtam neki igen komolyan -, azt nem veszik be katonának. S ha mégis bevinnék szükségből, akkor is csak baka lehet.

János megértette, hogy nagy dolgokról van szó ezuttal. Nyomban tovább faggatózott:

- És aki nem férfiatlan ember, az milyen ember?

- Férfias ember, - adtam meg a felvilágosítást.

Egy nagyot nyelt, még bólintott is magának s úgy mondta:

- Akkor én férfias ember leszek... De mit adol érte, ha semmit se nem mondok meg anyukának?

Láttam azonnal, hogy ismét a régi nóta következik: ha azt akarom, hogy a karkötőt ki ne kottyantsa az anyja előtt, kénytelen vagyok lekenyerezni azt a szörnyű ifjút. Betértünk hát a legközelebbi cukrászdába, ahol - hallgatási-díj fejében - megfelelő dekaszámu cukrot vettem neki.

Mikor megkapta a járandóságát, még külön is megbiztatott:

- Apukám, sohase nem mondok meg semmit se!

- Szavadra?

A kezét adta:

- Szavamra!

Nyugodt lettem. Ahogy hazaértünk, a karkötőt beletettem az íróasztalom egyik oldalfiókjába s kulcsát a középső fiókba rejtettem el. János, noha senki nem kérdezte, odaállt az anyja elé:

- Anyukám, semmit se nem vettünk a botba, csak járkáltunk az uccán...

S ezzel a nappal kezdődött meg irtóztató kálváriám. János ugyanis rendszeres zsaroláshoz látott s olyan magatartást árult el, ami magábanálló tünet az olyan ifjuemberek viselkedésében, akik csak július hónap folyamán lesznek hatesztendősök.

Az első nap még csak elmúlt békességben: János úgy kalkulált valószínűen, hogy reggelig le van kenyezve. Másnap reggel azonban, alighogy felnyitotta a szemét, hozzám csuszott át az ágyba s a fülembe sugta:

- Ma mit fogol venni nekem?

- Semmit! - intettem le kedvetlenül. - Tegnap megkaptad már a magadét!

Ha azt hittem volna, hogy ezzel a rendreutasítással elintéztem volna a végleges titoktartás problémáját, katasztrofálisan csalódnom kellett volna. Mert Jánosnak eszeágában sem volt megijedni, ahelyett felült az ágyban s cinikusan vágott vissza:

- Ha semmit se nem adol érte, megmondom anyukának, hogy tegnap egy karkötőt vettél neki a bótba!

- Csend legyen, azt mondom!

Szerencsére édesanyjuk akkor már nem volt a hálósobában s így nem hallhatta ingerült kifakadásomat. Ám Jánosnak aligha imponálhattam különösebben, mert rántott egyet a vállán:

- Akkor én mindent kibeszélek... Hát veszel nekem valamit?

Láttam, hogy itt alkudozni muszáj. Mert amilyen ádáz alak ez a fiatalember, még kotyogni talál. Így szóltam hozzá, komolyan:

- Nem bánom, ezegyszer még belemegyek. Mit szeretnél?

János elgondolkozott egy szünetre:

- Vegyél nekem egy olyan tüzoltókocsit, amelyiken létra van...

- Az nagyon drága, - próbálkoztam az ellenvetéssel. - Annyi pénzem nincsen pillanatnyilag!

Ámde a kölyöknek is volt esze:

- Ha nincsen nálad pénz, menjél el a kiadóhoz és kérjél tőle. Mert ha nem veszel tüzoltókocsit, mingyárt beszélni fogok anyukának!

Mit tehettem? Egy órán belül hoztam a tüzoltókocsit, fizettem érte husz pengőt. János átvette az ajándékot, minden különösebb meghatottság nélkül. Csak éppen hogy biccentett:

- Köszönöm.

Ezuttal azonban véglegesen szavánál akartam fogni. És hogy valami módon meg ne ismétlődhessek a mai eset, így szóltam hozzá négy szemközt:

- Add a kezedet, hogy most már nem fogsz követelődni többet!

- Itt a kezem! - s leparoláztunk. - Magyar ember szavát tartja!

Kezemben tartottam a kezét és mialatt keményen néztem a szemébe, utoljára próbáltam figyelmeztetni:

- Szavadra mondod?

- Szavamra mondom! - s bólintott hozzá kettőt.

A drága tüzoltókocsi azonban szemet szúrt hamarosan az édesanyjuknak is, aki meg nem állhatta, hogy szemrehányó arccal ne nézzon reám:

- Ugyan, ugyan... Komolyabb dolgokra is költhetné a pénzt!

János nem volt a közelben s ezért védelmembe próbáltam venni. Így szóltam hát a feleségemhez:

- Nézze, kedves, némi látszólagos apró tékozlás érthető nálam. Az én gyermekkorom oly örömtelenül mult el, hogy most legalább a fiam ártatlan szórakozásainak szeretnék örülni...

- De akkor Ágnesről se feledkezzék meg!

Ez újabb kiadást jelentett ugyan, de - sarokbaszorítva - nem mukkanhattam. Azt elvégre mégsem árulhattam el, hogy János zsarolási-manővert indított ellenem, mert abban az esetben minden kiderült volna. Annyit mondtam hát, látszatra közömbösen:

- Ágneskének is veszek valamit. Mihelyt hazajött az iskolából.

Aztán elmúlt egy nap.

E harmadik nap reggelén azzal kezdte János, hogyha nem veszek neki megint valamit, nyomban beszélni fog. Erre már elfutott a harag:

- Hát beszélj!

Nem lapult meg. Egyáltalán nyoma sem volt benne többé a tisztességtudó magatartásnak. Vakmerőn indult meg az ebédlő felé, úgy, amint volt (csipőnfelülérő kurta hálóingben) s az ajtóból még visszaszólt fenyegetőzve:

- Most azért is megmondom!

Mit tehettem? A legislegutolsó pillanatban sikerült visszafognom s bágyadtraesett hangon kérdeztem:

- Mit akarsz hát? Megveszem, ha muszáj!

Ugy állt meg előttem, szétvetett lábbal, mint aki érzi döntő fölényét. Nagyhangon diktált:

- Vegyél nekem egy szájharmonikát meg egy olyan füttyölőt, amilyen a kalajuznak van!

Most már duplán szipolyozott, mert hallgatásidij fejében egyszerre két ajándékot zsarolt ki belőlem. Felszisszentem rá, de mindakettőt megvásároltam még ugyanabban az órában. A példátlan pazarlás azonban másodszor is feltűnt az anyjuknak s szemrehányó volt a tekintete:

- De sok pénze lehet, hallja-e?

Ámde mielőtt védekezhettem volna valami ürüggyel, közbeszólt János:

- Azért veszi apuka, mert mindig csak hallgatok.

- Ugyan miről hallgatsz? - pillantott reá szigorúan az anyjuk.

János olyan hangon szólt, mint akit éppen ez az egy dolog érdekel legkevésbé a világon:

- Aztat sohase nem mondom meg!

Tehát mégis maradt benne valami a zsványbecsületből... Másrésről éreztem azonban, hogyha a további öt napon át is így tart a zsarolásnak eddig sohasem tapasztalt tempója, anyagilag meg fogok rendülni. Ezért a harmadik nap délutánján beavattam a hét lakat alatt őrzött titokba Ágneske nénjét is, aki komoly leány már, hiszen őszre a gimnazista-kisasszonyok sorába fog előlépni, úgyszintén cselédleányunkat is, a Lidit... Mialatt feleségem odajárt a városban, megmutattam nekik is az arany-karkötőt, amely meglepte őket s igen tetszett nekik. Mikor azonban mély melankóliával ecseteltem előttük, hogy három nap óta mily tisztességtelen fenyegetéseket kell kiállnom János részéről, úgy Ágneske, mint a Lidi-leányzó mélyen felháborodott. Ám ugyanakkor elémállt János, szokása szerint szétvetett lábbal s vakmerőn szólt:

- Áginak is vegyél valamit!

- Minek venne nekem apuka valamit? - kérdezte a nénje. - Talán azért, mert nem árulok el semmit?

Jánosnak a szempillája sem rebbent:

- Azért!

- Ember te, ember! - kiáltott rá a nénje. - Hát azt hiszed, hogy én is olyan jópipa vagyok, mint te? Hisz elsüllyednék a szégyentől!

János cinikusan mosolygott:

- Én nem süllyedek el, mert én úriember vagyok.

- Uriember? - kacagott föl gunyosan Ágnes. - Ép az a baj, barátocskám, hogy nincs jellemed!

Nem igen érthette, mi az a »jellem«, tehát azzal próbálta elűtni a dolog életét:

- Azért én mégse nem bánom!

S csakugyan nem bánta. Mert hiába volt napról-napra való katasztrofális anyagi csuszásom, hiába esengett neki a Lidi leányzó, aki pedig minden más alkalommal a pártjára szokott állni s hiába fenyegette meg a nénje, hogyha nem hagyja abba prepotens nyuzási módszerét, kiközösíti magából az uritársadalom és soha nem lehet cserkész: János tomboló vehemenciával zsarolt tovább. A hátralevő öt egész nap alatt meg kellett vásárolnom a számára mindent, amit csak ki tud eszelni egy hatodik esztendejét még be nem töltött könyörtelen fickó fantáziája. Igaz másfelől, hogy a negyedik napon már kölcsönt voltam kénytelen fölvenni.

Nagynehezen megjött azért az anyjuk születésnapja is. E napon, közvetlenül ebéd előtt, köszöntőverset mondott Ágnes is, János is, majd virágot nyújtottak át az anyjuknak. Ugyanakkor előléptem én is és zsebemből elővettem a karkötőt...

Feleségem átvette az ajándékot, megköszönte, de nem árult el különösebb meghatottságot.

Nem értettem.

Ámde az anyjuk sem birta tovább. Rámnézett, némileg bünbánó arccal:

- Ne haragudjon, de mindent tudtam előre...

- Hogyan? - és hátratántorodtam.

Nyomban kitudódott minden. János három nappal előbb mindent kikotyogott az anyjának, miután előbb szavát vette s ráadásul a kézfogását, hogy hallgatni fog, mint a sir. Feleségem ugyanis tudni szeretne volna, mit takargatunk előtte annyit (melyik asszony nem kíváncsi?) s így ráakadt a karkötőre. Mert János megmutatta neki, hogy az asztal melyik fiókjának melyik sarkába dugtam el...

De ez már sok volt! S mialatt Ágnes nékje meg a Lidi-leány rosszalón csóválta a fejét, végigmértem az ipsét tetőtől-talpig, de alaposan s annyit tettem hozzá:

- Kénytelen vagyok megállapítani, hogy nem vagy karakter!

- Az nem baj, - s szippantott egyet az orrán. - De legalább mindent megvettél nekem!

(1929.)

XVII. (DAL EGY KIKÖTŐRŐL.)

Ülök az asztalnál s csak most veszem észre először, hogy ablakomnál száradni kezd a koronás szil. Kivénült s idén alig tudott kihajtani csak. Haldoklik. Kivágják, elhordják s nem fogom látni azontul.

Kint őszeleji szél bujkál a szil vékony gallyacskái között s fent és igen messze, felhők mennek Bereg vármegyének. Nézem őket s nincsenek gondolataim. Ágnes lányom gazdátlan kis dalt játszik a zongorán olyanképpen, hogy oldalattartja valamit a fejét, János fiam pedig szobámban üldögél apró asztalkája előtt s az *i* betűvel birkózik életre-halálra. Ir-ir a füzetbe, lévén holnapra ez a feladat.

Mert az egyik fővárosi elemi-iskola elsőosztályu hallgatója immár s ha nem csálnak az előjelek, briliáns eredménnyel fogja végezni az első esztendő. Öt nappal ezelőtt történt mindegyike, (akkor még dült vonalakat kellett írnia a füzetbe), hogy »egyes«-t kapott a feladatára.

Mi lett aztán ebből!

Először is, miközben hazafelé hozta volna a leány, az egész uccát telekiabálta a kitűnő kalkullussal. Vadidegen embereket állított meg a gyalogjárón s teregette ki előttük a füzetet:

- Bácsi, tessék nézni, »egyes«-t kaptam Mici nénitől... Azt hiszem, én vagyok a legjobb tanuló az osztályba!

Amire hazáigért volna, legalább tizenöt uccai járókelő értesült a szenzációról. A kapuban külön informálta a házmesternőt, majd átkiabált a szomszédoknak, akik persze odavoltak az elragadtatástól. Csak akkor gondolt rá, hogy fölnézzen a lakásba is. Miután kezetsókolt az édesanyjának s megmutatta az »egyes« osztályzatot, közömbösen annyit mondott, mint akit untat már a dolog:

- Én vagyok a legjobb tanuló egész Budapesten.

Kár volt a nagy önbizalomért. Másnap ugyanis leverten, kókadt füllel érkezett haza az iskolából. Alig tudta kinyögni:

- Apukám, azt hiszem, meg fogok bukni...

- Honnét veszed ezt a csacsiságot? - néztem rá megütődve.

Szippantott az orrán:

- Mert ma megnézte az írásomat Mici néni s aztat mondta: irtál te már szebben is, János!

Amiből nyilvánvaló, hogy az ilyen pöttöm-diákoknak is megvannak a maguk napibajai.

Azóta remegve igyekszik. Itt ül most is szobámban, az asztalkája fölé hajolva s szörnyű figyelemmel próbálja leírni az *i* betűt. Négy egész sor van feladva, ami nem kis dolog ilyen hatasztendő emberkénél.

Délután van, félnégy óra. Odakint őszelőre fordult az idő s bizonyos, hogy a mezők szélein, az égperem alól, ködoszlopok próbálnak előnyomulni már. Ősz lesz, ősz lesz s egy esztendővel megint közelebbjutunk a halálunkhoz... Kislányom szakadatlanul játszik, kissé megbillent kontyos fejcskével s ujjai alig-alig futnak a billentyükön.

Most azonban uj nótát kezdett. S erre a nótára lecsuklik a fejem.

Mert a szöveget is hozzádudolja a dallamhoz. A szöske fejét szakadatlanul oldalt tartja kissé.

Ez a fejtartása feledhetetlen nekem. Háromesztendőske alig volt még, amikor kiállt az erkélyre s mivel a rigó a kertben éppakkor találta abbahagyni a füttyölést, összetette a kezét s úgy rimánkodott a kert irányába:

- Ligó báci, fütöljön még egy kicit!

Mert akkor még selypített a kisasszony.

Most, hogy azt a földigsujtó dalt kezdte játszani véletlenül, a fejét pontosan úgy biccentette félre, mint mikor a rigó bácsinak könyörgött, hogy ne hagyjon fel füttyművészetével, hanem legyen szíves folytatni.

Játszik. És dalol hozzá a kedves hangján:

*Kattarói kikötőben
Áll egy hadihajó,
Közepibe, négyszögibe
Nemzetiszin zászló...*

Megrendülve hallgatok oda.

Istenem-Uram, tizenhat esztendőt vénült a régi harcos, hogy utoljára hallotta ezt a nehezen hazavágyakozó nótát... Képzeletben ott vagyok ismét az utolsó berukkolásnál s tudjuk mindnyájan, hogy háború lesz rövidesen s nekünk menni kell mindnyájunknak, akik fiatal legények vagyunk. Október elseje volt akkor és ezerkilencszáztizenhárom.

Október elseje közeledik most is. Tizenhatodszor azóta.

Ülök az asztalnál, tenyerembe hajtom a fejemet s az ablakon át a felhők felé fordulok, amelyek egyre sűrűsödő tömegekben kelnek útra s mennek-mennek északkelet felé. Talán a cizna-baligródi műutnak, melynek két oldalán magyar gyalogosok fekszenek Boroevics téli csatája óta. Feksznek a műut két partján, fekszenek a magas hegyek oldalain és senki-senki nem emlékezik róluk többet.

Kislányom a kattarói kikötőről való dalt játssza halkan, fiam is abbahagyta az *i* betűvel való viaskodást az asztalkája előtt s apró tenyerébe bocsátja a fejét. Fölnéz aztán s annyit kérdez csöndesrevált hangon:

- Apukám, csak aztat nem értem, minek kell pont az *i* betűre?

- Azért, mert így szokták, fiam, - mondom neki.

A fölvetett problémával tudniillik magam sem vagyok tisztában.

Zeng a zongora, Ágnes lányom egyszerre csak belevág a billentyűkbe s úgy dalolja hozzá a szöveget:

*Fujja a szél, fujja,
Hazafelé fujja,
Hároméves öreg bakák
Mennek szabadságra.*

Csaknem a szívem hasad meg.

Mert ezzel a keserves nótával jöttek hazafelé valamikor az öregcsontok, miután három kis esztendőt töltöttek volna császári prófunton. Jöttek hazafelé a kiszolgált bakancsosok, huszárok, tüzérek, árkászok, szekereszek, dragonyosok, ulánusok... még a sebesültszállítók is. Jöttek afelé az irány felé, merre a csillag mutatta az utat távoli falujokba, miután három évig nem látták volna a babájukat. Ugyanakkor egy másik karaván kerekedett utnak a zöld katonaládikákkal... Először hogy, hogy nem, de valahol Besztercebánya táján vagy a csiki hegyek

alatt fujni kezdte a nótát valamelyik elkeseredett regruta a kikötőről, melyben ott áll a hadihajó... Ezt a nótát átvette a falu, átvette a megye, át az egész ország s kerek egy hétig zúgott bele a dunai birodalom fele... Azalatt mentek az ujoncok zengő nótaszóval s odahaza mindenki jajgatott utánok. Mentek a király parancsára, dalaiktól kavartak a faluvégek, országutak, városok piacterei, pályaudvarok perrónjai, vonatok, versenyt dalolván az októberi széllel... És összekeveredvén a hazafelé igyekvő háromesztendős bakákkal, átölelték egymás vállát, tizen, húszan, százan s úgy vitték a nótát, hogy hullni kezdett a könnyük:

*Fujja a szél, fujja,
Hazafelé fujja...*

A kiszolgált katonák a falujok felé mentek, mert éppen ideje volt megházasodni, a regruták pedig bucsuzkodva utaztak a messzi-messzi kaszárnnyák felé: ki Laibachba, ki Linzbe, ki Lanszutba, ki Marosvásárhelyre... Tőlük nem tudott aludni fél Európa s a kaszárnnyák kapujában már lestek rájuk az őrmesterek, hogy kezelés alá vegyék őket, mint anyagot... Hol az a katonavilág, amikor még Ferenc József uralkodott tökéletes dicsőségben!?

Mindenki ment október elsején.

Október elseje van megint. A tizenhatodik azóta, hogy a bevonuló nótát utoljára fújták a regruták meg az öregcsontok. Zúgtak a faluvégek, országutak, városok piacterei, pályaudvarok perrónjai és vonatok: Európa egész keleti fele...

Ülök az asztalomnál, kezembebocsátott fejjel s hallgatom, amint kislányom a zongorán játszik s vékony hangján hozzádudol a dallamhoz:

*Hároméves öreg bakák
Mennek szabadságra...*

János fiam is rég letette a ceruzát, apró tenyerébe teszi a félarcát, ugyanugy, mint én. Mintha megérezte volna, hogy - sajnos! - nem rukkol be már senki többet... Jön az október elseje, de meghaltak a régi katonák s az utolsó ezredtrombitások kürtjei a föld alá vannak ásva a kárpáti erdőkben, Dalmácia sziklái között, meg Tirol egetrepszto havasain... De föl fognak engedni még egyszer a régi kürtök! Mert minek is élnénk akkor?

A zongora alig-alig zöng már.

Odakint őszi szél cibálgatja a fák suhogó ághegyeit s északkeletnek szállnak-szállnak a felhők. Talán Toporoutz és Rarance felé, ahol fokosokkal legénykedtek valamikor a puskáikra ráunt gyalogosok... S szállnak onnét tovább, Ukrajnáig, melynek füzes térségei alatt régi katonák alusznak... Mintha a régi kürtök szavát lenék.

Mert én hallom még olykor ezeket a kürtjeleket. Tizenegy esztendőnek szörnyű messzeségéből.

Ágnes lányom játszik még, de már elhalón. Kiskontyos fejét megbiccenti s itt-ott egy-egy félsort dudol hozzá:

... .. mennek szabadságra ...

János fiam tenyerébe fektetett arccal tünődözik s egyszer annyit mond, félig suttozva:

- Katona leszek...

Katona... De melyik táján a világnak. Istenem, amikor semmink nincsen többé. Komáromban pisze gyalogosok strázsálnak, fegyverrel a vállukon, Péterváradon rácok öröködnék, Kattaró öblében nem áll már hadihajó, Franzensfeste falain fü nő s Przemysl szétvert erődein kecskék legelésznek...

Csönd van már, csönd.

Ülök az asztalnál s kifelé nézek az ablakon. Az ablakon túl elszáradt a vén szil, vékony ág-hegyei süvöltenek az egyre erősödő szélben s Ukrania irányának felhők visitoznak a szél hátán. Mint rég megholt regementek a tomasovi mezőkön valamikor, miközben pusztulásokba vágattak s azt kiáltozták mind-mind: - Éljen Ferenc József!

Ülök a csöndben, régi emlékek rajától megháborgatva...

Október elseje lesz.

(1929.)

XVIII. (RAPPORTON.)

Mivel lakást változtattunk legutóbb, más-más iskolába került át a két gyerek is. Ágnes ellen semmi kifogásolnivaló nem esett még eddig a gimnázium első osztályában, de már Jánossal kapcsolatban, aki elemi iskolai elsőosztályú hallgató, annál süröbben kezdenek fölmerülni az aggodalmatkelő jelenségek.

Alighogy átirattuk volna az új iskolába, már másnap délből úgy került haza, hogy kornyadozott a bútól. Ezt a lelkiállapotát már a leány is észrevette, aki értelmet az iskolába. Benyitván ugyanis Jánossal a lakásba, így szólt:

- Valami baja van ennek a gyereknek, nagyságos ur...

- Hogy-hogy? - néztem rá a pápaszem fölött.

A leány maga is levertnek látszott. Mert megfoghatatlan szinte, hogy bármennyi bosszúságot okoz is nekik ez az apró kamasz, valamennyi cseléd Jánossal érez együtt s legtöbb excessusának nyomait ők szokták elsimitani suttyóban.

A leány így folytatta:

- Valami baja van szegénynek, mert az egész uton szomorú volt s hiába igyekeztem megfagatni, mindig csak azt mondta, hogy nem tud semmit.

János lerakodott az alatt a gyerekszobában. Utasítottam a leányt, hogy nyomban állítsa elő a fickót.

Félpercen belül előttem állt: katonasípkában, huszártarsollyal, tisztelgésbe klappantott cipősarokkal. Úgy szóltam hozzá, egész közömbösen, mintha ügyet sem vetnék rá:

- Hallom, történt valami ma az iskolában...

Sóhajtott egyet, nyelt hozzá:

- Apukám, akármit csinálsz velem, semmit se nem tudok mondani. Mert már nem emlékszek, mi volt az iskolában.

- Nem emlékszel? - kérdeztem, még mindig közömbösen látszatra.

Egy másodikat szippantott a levegőből:

- Apukám, én csak azt mondhatom, hogy semmire se már nem emlékszek!

Abban a szempillantásban holtbizonyosan tudtam, hogy nagy disznóság történhetett ma az iskolában, melynek értelmi-szerzője csak ő lehetett. Úgy tettem azonban, mintha hagynám az egészet. Annyit mondtam csendesen:

- Rendben van. Figyelmeztetlek azonban, hogy a Vitézi-Rend tagjainak, ugyisint az olyan elemi iskolai elsőosztályú tanulóknak, akiket tizenhétéves korukban vitézzé avat majd a Kormányzó Ur Öfömlétsága, mindig az igazat kell mondaniok...

- Miért? - bámult rám csodálkozó szemmel.

- Azért, mert vitéz csak jellemes ember lehet!

Tudni kell nevezetesen, hogy egyik nagybátyja tagja a Vitézi Rendnek. Gyermektelen házas-ember lévén, elhatározta, hogy adoptálja Jánost s tizenhétéves korában vitézzé avattatja. Jól tudja ezt János is és ezért minden héten megkérdezi legalább kétszer, hány éjszakát kell aludni még, amíg tizenhétéves lesz? Mert vitézi előnév nélkül nem élet az élet! Ő legalább úgy érzi.

Azalatt kisomfordált a szobából. De tudtam, hogy hamarosan jelentkezni fog, mert kijelentésemmel nagy bolhát eresztettem a fülébe. S csakugyan jött is. Két perc múlva haptákban állt meg előttem:

- Apukám, mi az, hogy jellemes ember?

- Jellemes ember az, aki mindig megmondja az igazat!

- És aki nem mondja meg az igazat? - kérdezte elijedt hangon.

Komolyan intéztem hozzá a szót:

- Az gyöngye jellemű ember!

Elsáppadt s alig tudta kinyögni:

- És aki gyöngye jellemű ember, annak sohase nem üt kardjával a vállára a Kormányzó Ur Öfömméltósága?

- Soha!!

Látszott rajta, hogy meginog. Remegni kezdett a szájaszéle:

- Hát akkor muszáj mindent kibeszélni, apukám...

S vallott, mint a karikacsapás. Mondhatom, épületes dolgok derültek ki egy-kettőre.

Lőn eszerint, hogy számtanóra lett volna s a tanítónéni éppen a melletteülő elszánt alakot: Szőke Petit találta felszólítani, aziránt érdeklődve nála, mennyi kettő meg egy? Jegyezzük ide mindjárt, hogy Szőke Peti nem tudott megfelelni a fölített kérdésre, minélfogva meg se mukkant. János abban a pillanatban tisztában volt vele, hogyha nem siet segítségére Szőke Péter barátjának, okvetlenül papirgaluskára marasztalják vissza Szőke Pétert az iskolában s ezért, hogy lendíteni próbáljon valamit a bajtársa kilátástalan helyzetén, sugni kezdett neki: »kettő meg egy az három...« Ez a magatartása tagadhatatlanul kenyerespajtási szellemre vall, csak hogy a sugást meghallotta a tanítónéni is és abban a pillanatban rászólt, ugyis, mint renitenskedő ipsére: »János, állj ki a sarokba!«

Hát így történt. Illetve ilyen színezéssel adta elő a tényállást idehaza János.

Annyit mondtam neki:

- Máskor majd légy szives ne sugni! Szőke Péter barátod pedig tanulja meg a leckéjét s akkor nem fog rászorulni idegen segítségre! Abtreten!

Ez még a kisebbik baj lett volna. Ám hamarosan mind több olyan tünet mutatkozott, amelyekből arra lehetett következtetni, hogy János kezd slendriánul gondolkozni. Ráadásul fejébe száll a dicsőség, miután hatusztendős kortársai elhalmozzák elragadtatásuknak minden külső jelével. Így szemet szúrt a többi közt, hogy táskáját nem rakja el a rendes helyére, amikor megérkezik délben s irkái, ceruzatartója, radirgumijai szanaszét hajigálva a könyvespolcán. De még ez sem volt elég! Az új iskolába való átlépésének hatodik reggelén azonban elvakkantotta magát valahogy a leány, hogy amikor Jánost az osztályába kísérte volna el s a fickó felbukkant volna az osztályban, az egész osztály - mint egy ember - tört ki kórusban:

- Itt van a vezér! Éljen a vezér!

Megrohanták. Egyik a táskáját huzta le róla, hogy elhelyezze a padban, másik a sapkáját kapta le a fejről, hogy föltegye a fogásra és így tovább. Kiszolgálták, mint a szuveréneket szokás. János pedig, miután eléjéjártak lelkes hivei, elnézett fölöttük kipirult arccal s elkiáltotta magát:

- Meggyöttem!

Olyan jelenségek voltak ezek, amelyek méltán tölthetnek el aggodalommal minden szülőt. Mivel komolyan tartottam tőle, hogy legujabb magatartásának s a velejáró mentalitásnak hatása meg találhat mutatkozni tanulmányi előmenetelében is, egy héttel ezelőtt ráparancsoltam, miután haptákban jelentkezett előttem:

- Mától kezdve raportot tartok minden délután két órákor... Megértetted?

- Meg! - s nyelt egy nagyot. - Csak aztat nem tudom, mi az, hogy: raport?

Elhallgattam hirtelen, mert pillanatra szívenvágott a hősi mult. Egy raport következménye gyanánt magam is huszonnégy óracsát töltöttem valamikor »egyes«-ben, Tirol földjén. De most nem volt ideje az érzékenykedésnek! Röviden végeztem az ipsével:

- A raport katonai jellegű kihallgatás! Mátólkezdve minden délután két órákor jelentést teszel nekem a másnapra feladott leckéről s ugyanakkor meg fogom vizsgálni a könyvespolcodat, hogy minden rendben van-e rajta?... Megértetted?

- Meg! - szólt vissza merev tisztelgésben.

- Akkor: abtreten!

De a fickó nem mozdult. Ahelyett ujabbat nyelt:

- Apukám, csak aztat mondd meg, mi az, hogy: egyes?

- Az egyes, - szóltam szigorú hangon, - katonai börtön! Nincs benne egyéb, csak egy priccs, azaz puszta deszkafekhely s kap hozzá az ember naponkint egy kancsó vizet meg egy darab dohos kenyert... Mehetsz!

S ezuttal jól számítottam. Mert Jánosnak egy dolog imponál csak a kerek világon: a katonai karakterű berendezkedés. Ettől kezdve valami öt napon át remegve vigyázott, hogy egyesbe ne dugjam a raporton. Nyomban ebéd után kapkodva rögtönzött rendet a szobájában: helyére csapta a táskáját, itt-ott igazított valamit a játékok között s akkor feszesen várt. Pontosan két órákor elkiáltottam magamat:

- Raport!

Visszakiáltott a szobájából:

- Itt vagyok, apukám!

Akkor megindultam a szobája felé, raportnak tartása végett. Sehol tühegyini rendetlenség! Fején a huszárönkéntesi sipka, kissé megbiggyesztve, azon fécántoll meredezett, hátán keresztbefektetve a lovassági karabély, másfelől a huszártársoly, oldalán kard. Abban a pillanatban összezsugorodott a sarkát s tisztelgett. De olyat, hogy beleremegett az arca:

- Édesapám, alázatosan jelentem, minden rendben van! Meg aztán holnapra a *nő* betűt írta elő a tanítónéni! Három sor van feladva!

Ilyenkor megvizsgáltam a sipkájának állását, a lovassági karabély keresztbefektetését, a kardnak karbantartását, könyveinek elhelyezését a polcon és azt, hogy meg vannak-e hegyezve a ceruzái? Miután kifogás semmi ellen nem emeltetett, odaszóltam neki:

- Ruht!

Az újabb vezényszóra pihenj!-állásba tette ki a jobblábát. Előírás szerint.

Mert néhány nap alatt tökéletesen elsajátította a cs. és kir. vezényszavakat. De ennek a kemény katonavilágnak is befellegzett rövidesen.

A hatodik napon ugyanis elémállt János:

- Apukám, eddig egy raport se nem számít...

- Már mért ne számítana?

- Azért, - és nagyon komoly, szinte szomorú maradt, - mert a házukba nincs egyes, hát akkor hova fogok becsukni, ha nem lesz szépen kitisztítva a cipőm, hanem sáros lesz?

Meghökkentem. Valóban, egyes nélkül fikció minden raport.

Töprengeni kezdtem aztán, hogy a lakás mely zugában lehetne rögtönözni egy átmeneti jellegű katonai fogdát, közben azonban minden számításomat elsöpörték a bekövetkezett események.

Huszonnégy órával erre a bejelentésre ugyanis úgy jött haza az iskolából János, hogy a tulajdon édesanyja sem ismerte rá. Lovassági sipkája félre volt ütve a fején, a fécántoll hiányzott róla, az ingéről leszakítottak két gombot... Az egész ember élénk dulakodás nyomait viselte magán.

Eléjementem:

- Hát veled mi történt?

- Összevertük egymást Gruber Nándival. Adott nekem vagy két pofot, én is adtam neki vagy hármat!

- Ja úgy! Hát te verekedni szoktál az iskolában? - s kiszóltam a cselédlánynak. - Vera, hívja be csak a vicét!

János egy szót nem szólt. Szurkolva várt a sorsára.

Megfoghatatlan előttem, miért remegnek annyira ezek a semmiházi fiatalemberek a viceházmestertől, miközben a házmesterrel magával a legintimebb baráti viszonyt szokták fenntartani? Valószínűen azért, mert a vice rendszerint a ház valamelyik hátrábbeső sötét zugából szokott előbujni s állandóan szurtosképű...

Öt percen belül benyitott a vice, hóna alatt a zsákkal. Mert a vice előre tisztában van a szerepével, mihelyt olyan lakásba hívják, hol a család egyik tagja elemi-iskolai elsőosztályú tanuló.

Megállt a vice az előszobában s így szólt:

- A lift alatt van egy nagy fekete lyuk, oda szoktam bedugni minden rossz magaviseletű fiatalurat...

János előtte állt, összevágott foggal. Nem szólt.

Sajnos, itt abbamaradt az egyezkedési tárgyalás, mert édesanyjuk időközben a fürdőszobába szőlította át a vicét, ahol valami apró javításra lett volna szükség. Azalatt megfedkezve Jánosról, magam is utánokmentem.

Nos, az ifjuember sokkal hamarabb adott magáról életjelt, mintsem hinni lehetett volna!

Mialatt ugyanis valami csavart igazítgatott a vice, az előszoba felől apró lépések csoszogása közeledett a fürdőszoba irányába s közben olyan morgással ijesztgette valaki a viceházmestert, mint amikor egy hat év körüli fiatalember tökélt el magában, hogy most pedig le fog számolni az összes segédházfelügyelővel:

- Viszem a vi-cét... Hol van a vi-ce?

Reánknyitott, bennem pedig elállt a lélegzet. Az ipse ugyanis észrevette időközben odakint, hogy forintnagyságu lyuk van a zsákon, magárahuzta tehát a zsákot s félszemével kipislogva a lyukon, csoszogva közeledett, a viceházmesterre fenekedve:

- Vi-szem a vi-cét... Be-du-gom a lift a-lá, egy nagy lyukba...

Megkövülten álltunk a fürdőszobában, csak a vice mosolygott a bajusza alatt... Mert ugyan mit kezdjen ezekután az ember egy ilyen elszánt elemi-iskolai elsőosztályu tanulóval?

(1929.)

XIX. (MI VAN EGY ZSEBBEN?)

Hazafelé tartottunk az uccán: János fiam, jelenleg a Bakáts téri elemi iskola elsőosztályu hallgatója és én, Jómagam régi cs. és kir. gyalogos módjára, pontosan hetvenöt centimétert lépek, János - noha hetedik esztendejében jár mindössze - szintén ugyanannyit. Mert semmi-ben sem akar lemaradni a felnőttek mögött. Mivel pedig körülbelül csipőmíg ér a fejebubjával, ez a járásmódja rendkívül komikusan hat. Hátulmaradt lábát sokszor alig tudja utánahuzni a másiknak, amellyel előrelépett s így nem lehet megütődni rajta, ha az uccai járókelők lépten-nyomon megállnak, visszafordulnak utána, mosolyognak rajta s - tetszésük jelegyanánt - fejcsóválva kiáltanak fel:

- Micsoda egy prücsök ez a fiatalember!

János ilyenkor sértett önérzettel pillant föl reám:

- Minden ember csak rólam beszél...

Hátha beszélnek róla az emberek, erre - sajnos! - a kelleténél is több okot szolgáltat. Az elmúlt héten olyan szégyenbe esett például, aminőhöz fogható alig érte két-három kartársát még, amióta elsőosztályu elemi iskolai tanulók csak vannak a világon. Tudniillik a szégyenpadba ültette ki a tanítónéni és pedig három egész napra. A szégyenpad az osztály legutolsó padja, ahová, - örök elrettentésül! - az olyan firmák kerülnek, akiknek megjavulása iránt alig-alig lehet táplálni többé valami reménységet. Amint hazakerült volna, nyomban elővettem négy szemközt:

- Mit csináltál már megint az iskolában?

- Semmit se nem csináltam, apukám, - s szippantott egyet az orrán.

- Hát akkor mért kerültél a szégyenpadba? - érdeklődtem szigorú arccal.

Minden különösebb emóció nélkül válaszolt:

- Azért, mert Rátkay Karcsinak sugtam a leckét...

- Szabad sugni az iskolában?

Ugy felelt, mint aki a leckét mondja föl:

- Nem szabad, de én azért sugtam, hogy be ne csukják Rátkay Karcsit.

Hallgattam reá. Mert katonaember voltam magam is valamikor s tudom, mi a bajtársiasság. A hitelesség kedvéért különben csak annyit még, hogy másnapra Rátkay Karcsi is melléje került a szégyenpadba. Valami stiklije miatt.

Hogy mennyi baj van ezekkel a hatusztendős fiatalemberekkel!

Valami két nappal ezután a szégyenpad-incidens után észrevettem, hogy hosszasan nézegeti a két nagyapja arcképét. Sajnos, nem ügyeltem reá különösebben, mert a szórakozottság igen erős és igen hátrányos oldalam, aminek ezuttal is megadtuk az árát. Tudni kell nevezetesen, hogy mindkét nagyapjának mesebeli bajusza volt s az egyik akár össze is köthette volna hátul, a tarkója alatt, ha kedve szottyant volna hozzá. A bajusz miatt fürkészte oly nagy elmerüléssel a két nagyapja képemását.

Negyedóra mulva tudniillik már neki is volt bajusza.

Egyszerűen jutott hozzá. Jobb mutatóujját belemártotta a tintatartóba s két paragrafus-kunkort kacsaringózott ki az orra alá. Akkor aztán elémállt:

- Éppen olyan bajuszom van, mint a két nagyapának!

Három egész napba telt, amíg le tudtuk dörzsölni valahogy azt a bajuszt.

Ágnes néniét, az egyik leánygimnázium elsőosztályu tanulóját, alig vesszük észre a házban, olyan figyelmes és szelid teremtés mindenkivel szemben. János már minden negyedórában újabb konsternációt kelt s csak éjszakának idejére áll be részleges nyugalom. Azért részleges, mert álmában is harci kiáltásokat hallat legtöbbször. Mint militarista mentalitású egyéniség, elsősorban a csehek ellen tüzel engesztelhetetlen indulattal. Ez a magatartás érthető is, ha meggondoljuk, hogy csehek szállták meg a nagyszülei faluját s azóta is csak sóvárgó gondolataimban tudok hazajárni. Ugy éjfél tájt arra riadunk föl nem egyszer, hogy János párnáját csapkodja az öklével s aközben harsány kommandót kiáltoz:

- Ne féljél, magyar! Mindig csak a csehekre lüjjél!

Megesik olykor, hogy élénk csatázása közben leesik az ágyáról s amire sikerül fölfedeznünk hollétét, már az ágya alatt alszik tovább, összegömbörödvé, édesdeden.

De hiszen most egészen másról van szó igazság szerint. Arról tudniillik, mi van egy zsebben?

Mert amikor az elemi-iskola elsőosztályába kezdett volna járni, arra kérte az édesanyját, varrjon neki olyan két nadrágzsebet, amelyik a térdéig ér le. Az anyjuk ezuttal sem gyanakodott semmire s könnyelműen megvarrta neki azt a két zsebet. Eleinte zavartanul végezte kiki napi dolgát a házban s nekem tűnt fel elsőízben, ugy a negyedik napon, hogy János, valahányszor egyet lép, zörögni kezd mindkét oldalán.

- Miért zörögsz ugy, te fiu? fordultam hozzá kíváncsi tekintettel.

János fesztelenül szólt:

- Mert mindent a zsebemben hordok...

A zörgés attólfogva sem szűnt meg s nem is hederitettem volna reá többet, negyednapra azonban már a tanítónéni is felhozta panaszképpen, hogy János minden egyes mozdulatával megakasztja az elemi iskolában folyó tanítás zavartalan menetét. Tudniillik valahányszor egyet fordul, zörögni kezd mindkét oldalán s olyankor valamennyi tanuló társa őreá figyel föl. Sóvár pillantásaikból ki lehet olvasni a szomjú irigykedést, amiért nem rendelkeznek olyan feneketlen két zsebbel, mint János. A tanítónéni tapintatos észrevétele azt a célt szolgálta volna mindössze, nem lehetne-e valami módon zörgés-mentessé tenni Jánost?

Aznap elő is vettem, nyomban ebéd után:

- Mi van a két nadrágzsebedben?

- Minden, ami az enyém, - válaszolt kissé foghegyről.

Először rákiáltottam, hogy álljon haptákba, amikor velem beszél s miután tisztelgő-állásba csapta össze a két cipősarkát, így folytattam, nagyon komolyan:

- A két nadrágzsebedből még ma ki fogsz rakni mindent, mert lépten-nyomon megakasztod vele az elemi iskolai oktatást s akkor majd anyuka - felül! - le fogja varrni a zsebeidet!

- Mást mondok én neked, apukám, - tette meg az ellenajánlatát, mialatt egyet nyelt. - Anyuka levarrja fent a zsebet, de azért minden bennemaradjon a zsebembe...

Elállt bennem a szó ekkora cinizmusra s különben is reménykedni kezdtem, hogy estig majd csak kiokoskodok valami középutas megoldási módozatot.

Persze, kifittyent az eszemből ezuttal is minden, sőt annyira mentem a megfontolatlanságban, hogy ugyane nap délutánján magammal vittem a Kálvin-térre, ahol valami dolgom akadt. Visszafelé jövet talákoztunk aztán az Ágnes nénjével, aki a szakácsnő társaságában vásárolni ment valamit.

Történt mindez a Ráday uccában.

János, amikor értesült róla, hogy boltba megy a nénje, így szólt hozzá:

- Akkor hozzá! nekem stollverkot. Van négy fillérem, neked adom.

Azám, csakhogy a négy fillér az egyik nadrágzsebben volt, annak is a legmélyén, a nadrágzsebek pedig ezuttal is zörögtek minden lépésére. János először könyökig furta le jobbkarját a jobb-nadrágzsebbe, arról azonban szó sem lehetett, hogy megtalálja a négy fillért. Ennélfogva nem maradt hátra egyéb, mint a szabályszerű kirakodás. E kirakodás következménye gyanánt olyan csoportosulás támadt körülöttünk, amely egyértelmű volt a forgalmiakadállyal.

Ugy méltóztassanak venni, hogy én most a jobbzsebből napvilágra kerülő tárgyak közül csak minden tizenötödiket fogok megnevezni.

János mindenekelőtt így szólt a nénjéhez:

- Ági tartsd a kötényedet!

Ágnes tehát összefogta a kötényét, János pedig nekilátott a kirakodásnak.

Az első tárgyak között feltűnt egy pirinyó csontkutyafej. Ezt a csontkutyafejet a nénje esernyőjének fogantyújáról törték le ismeretlen tettesek. Magáról az esernyőről külön is eszembe jutott valami.

Vagy hat héttel előbb négyesben igyekeztünk hazafelé a Dunaparttól. Elöl anyja a leányával, hátul jómagam, meg János. Azalatt esni kezdett s Ágnes nénje abban a pillanatban kifeszítette az esernyőjét, hogy az édesanyja, meg sajátmaga fölé tartsa. Ám ugyanabban a pillanatban jajgatni kezdett János, hogy adják neki az esernyőt, mert orrára esik az eső.

Ágnes átadta az esernyőjét, de legalább vágott rajta egyet:

- Itt van, tessék! Annyit azonban mondhatok, hogy remek-egy lovag vagy nőekkel szemben!

- Én lovag vagyok - nyelvelt vissza János -, csak nem akarok megázni!

Anyja és leánya csuronviz lett persze, János pedig, ez az önző fickó, szárazon maradt.

Eközben azonban legalább három percre rakodott már ki nénje kötényébe a Ráday uccában. A feneketlen zsebből előkerült a többi között egy apró gumilabda, mely az elemi iskola harmadik osztályába járó unokabátyja tulajdonából tűnt el, éppen, amikor nálunk jártak látogatóban. Akkor senki sem mert volna gyanakodni Jánosra és most tessék! Később egy filigrán porcellánbabácska tűnt elő, amelyet - mint a nénje fájdalmas fölkiáltásából sejteni lehetett - tőle emelt el. Sor került aztán egy csavarceruzára, mely az enyém volt, míg csak egy napon lába nem kelt megfoghatatlan módon. Most már tudtam, ki tulajdonította el.

Ám ugyanakkor szinte kövéváltam. Mert a szörnyű zsebből kiemelt tárgyak között fölfedeztem a zsebóráim üveglapját. Mennyit kerestem és nem tudtam a nyomára jutni! Később sejtettem ugyan, hogy alighanem János bitorolja, mert az Ágnes nénje többizben célzott reá előttem, hogy valahányszor kettesben maradnak Jánossal a gyerekszobában, ez a meggondolatlan ifju valami óraüveg-féle kerek holmit csiptet a jobbszemébe s ilyen alkalmakkor azzal hivalkodik előtte, hogy ő huszártiszt, mert monoklija van. Azazhogy ő így fejezte ki magát előtte:

»Nomoklim van!«

Hát most meglett az óraüvegem is.

Akkorára azonban legalább huszan vettek körül bennünket az uccai járókelők sorából. Egyesek a fejüket csóválták, mások mosolyogtak, egy idősebb úriember pedig utánakiáltott hozzátartozóinak, akik akkor már túlhaladtak rajtunk:

- Gyertek már vissza, ilyet se láttatok! Micsoda egy ádáz kölyök van itten!

János, ugy kirakodás közben, rámemelte szemrehányó tekintetét s annyit motyogott:

- Mindenki csak rólam beszél...

De azért minden különösebb emóció nélkül folytatta a kirakodást a nénje kötényébe. Teremtöm, Uram, mi minden nem volt még abban a jobboldali nadrágzsebben!

Előkerülnek egyéb tárgyak is persze. Így a többi közt fölfedezem összes Rákóczi-pénzeimet, melyek nyomtalanul tűnedeztek el egymásután. Ismétlem: nem egyszerre, hanem egymásután, pontosan kiszámított időközökben. Mennyit kellett futkosnom, amíg össze tudtam hozni a vezérlefejedelem összes ezüst- és rézpénzeit. Érthető tehát, ha fokozatos mélabú vett rajtam erőt, amikor egyszer csak szórén-szálán odalett mind. Hány embert gyanúsítottam meg alaptalanul, ugy magamban. És most valamennyi itt van a szemem előtt...

De ez még nem minden!

János még mindig nénje kötényébe rakosgatja át az egyes tárgyakat s egyelőre még csak a jobboldali nadrágzsebből. Hirtelen megpillantom a lupámat, mely az íróasztalomon hevert hosszú időn át, míg egyszer szemet nem vetett reá valaki. Most már tudtam, hogy ki! A kézi nagyítóüveg elvesztése miatt valósággal ügyefogyott lettem akkor. Kerestem össze-vissza, érdeklődtem utána mindenfelé, csak ép Jánosnál nem... Soha-soha nem tételeztem föl róla ekkora vakmerőséget!

Istenem, Uram, mikor fog tudni lehatolni ez a növényfickó a jobb-nadrágzsebe aljáig?

Hanem ugyanakkor a tarkómba nyilallik... Hihetetlen! Egészen hihetetlen!

A zsebből ugyanis napvilágra kerül semmi más, mint a másodosztályu ezüst vitézségi éremem!... Hát ez már sok egy kicsit!

Mennyi riasztó emlékemet veri föl ez az apró érempénz!... Képzeletben újra kiemelkedik előttem az 1914-es ősz... Ütegzugásba vész el a világ, halálveritéken halántékkal táncolunk a golyók között, égigcsapkodó lángokban lobognak a falvak és a szeptemberi erdők... Iszonyat volt! Iszonyat volt! E napok egyetlen hősi emléke ez a vitézségi érem maradt, míg csak ismeretlen tettes zsebre nem vágta...

Hanem itt már rászólok:

- Hogy merted elvenni?

- Neked ugy se kell már, - válaszol fesztelenül s egyet szippant az orrán.

Azontul nem hederít rám többet, különben is elérte a zseb legalját, de a négy fillért, amelyért Stollwerck-cukrot akart hozatni a nénjével, nem találta meg. Csak annyit még, hogy a jobb-nadrágzsebből kiemelt tárgyak súlya kitett egy kilogrammot körülbelül.

Hanem akkorra olyan volt körülöttünk a csődület, hogy elrekesztette a Ráday uccát. Valószínűnek tetszett, hogy hamarosan itt terem a lovasrendőrség s parancsnokuk oszlásra fogja felszólítani a tömeget.

Jánost azonban mindez nem érdekelte, ahelyett odaszólt a szakácsnénak:

- Vera, most maga tartsa a kötényét... A másik zsebbe van a négy fillér!

Vera tartotta a kötényét, mert ugyan mit is tehetett volna egyebet a jótét-lélek? János pedig ugyanakkor belenyult a baloldali nadrágzsebébe s zörögni kezdett... Boldog Isten, mennyi idő szükséges hozzá, amíg ezt a zsebet is kiüríti, amíg visszarakosgatja előbb a bal, azután a jobb-nadrágzsebet?

Hölgyeim és uraim, itt abba is hagyom... Mert nem lehet azt kívárni!

(1929.)

XX.
(KOCKÁN A TISZTI-BECSÜLETSZÓ.)

Vagy tiz nappal ezelőtt - úgy kardosan, huszárcsákóban, átvetett karabéllyal a hátán és tarso-lyosan - előírás szerint jelentkezett nálam a János fiam:

- Apukám, adjál nekem kölcsön egy pengőt... Tiszti-szavamra megadom!

Végignézttem ezen, a tanitónéninek teméntelen bút okozó prücsökemberkén s nem minden guny nélkül vetettem oda neki:

- Tudod is te, mi az a tiszti-becsületszó!

- Tudom, - és magyarázni próbált minden rábeszélő képességével. - Ha huszártiszt leszek, lesz tiszti-szavam, hát arra adjál kölcsön egy pengőt!

Láttam már, hogy itt fizetni muszáj. Előbb azonban kíváncsi lettem volna még egy-két részletre:

- Aztán minek neked az az egy pengő?

- Mert nevenapja lesz Áginak, hát venni akarnék neki valamit.

Odaadtam neki a pengőt. De János továbbra is az asztalom mellett maradt, feszes állásban:

- Apukám, adjál nekem kölcsön még egy pengőt... Tiszti-szavamra megadom!

Kezdttem nem érteni a dolgot s komolyan néztem rá:

- Minek neked az a másik pengő is?

- Annak - s megfordított kezefejét elhuzta az orra alatt -, hogy Áginak nevenapja lesz, hát magamnak is venni fogok valamit...

Mit tehettem? Odaadtam a második pengőt is.

Kérése nem volt nagy meglepetés a számomra. Mert Jánosnak praktikus szokása, hogy nemcsak a saját nevenapját üli meg, amikor is a család, sőt a rokonok és távolabbi atyafiak valamennyi tagjától elvár valamit, hanem éppen úgy megtartja az édesanyja, a kisenénje, a Gyula és Miklós nagybátyjának, azok feleségeinek s az összes rokonoknak névnapjait. Azokat, akik Pesten laknak, személyesen keresi föl olyankor s köszönti őket versben, nyomban elvárván a tiszteletdíjat. Azoknak viszont, akik vidéken élnek, már tiz nappal előbb képeslapot ír, egymásra ágaskodó betűivel, ilyenformán körülbelül: »Kedves Gyula bátyjának igen boldog névnapot kíván kisöccse: János«. Ám soha nem marad el az utóirat, amely minden esetben így hangzik: »Hát én mit kapok?«

A fogalmazás őneki persze nem megy még olyan simán, mint nekünk, felnőtteknek s ez okból senki sem fog megütődni rajta, ha hol egy betűt hagy ki, hol nagybetűt ír a szó közepére, avagy minden jogcim nélkül felkiáltójelet alkalmaz. Egy elsőosztályu elemista diáktól az is valami, hogy harcbaszállván az ABC valamennyi betűjével, legyüri őket úgy-ahogy.

Régi történeti könyvekben lapozgatok ezalatt az asztalomon s amire föleszmélek egyszer, már csatázik a szomszéd szobában. Délután félnégy körül lehet: elkészült már a másnapi leckével. Mert mihelyt hazaért az iskolából, nyomban a feladott penzumnak fekszik neki s három órára el is készül az anyaggal rendes körülmények között. A háromtól hatig terjedő időközt ugyanis csaták töltik ki...

Csaták bizony... Micsoda csaták!

Mindenekelőtt kardját övezi föl, fölteszi a csákót, vállára löki a huszár-tarsolyt s hátára keresztbeakasztja a karabélyt (dugóra töltve!), miután előbb sarkantyút rajzolt a cipője sarkára. Krétával. S teljes fegyverzetben ront be a gyerekszobába, ahol szurkolva állnak egymással szemközt a pléhből gyártott fegyvernemek. Természetesen saját csapataink vannak előnyömlőben minden alkalommal, mialatt a csehek arcpirító módon ingadoznak. Lelkesen kiált fel olyankor:

- Mindenkit öljetek meg, magyarok!

Tévedés lenne azonban azt hinni, hogy kívülről kommandiroz csupán... Ó, nem! Személyesen is résztvesz az ütközetekben, sűrű lábdobogás közt, veritékezve az izgalomtól. A minap is, miközben félig rekedten tüzelt volna az utolsó rohamra, édesanyja váratlanul arra figyelt föl az ebédlőben, hogy János elvágódik a katonái közt, nagyot döng s akkor elhaló hangon kezd segítségért rimánkodni:

- Jaj, anyám... Végem van...

Édesanyjuk lélekszakadtan sietett át az iskolába s elrémült attól, amit látnia kellett. János ugyanis a szőnyegen hevert kinyulva s a szája alig mozgott már. Az anyja felsikoltott s könnyek között borult reá:

- Kisfiam, az Isten szerelméért, mi történt veled?

- Hagyjál békén - tolta el magától János -, mert megsebesültem a csatába... Azt hiszem, meg fogok halni...

Azonban súlyos sebei ellenére is öt perc múlva nagy darab vajaskenyeret falatozott már a konyhában.

Ahogy végzett a vajaskenyérrel, újból fellángol a harci elszántság a szembenálló hadoszlopok között... Mert csaták, könnyörtelen csaták dúlnak itt szakadatlanul s az ellenségből például, amely pedig tulnyomó számu lenne a magyar csapatalakulatokkal szemben, rongy lesz maholnap...

Az ellenséggel való kapcsolatban azonban tudni kell egyet-mást.

Amikor ugyanis veszélyesen közeledett volna már a karácsony, János egyre gyakrabban s egyre megtörtebben sóhajtott fel a nénje előtt:

- Azt hiszem, Ági, hogy semmit se nem fogok kapni karácsonyra a Jézuskától...

- Miért hiszed, hékás? - faggatta a nénje, akivel szakadatlan nézeteltérésben tölti napjait ez a csökönyös ifjuember. Azon az alapon, hogy sértő módon lenézi a női nem valamennyi tagját.

Hogy azonban ezuttal résztvevő szívvvel érdeklődött nála a nénje, János nyögött egyet:

- Azért nem kapok semmit se a Jézuskától, mert csak ezen a héten vagyok jó. Addig rossz voltam.

Ágnes még aznap közölte velünk János aggályait s mindkettőnket meghatott ez a férfias bűnbánat. Édesanyjuk nem is birta sokáig s már vacsora közben előfogta Jánost:

- Jó lesz az ezentúl, kisfiam?

- Nagyon jó leszek, anyukám, - sóhajtott egy keserveset. - Ágival se fogok veszekedni egyszer se...

Itt már Ágnes nénje is kénytelen volt fölnevetni, kissé cinikusan:

- Hiszi a piszi, öcsém, pukkancs!

Édesanyjuk azonban leintette a fölényeskedő kisasszonyt:

- Csend legyen, mert megharagszom! - s Jánoshoz fordult. - Föltéve, hogy jó leszel, mit szeretnél kapni mégis karácsonyra?

- Anyukám, azt akarom megírni a Jézuskának, hozzon nekem nagyon sok ellenséget...

Az óhaj érthető volt. Mert addigi katona-készlete negyvenkét főből állt ugyan, ezek azonban egytől-egyig magyarok voltak. De hogy ereszkedjék ütközetbe ez a haderő, ha nincs ellenség, amely szembefordulhatna vele... Ezért volt szüksége hát idegen nemzetbeli csapatokra is.

Édesanyja még azon a vacsorán megnyugtatta:

- Ha jó leszel, azt hiszem, Jézuska elhozza neked karácsonyra az ellenséget.

És meg is hozta. János ugyanis annyi szelidséget s olyfoku megértést tanusított attólfogva mindenkivel szemben, hogy már aggódni kezdtünk miatta: valami baja lehet talán... Ilyen magatartás után természetesnek veszi mindenki, ha a Szent Estén hihetetlen tömegű ajándékokkal lepte meg a Jézuska. A többi közt hozott neki egész ellenséges haderőt, melynek taglétszáma hatvanhárom főre rugott. Egyébként azonban nyavalyás fickóknak bizonyultak valamennyien...

De hogy is ne, Istenem!

Karácsony óta több, mint egy hónapja mult el s ez öt hét valamennyi napjának délutánján vérengző csaták tombolnak a gyerekszobában. S ezalatt az öt hét alatt egyetlen-egyszer sem fordult még elő, hogy ez a tulsúlyban lévő ellenség szembe mert volna fordulni a magyar harcosokkal. Ahelyett minden harci tevékenységük a hanyatthomlok való menekülésben merül ki.

Érdemes végignézni egy ilyen ütközet lefolyását!

Délután három óra körül nagy lábdobogás hallatszik már a gyerekszobából, mialatt harsányan vezényel János:

- Előre magyarok! Sohase féljetek!

Kell is azoknak biztatás?!... Zárt-oszlopban vonulnak föl mind a negyvenketten: elől a kapitány, utána mindjárt a trombitás, aki megállás nélkül a rohamjelet fujja, leghátul pedig egy tisztiszolga. A pucer csaknem összeroskad sulyosan megrakott bornyuja alatt.

S hogy hol az ellenség? Olyan messze, hogy alig látni. Elszomorító ez a félénk magatartása.

Ugy két méterre a magyaroktól vagy tíz muszka hasal a szőnyegen s szemlátomást tüzelni próbál a mieinkre, akik azonban föl sem veszik az ilyen csekélységet. Rendületlenül nyomulnak előre a nemzeti hadsereg katonái... S a magyar hadoszlopoktól legalább negyedfélméterre - félig a kályha mögé megbujva - csehek láthatók. Meg is kérдем Jánostól, miért állnak ezek háttal a mieink felé?

- Mert szaladnak s el akarnak bujni, - adja meg a felvilágosítást János.

Itt azonban nincs menekülés és nincs kegyelem többet!

Mert váratlanul csak kardot ránt János is és rekedésig tüzeli a mieinket:

- Lőjjetek, magyarok!

Ujult dühvel lángol fel a csata. János ide-odapattan az izgalmas ütközet folyamán, egyszerre azonban nem bír többet az indulatával, odaugrik a loholó csehekhez, egyetlen szablyasuhintással iszonyu pusztítást végez rémült soraikban s legvégül olyat rug közējűk, hogy szerteszt

kalimpálnak az istenadták. Ugyanakkor pozdorjává töri az oroszokat is, megáll a csatatér közepén, szétvetett lábbal s fuj még egy utolsót:

- Most bezárom a hadifoglyokat!

Oldalt, a sarokban, ekkor pillantottam meg csak a hadifogolytábort, melynek kerítését építőkockákból emelte előzetesen. Abban a szempillantásban már kapja is gallérjuknál a szerencsétleneket s a fogolytáborba hajigálja össze valamennyit. Ugy maradnak aztán a nyomorultak: ki a fáradt lábait változtatva magatehetetlenül, ki a földön vergődve mély sebeiben. Akkor darabka száraz kenyeret hoz a konyháról s odalöki eléjük:

- Egyetek, mert mást nem adok!

Bizony, kutya-állapot a hadifoglyok sorsa mindenképen, bármilyen nemzetségűek legyenek is az éhenkórászok!

Időközben észreveszem, hogy messze balra a győztes magyar haderőtől két dragonyos masirozik abba az irányba, amerre a csehek lófoltak előbb. Kíváncsi vagyok, hogy ugyan miféle szerzet lehet az a két gyalogdragonyos?

János fuj még egyet s akkor komolyan felel:

- Ezek poroszok s a magyarokkal vannak.

Most már kezdem érteni. A magyarázat további során kiderül ugyanis, hogy a két porosz a magyar csapatok megsegítésére tört elő a bozótosból, illetve a könyvespolc mögül, azonban annyira elfáradtak az igyekvésben, hogy már képtelenek voltak egyvonalba kerülni a csehekkel. Mert abban az esetben gyilkos oldaltűz alá vették volna az ebadtákat.

Ez a döntő jelentőségű ütközet azon a napon folyt le, amelynek délutánján a két pengőt kérte kölcsön János. Csak egy hétre és tisztí becsületszóra. Azóta megvolt az Ágnes néneje nevenapja is.

E nevezetes napon, közvetlenül ebéd előtt, János odaállt a kisenje elé s versben intézett hozzá köszöntőt. Ugyanakkor átnyújtotta neki a csomag cukrot, melyet az egyik kölcsönforinton vásárolt a köztisztviselők boltjában, a másik csomagot viszont magának tartotta meg.

Hanem ami délután következett még!

Ugy öt óra körül gyülekezni kezdtek a barátnők, akik gratuláltak a kisasszonynak s jött azonfelül négy-öt gimnazista-gavallér, akik virággal kedveskedtek egytől-egyig. Az urfiak külön csoportba verődve vitatták meg előzetesen a gimnáziumbeli eseményeket s külön csoportban traccsoltak az urleányok. János a gavallérokhoz csatlakozott persze és ámbár azok a gavallérok legalább nyolc-kilenc esztendővel jártak előtte korban, ő is állandóan résztvevett a dolgok megbeszélésében. Ugy tett, mintha értene hozzá.

Az ozsonnánál már összekeveredtek fiuk, lányok s volt ott hangulat aztán! Ozsonna után pedig - grammofónnak hangjai mellett - járni kezdték a »Csinom Palkó« nyalka ütemeire. János is táncbaereszkedett, egy nálánál másfél fejjel magasabb gimnazista-hajadont kapván meg a csipejénél (dehát nem akadt kisebb leány) s lelkes andalgóban járta. Majd bokázni kezdett, amitől veritek gyöngyözött a homlokán. Kissé nyegle fejtartással cifrázott, mialatt hátul ki talált gombolódni a nadrágja s abban a pillanatban elővillant - a zsebkendője.

Alapos hámból való kirugás volt az akkor este. Egészen nyolc óra utánig.

Ez is elmúlt aztán.

Másnap délután újból keserű csaták dultak a gyerekszobában. Rendületlenül nyomultak előre a magyarok, oldalt a két porosz menetelt, szemközt néhány orosz puskázott elszántan s a

meghátarlás legcsekélyebb jele nélkül. Egészen elől pedig, a csehek lihegtek loholva a mieink elől... Hiába való volt Jánosnak minden erőfeszítése, hogy visszafordulásra bírja őket... Nem ment... Nem ment...

A legutóbbi ütközet óta igen megfogyatkoztak a szerencsétlen csehek: legalább kétharmadrészüket a fogolytáborban várt nyomorult sorsára, étlen-szomjan. Mert János száraz kenyeret sem adott nekik többet.

Ez a lelketlen viselkedés mégis felbőszített:

- Hát ezek a tehetetlen foglyok semmit se kapnak ebédre vagy vacsorára?

- Semmit se, - jelentette ki határozottan. - Mert nem csatáztak, csak mindig megadták magukat... Hát azért!

Ebben volt valami. Hallgattam tehát.

Tegnap újból véres ütközet dühöngött a szobában s e napon végül fogságba került valamennyi cseh avagy elhullt hátulról kapott súlyos sebeiben. János ugyanakkor a magyar csapatba sorozta be a néhány szál orosz, ami a legnagyobb elismerés jele volt nála. Mert ezek férfiasan verekedtek, az utolsó lehelletig... Ezek persze szintén magyar katonákká lesznek ezután.

Igy aztán ellenség nincsen többé.

A csehek egytől-egyig hadifogságban, a külön e célból bekerített táborban. János elnéz rajtuk búsan, majd hirtelen odalép a táborhoz, egyet rug bele, amire az összes cseh hadifoglyok a szoba mennyezetéig repülnek föl, kalimpálva... Rosszalón csóvások fejet, János viszont egyet fúj a méregtől:

- Igen haragszok ezekre... Mert mindig csak szaladnak!

Hanem a tisztí becsületszóval súlyos bajok vannak azóta!

Azóta ugyanis, hogy a két pengőket kérte volna kölcsön tőlem, éppen tíz nap múlt el. Ő viszont egy hétre kérte csupán a kölcsönt s ráadásul tisztí-szavára. Ma délután oszt, hogy kettesben maradtunk volna a szobában (a hátraslovát csutakolta akkor is!), kissé zavartan próbálgattam célozgatni előtte az összegekre meg a lejárt határnapra... Ugy tett, mintha nem hallotta volna. Hallgattam hát. Ő különben sem figyelt reám többet, ahelyett lovának nyergébe vetette magát s kirántván lovassági-kardját, nagyot kiáltott:

- Rajta!

Attakra ment... A két pengő ügye egyáltalán nem feszélyezte.

(1930.)

XXI. (ELVHÜSÉG - HÁROM HÉTRE)

Én már megértem sok mindent: első fiatalságom összeesett hazám nagyságával, amikor nagydiák lettem, fegyverrel álltunk ki a határok védelmére s alig minden huszadik jött vissza közülünk; kezdő-férfinak számítottam, amikor összeroskadt felettünk az ég s azóta magamban révedező filozófussá váltam, miután megőszített ez a tiz esztendő. Semmi sem lep meg immár és nem is fog többé...

Azazhogy mégis!

A minap, valamivel ebédidő előtt, egyedül üldögéltem a szobámban, amikor csak hazarontott az iskolából a két gyerek. Ugyanegy pillanatban. Ágnes leányom, mint többen tudni fogják, a gimnázium elsőosztályába jár s fölötte hideg és tartózkodó természetű kisasszony. János fiam elsőosztályu diák szintén, ám egyelőre csak az elemi iskolában. Tudniillik a nyáron fogja betölteni hetedik esztendejét.

Betörtek a szobámba s annak rendje szerint üdvözöltek. Aztán félrevonultak a saját szobájukba, hogy lerakjanak magukról nagykabátot, sálát, táskát, ozsonnáskosarat, miegyebet.

Ugy tiz perc mulva azonban visszajött János. Föl és alá kezdett járkálni a szobában, hátul összefogott kézzel, gondolkozva. Sejtettem, hogy alighanem valami mondanivalója lesz a számomra...

Ugy is lett!

Mert váratlanul megállt előttem s rámemelte a szemét:

- Apukám, milyen párti vagy te?

Meghököltem s belezavarodtam: annyira meglepett a kérdés egy ilyen hökköm-matyí részéről. Végignézttem tetőtől-talpig s annyit mondtam neki, kissé bizonytalanul:

- Semilyen párthoz nem tartozom, fiam. Egy író nem foglalkozhatik napipolitikával!

János azonban más véleményen lehetett, mert tagadóan rázta a fejét:

- Apukám, mindenkinek muszáj valamelyik pártba lenni!

- Ki mondta ezt neked? - kérdeztem megütődve.

János egy mélyet sóhajtott:

- A fiuk az iskolába. Ott már minden barátom pártba van...

- És te milyen párti vagy?

- Ottó-párti vagyok, apukám, - és nyelt egyet. - Mink vagyunk a legtöbben!

Mondhatom, épületes dolgok derültek ki rövidesen!

Történt volna eszerint, hogy két politikai pártra szakadt az egész osztály: legitimistákra és fajvédőkre. Az előbbiek voltak abszolút fölényben, aminek magyarázata az, hogy ők jelvényeket is szereztek egyik osztálytársuk révén. Olyan alakja volt ennek a jelvénynek, mint egy nyakkendőtünek, tetején O-betű s afölött a magyar királyi korona. János mindjárt meg is mutatta a jelvényt, amelyet belülről hordott a kabátban. Azért belülről, mert ha a tanítónéni találná megpillantani egyszer a jelvényt, kutyarossz vége lenne mindenféle politikának! János megjegyezte még, hogy az Ottó-pártiak azért vannak mindent elnyomó tulsúlyban, mert a fajvédőknek semmi jelvényük sincs...

Kedvetlenül akasztottam meg az ifju politikust:

- És mi lenne, ha a tanítónéni megtudná egyszer, hogy Ottó-pártiak meg fajvédők vagytok?

- Akkor az egész osztályt becsukná vagy egy órára, - adta meg a felvilágosítást. - De azt sohase nem fogja megtudni, mert mink senkinek se nem mondjuk meg!

A vallatás további során kitűnt, hogy az osztály valamennyi tagja az aktiv politika terére lépett át, János két puszipajtása, névszerint Csákányi Győző meg Tóth Gyurka szintén benne volt a maffiában. Mint csökönyös legitimisták persze.

Ránéztem Jánosra, komoly maradtam:

- Egyszóval politikus lettél...

- Az!

A határozott hang magamnak is feltűnt. Később annyit mondott még:

- Aki a mi pártunkból a fajvédőkbe lép be, aztat megverjük, meg a jelvényt is muszáj neki visszaadni!

Végszóra lépett be nénje, a gimnazista-kisasszony s elkapván félfüllel, hogy János gyakorlati politikus lett, cinikus gunnyal hahotázott fel:

- Csakhogy ahhoz ész is kéne, tisztelt öcsém!

János erőt vett magán s nem ment át tetteleges inzultusba a nénje ellen. Az is lehetséges lehetett azonban, hogy már ebben a korában is rájött: a női nemmel szállni vitába, nem egyéb a fantasztikumok halmazatánál.

Ettől a pillanattól kezdve nem beszéltünk többé politikai állásfoglalásokról. János maga hallgatott, ami valószínűvé tette a föltevést, hogy vagy kiábrándult már a gyakorlati politikából, avagy a pártállások szerint való tagozódásra rá talált jönni a tanítónéni és váratlanul lecsapott az ország legfiatalabb politikusaira, János viszont restelven a fiaskót, előttünk szándékosan kerüli a kényes témát...

Dehát nem úgy volt!

Valami három héttel azután, hogy az intranzigens legitimizmus mellett kötötte le magát életre-halálra, egy délben lihegve került haza az iskolából. És mielőtt érdeklődhettem volna nála, mi az ujság, kézzel-lábbal kezdett magyarázni:

- Ma meg akartuk verni az Ottó-pártiakat, mert ők vannak kevesebben, meg aztán csaltak is...

Megdöbbsentem. Előérzetem azt sugta, hogy a legitimista-párt valószínűen panamákra ragadtatta magát, azért is hullott szét elemeire.

Ugy is volt körülbelül.

János nagyban körvonalazott előadásából megtudtam, hogy az Ottó-párt vezérének sikerült három disz-pártjelvényt szereznie. Az egyiket magának tartotta meg, a másik kettőt két intim hívének adta oda suttyomban. Ámde a párt többsége rájött a suskusra, aminek következménye gyanánt egyszer mindenkorra megbukott minden további legitimista próbálkozás...

- És most milyen párthoz tartozol? - néztem rá, ugy szemsarokból.

János darálva felelt:

- Most a földbirtokosok pártjába tartozunk, de az ellenzékek is velünk voltak, amikor meg akartuk verni az Ottó-pártiakat. De akkor begyött a tanítónéni, hát azért nem tudtuk megverni őket...

- És kik azok az ellenzékek? - érdeklődtem tovább.

János nem csinált titkot az új pártalakítási mozgalmakból:

- Az ellenzékek azok, akik nincsenek pártba és mindenkivel veszekedni akarnak. Mi meg földbirtokosok vagyunk!

Nem kellett hozzá tulságos képzelőerő, hogy rájöjjenek: a földbirtokosok tömörülésében ismét a feudalizmus igyekszik előretörni, hogy a reakció jármába görnyesszen minden dolgozó polgárt...

Csak hogy különös elemekből adódott össze a mamutbirtokosoknak ez a pártja. János előadásából kiderült ugyanis, hogy a párt törzskarához tartozó egyéniségek messzire estek a feudalizmus föltételezésének pusztá lehetőségétől is. Az egyiknek édesapja órásmester, a másiké hírlapíró, a harmadiké droguista. És így tovább.

- Hát akkor mért vagytok földbirtokospártiak? - faggattam tanácstalanul.

János nyomban megadta a fölvilágosítást:

- Azért, mert a földbirtokosok urak. Aztán a fajvédők is ellenünk vannak...

- És meddig maradtok ebben a pártban?

- Mindig! - mondta meggyőződéssel, miközben haptákbameredve állt előttem.

Ezzel abba is maradt a dolog.

Ám ekkor kezdődtek még csak az igazi pártalakítási erőfeszítések, mint arról nemsokára meggyőződhettem. Sajnos, ahhoz későn már, hogy megakadályozhattam volna a verekedést, illetve Jánosnak a tumultusban való személyes részvételét.

Ám hadd kezdjem az elején!

Valami másfél héttel azután, hogy János több konzervatív társával egyetemben megalakította a nagybirtokosok pártját, a Múzeum-kertben sétálgattunk ketten. Vasárnap délelőtt volt, úgy féltizenkettő körül. A Nemzeti Múzeummal és az azt környező szobrokkal kapcsolatban tudományos és művészeti kérdésekre próbáltam átterelni János figyelmét, ám a fiatalembert az összes szobrok közül kizáróan a Toldi Miklós bronzalakja érdekelte, amint - Arany Jánosnak balja felől félmázsás buzogányt renget a markában.

Hosszasan elmerengett Toldi Miklós előtt s ennyi volt rá minden megjegyzése:

- Azt hiszem, én is éppen ilyen erős vagyok!

S folytattuk sétánkat, mind nagyobb szünetekkel a beszédben, miután fájdalommal kellett látnom, hogy Jánosra semmi néven nevezendő hatással sincsenek az irodalmi s a vele kapcsolatos egyéb problémák. Hallgattam hát. Akkor azonban ő kezdte:

- Apukám, csak aztat szeretném tudni, hogy választották meg Mátyás királyt királynak?

Jólesett, hogy mégis csak van benne kíváncsiság hazánk történelmének egyes évlapjai iránt s gyanútlanul fogtam bele:

- Hát nagy dolog volt az mindenképpen, fiam! Olyan körepszítő hideg volt azon a télen, hogy a faágakról potyogni kezdtek a csókák, a Duna pedig fenekéig befagyott...

Persze az ő módja szerint ecseteltem az eseményeket... Hogy a grófok meg a bárók a budai várban veszekedtek egymással, mivel mindegyikük sajátmagát szerette volna királynak. Azalatt pedig a kurtanemesek: bocskorosok, hétszilvafások, úgyszintén a nagy Hunyadi törökverő katonái a Dunán fagyoskodtak, melynek jégpáncélba huzott háta tompán fénylett... Egyszer csak az ingerült kismemesek, úgyszintén a kóbor harcosok ráuntak a didergésre s egy-

akarattal zugtak föl: »Éljen Mátyás király!...« Riasztó kitörésük elhőmpölygött a Duna jege fölött s megrázta a vár ablakait... A grófok, bárók meg egyéb civakodó nagyurak mukkanni sem mertek többé, hanem egytől egyig hazaszaladtak... Így lett király Mátyásból!

János figyelmesen hallgatta végig előadásomat s rábólintott néhányszor:

- Jól tették, hogy megválasztották... Mert én is Mátyás király mellett vagyok!

Ujabb tíz nap mult el aztán. E tíz nap alatt nem adódott elő semmi különösebb esemény... Hanem a tizenegyedik napon!

Tizenkét óra volt, amikor érte ment a leány, hogy hazahozza az iskolából. Tíz perc mulva itthon volt már az ipse... De micsoda állapotban, Teremtőm-Istenem!

Apró nyakkendője elveszett valahol, a haja szét volt tépázva, a balarcán tintás ujjak nyomai...

- Hát veled mi történt? - néztem rá megrökönyödve.

Büszkén felelt:

- Megvertük a fajvédőket meg az Ottó-pártiakat mind! Meg a földbirtokosokat is!

Ugy illett volna, hogy ráncbaszedjem a hallatlan excesszusért, ám fölényes magatartása annyira frappirozott, hogy a részletekre lettem volna kíváncsi magam is:

- Másszóval nem vagy már földbirtokospárti...

- Nem! - válaszolt keményen. - Más szabadkirályválasztók vagyunk, mert Mátyás király is az volt! Mink vagyunk a legtöbben, mindenkit megvertünk ma!

- Aztán minek verekedtetek az Ottó-pártiakkal? Hiszen néhány héttel ezelőtt örökös legitimista voltál még!

Jánost azonban egyáltalán nem zsenirozta a kérdés:

- Azért vertük ki őket, mert úgy csufoltak minket, hogy: szabadevezősök... A tanítónéni éppen kiment az osztályból, hát adtunk nekik!

Hanem ennél a pontnál magamat is elhagyott a türelem:

- Hát most már hány párt van az osztályotokban?

- Hány...?

Elgondolkozott keveset s számolni kezdett az ujján:

- Mink szabadkirályválasztók vagyunk! Vannak még Ottó-pártiak, földbirtokos-pártiak, fajvédők, ellenzékek meg kormánypárt. Abba van két zsidó fiu is...

Én már megértem sok mindent: első fiatalságom összeesett hazám nagyságával, amikor nagydiák lettem, fegyverrel álltunk ki a határok védelmére s alig minden huszadik jött vissza közülünk; kezdő férfiúnak számítottam, amikor összeroskadtt felettünk az ég s azóta magamban révedező filozófussá váltam... Kevés tulzással elmondhatom, hogy az utolsó tíz esztendő megöszített... Azt hittem már, hogy az élet semmi meglepetést nem tartogat többé a számomra. S imé, e babszemjankók ádáz politikai magatartása mégis megrémített...

János még egyre úgy állt előttem, haptákban. Mintha megérezte volna, hogy lesz még a számára egy-két kérdésem. Hát volt is.

- Aztán meddig maradsz szabadkirályválasztó?

- Mindig apukám, amíg csak élek!

Ez az egy az, amiben kételkedem. Elvégre eddig sem csinált egyebet, minthogy férfiasan kitartott három hétig, akkor aztán - minden esetben - sutbadobta a régi elveket. Ha ebben az ütemben tart tovább is, az iskolai év végére több párt lesz az osztályban, mint ahány tagja van az osztálynak.

Hogy őmaga minek csap fel legközelebb, csak sejteni lehet. Minden valószínűség mellett szól, hogy - fasisztának.

Különben ne mosolyogjunk a nebulókon, hölgyeim és uraim! Hiszen a felnőttek is ezt csinálják... A kicsinyek egyszerűen leutánozzák a nagyokat.

(1930.)

XXII. (MEGJÖTT A BIZONYÍTVÁNY!)

Már két héttel a vizsgák előtt kezdődött a dolog.

Izgatott voltam, nem tagadom: ezt különben sokan megállapították rólam, akikkel találkoztam ama forró napjaimban. Ágnes leányom felől nyugodt voltam, hogy briliáns eredménnyel fogja letenni a vizsgát a gimnáziumi első osztály összes tantárgyaiból. Mindig komoly gyerek volt s ha másért nem, hát becsületből igyekezett, hogy az elsők között maradhasson. Soha semmi kifogásom nem volt ellene, aki legfeljebb olyankor fakadt ki, ha a János öccse próbált bizalmaskodni vele. Ilyen esetekben energikus hangon volt szokása tiltakozni:

- Kérlek, kérlek... Légy szives, ne tolakodj!

Kislányom felől nyugodt lehettem tehát. Ám annál nagyobb izgatottság vett elő, valahányszor arra gondoltam, mi lesz Jánossal az évvégi vizsgálaton?

Mély meggyőződéssel hittem, hogy egyetlen betűt nem fog tudni vakkantani. De nem is csoda!

Nem mondok vele ujságot, ha elárulom, hogy egész esztendőn át alig árult el hajlandóságot az ABC-s könyv tartalma meg a huszig való számolás labirintusai iránt. Ha csak szerét ejthette, oldalbarugott minden tudományt, ahelyett csatákat rendezett a gyerekszobában, avagy egyéb olyan excesszusokra ragadtatta magát, amelyek messze túlhaladják a legtüreletlenebb militarizmus fogalmát is.

Két héttel a vizsga napja előtt búsan néztem rá:

- Mi lesz majd a vizsgával, te ember?

- Semmi az nekem, - mondta félvállról. - Inkább aztat szeretném tudni, hogy kivel tartanak a kinaiak: velünk-e vagy a csehekkal?

Azonnal tisztában voltam vele, hogy a becsusztatott kérdéssel mellékvágányra igyekszik terelni a vizsgaügy egész komplexumát. Nem is válaszoltam volna neki, mint rendetlen fickónak, de akkor másodszor is rámемelte tekintetét:

- Apukám, csak eccer monddjad meg nekem aztat, hogy kivel tartanak a kinaiak: velünk-e vagy a csehekkal?

Hogy elhallgattassam, annyit vetettem oda neki:

- Ugy gondolom, inkább a csehekkal éreznek együtt.

Dehogya is hallgatott el! Most került csak sor a dolgok érdemi részére:

- Hát a japánok?

- Azok inkább a mi pártunkon vannak.

Kissé maga elé nézett, majd így faggatott tovább:

- Hát a portugálok?

- A portugálok, - feleltem látható idegességgel, - egyelőre saját forradalmaikkal vannak elfoglalva. Akarsz tudni még valamit?

Rábólintott, hogy nagyon is:

- Csak aztat az egyet szeretném tudni még, hogy kivel vannak a dánok?

- A dánok semlegesek, - mondtam abban a reményben, hogy most már végérvényesen abba-hagyja a zaklatást.

Nem hagyta abba! Ellenkezően, most következtek csak a fogókérdések:

- Mongyad meg nekem, apukám, hogy hány szövetségesük van a cseheknek?

- Husz! - vágtam rá minden utángondolás nélkül, csak menne már ez a rabiátus kölyök.

Nem ment! Ahelyett megállt előttem olyan homlokkal, mint akit nemzetmentő tervek gyötörnek:

- És hány szövetségesük van a magyaroknak?

- Tizenkilenc!

A földre nézett, mintha számolt volna magában s akkor egy meglepő kérdést tett föl:

- Hogy hívják a magyarok miniszterelnökét?

- Bethlen István gróf, - adtam meg neki a fölvilágosítást most már kíváncsian.

János a következőket ajánlotta nekem ekkor:

- Hát menjél el Bethlen István gróf bácsihoz s mongyad meg neki aztat, hogy vegyen nekünk valahol még két szövetségest, akkor lesz nekünk huszonegy szövetségesünk s mingyárt legyőzzük a cseheket, mert nekik csak husz lesz. Megmondod?

- Megmondom.

Erre faképnél is hagyott, miután sikerült eloszlatnom legkinzóbb aggályait. Nem tudtam menekülni azonban a gyanutól, hogy az egész csak azért találta ki, mert ilyen fondorlatos eszközök igénybevétele révén akart elhárítani minden érdeklődést, amely őrá s küszöbönálló vizsgájára vonatkozott volna.

Hisz a tankönyvek körül annyi, de annyi baj volt egész esztendőn át!

Mihelyt hazakerült az iskolából naponta, rendszerint az volt hozzá legelső kérdésem:

- Mi a holnapi lecke, hékás?

Egyhuzamban volt szokása elfujni olyankor:

- Írásból három sor nagy Cé betű, olvasásból a »Volt eccer egy ember - Szakállá volt kender...« Ez vers, de nem kell megtanulni könyv nélkül, csak olvasni és számtanból tizenhétig összeadni meg kivonni, de nem muszáj megcsinálni holnapra, lehet holnaputánra is, mert holnap nem lesz számolás...

Ilyen esetekben búsan néztem rá:

- Hát egyelőre legalább a verset olvasd el... Háromszor egymásután!

- Arra még ráérek, apukám, - igyekezett meggyőzni kézzel-lábbal. - Meg aztán most fáj a hasam. Nem biztos, csak hiszem aztat.

Temérdek kifogása volt minden alkalommal, valahányszor irni, olvasni avagy számolni kellett volna. Ehelyett tudniillik sokkal érdekfeszítőbbnek találta egy-egy ütközet lefolyását, melyben a csehek vagy az oroszok ellen saját katonáit vitte tűzbe.

Mennyire más tanuló az Ágneske lányom!

Ő, mihelyt hazaér az iskolából, nyomban a könyvet veszi elő... Mennyi dolga van pedig! Növendéke a Zeneakadémiának, ami teméntelen idejét veszi igénybe; németül is tanul, amit azért szükséges kiemelni, mivel a gimnáziumi elsőosztály legtöbb kisasszonya kifogástalanul

beszél a germánok nyelvén s ő - szegényke - lépést igyekszik tartani ezekkel is. Mennyit kell törnie magát azonfelül idehaza is, mialatt szabadkézirajzát készíti el avagy térképvezetéseivel bajlódik... Az én kedves kislányom ő, akit az a kitüntetés ért legutóbb, hogy helyét hitvallású nyolcadikos kartársait, tehát az érettségizett kisasszonyokat ő bucsúztatta el az intézet nevében. Magakészítette beszédben persze. Akik ott voltak a bucsúünnepen, állítják, hogy a bucsúóráció - eleganciájával s egész beltartalmával - mély hatást gyakorolt mindenkire.

Ágnes lányom dolgában tehát biztos voltam meglehetősen. De mi lesz Jánossal?

Ahogy közeledett volna a vizsga határnapja, egyre nagyobb nyughatatlanságba estem... De hogy is ne, Istenem! Éreztem, hogy aligha uszsa meg egy-két szekunda nélkül.

Mennyit korholtam pedig egész esztendőben! Nem volt nap, hogy ebéd után elő ne vettem volna s ne intéztem volna hozzá egy-két intelmet. Ilyenformán körülbelül:

- Tudd meg, hogy apád már kisdíákkorában is kétkézzel törte magát előre e részvétlen világban... Tizenegyéves voltam, mikor a kollégiumi városkában visszahagyott az édesanyám s attólfogva lélekszakadva igyekeztem... Mert szegény, nagyon szegény gyerek voltam! De annyit mondhatok, hogy nem is vallottam szégyent évvégi bizonyítványaimmal!

János pillanatig mintha meghökkent volna, de nyomban utána annyit mondott hidegvérrel:

- Hadd látom azt a bizonyítványt!

Nem feleltem. Mert igaz ugyan, hogy az egykori bizonyítványok íróasztalom fiókjában vannak elraktározva, de melyik fiókban? Nem olyan könnyű dolog előkaparni őket. Azért hagytam a dolgot.

Aközben megjött a hittanvizsgának napja. A többi csak azután következett.

E nap reggelén már hat órakor kihúzták Jánost az ágyból, hogy kellőképp kicsinosítsák. De olyan is lett háromnegyednyolcra, mintha skatulyából húzták volna elő. Édesanyjuk az izgalomtól csillogó szemmel állt elé:

- Hát maga nem jön?

- Nem! - válaszoltam elkeseredve. - Nem akarok szem- és fültanuja lenni a világ leggyászosabb kudarcának!

Akkor odajött hozzám János is, hogy iskolábamenet - szokása szerint - elbúcsúzzon tőlem. Megcsókolt s annyit tett hozzá, de olyan hangon, mint akit legtávolabbról sem érdekel a dolog:

- Megyek vizsgázni hittanból.

Elképesztett ez a fölényességgel párosult cinizmus.

Jó másfél óráig ültem tükön. Akkor megérkeztek a vizsgáról, amelyet - mint meglepetéssel értesültem - briliáns eredménnyel állt ki János.

Nem is lehet azt elmondani!

A többi között Saulról, Dávidról és Jonathánról kellett volna felelnie... Rég volt, igen rég, mikor az ószövetségi történeteket tanulgattam magam is és ez okból, noha gyakran forgatok a Bibliában, alig-alig rémlik föl csak mindabból, ami Saul, Dávid meg Jonathán közt mehetett végbe egykor. Ugylátszik azonban, valami acsarkodásról lehetett szó, mert e kényes pontnál János ilyenformán adta meg a precíz feleletet, amint hallomásból tudom:

»...az egyik aztat hitte, hogy a másik le akarja őtet rugni a trónról, pedig ez nem úgy volt, mert nem akarta lerugni. Eszébe se nem jutott neki egyszer se...«

Mondják, hogy a felelet, melyet a fölített kérdésre adott János, általános derűtséget s még nagyobb tetszést aratott. Édesanyja ennél fogva ama reményének adott kifejezést, hogy valószínűen »egyes« lesz hittanból.

Ő maga semmit sem mondott. Ugy tett, mint akit hidegen hagy a dolog. Egyszerűen: nem érdekelte.

Aközben pedig vizsgák következtek vizsgára, amelyek minden érdeklődésemet és szorongásomat lekötötték. Jánosról egyelőre alig eshetik szó, mivel Ágneske vizsgái kerültek sorra előbb.

Mennyi mindent álltam ki érte, amin csak mosolygott a kislány:

- Apukám, ne drukkolj, mert ugy tudok mindent, mint a vízfolyás!

Egyetlen vizsgájára nem mentem el: nem bírtam volna el az idegizgalmat. Ő maga csak mosolygott rajtam s mosolyogva felelgetett a vizsgai kérdésekre. Édesanyja biztosított diszkrétan, hogy valamennyi felelete frappáns volt.

Igy jött el az utolsó nap, amelynek déli tizenkét órája előtt kellett kikapnia bizonyítványát a gimnazista-kisasszonynak. Jánosnak viszont ugyane nap délutáni egy órájáig kellett vizsgáznia valamennyi tantárgyból. Ágneskével tehát a cselédlány ment az iskolába, Jánost viszont az édesanyja fogta kézen, hogy elvigye az inkvizícióra.

Ám a lehetetlen ifjuval még az utolsó negyedórán is konfliktusaim támadtak. Mert még abban a szempillantásban is, amikor indulnia kellett volna, a szobájába huzódott vissza s ott fujta a havasi-kürtöt. Ő nevezte el így azt a csonttrombitát, amelyet arra a fogadkozására vettem neki vagy két héttel előbb, hogy minden erejét összeszedve, alaposan fog előkészülni a vizsgákra.

A mai napig azonban árva-betűt nem tanult.

A kürtzengésből én riasztottam föl. Mert fel voltam böszülve ekkora közömbösségen:

- Még most sem tudod elővenni az ABC-s könyvet? Mi lesz veled, szerencsétlen ember?

Hidegen mondta rá:

- Én mindent tudok.

E konok állításából egyetlen betűt sem hittem el. S ugy is maradtam vissza, tépő aggodalmaimmal.

Mert akkor már elköszöntek mind a ketten. Ágneske a leánnyal ment el s előzően megcsókolt. Jánost az anyja vitte, ő azonban ezuttal sem érzékenykedett, mindössze kezet adott:

- Szervusz és ne féjje!

Pedig féltem s elsősorban éppen miatta... Egész délelőtt nyugtalankodva jártam fel és alá a szobák hosszában... Szörnyű volt!... Szörnyű volt!...

Tizenkét óra elmúlt már, amikor hallottam, hogy ketten is belépnek az előszobába. Ágneske volt a lánnyal. Kedves kislányom kipirultan lobbant be, örömtől kerekrenyilt szemmel s alig tudta kimondani, mialatt átölelt:

- Apukám, mindenből egyes vagyok, csak németből van kettesem! De abból is hajszálon mult, hogy nem egyesre vizsgáztam!

Megsimogattam a haját: az én okos kislányom ő, akiben soha nem csalódtam. Hogy németből kettesre klasszifikálták, természetesnek találtam: az osztály kisasszonyainak fele ugyanis kifogástalanul beszél németül. Azokkal igazán nem tarthat lépést szegényke.

- Jól van, fiacskám, - s újból megsimogattam.

Ugyanakkor keserűség kezdett fojtogatni, mert Jánosra gondoltam. Hát az ugyan micsoda eredménnyel fog hazatérni?

Nem kellett várnom tulsokat, mert valamivel félegy után ő is rámnyitott. Éppen egy nagy könyvben olvasgattam s csak akkor figyeltem föl reá, mikor már föl és alá sétált a szobámban. Zsebremélyesztett kézzel, hóna alatt a bizonyítvánnyal, egész föllépésében némi pökhendiséggel...

Elszorult a szívem:

- No?

Ugy mondta, mint akit untat már a dolog:

- Mindenből egyes!

Azt hittem, le kell fordulnom a székről. Hitetlenkedve kérdeztem másodszor is:

- Hogy mondtad?

- Mindenből egyes, - válaszolt fölényesen, miközben ásitott egyet.

Örület ez! Alig tudtam kidagogni:

- Hittan?

- Egyes, - és vállat vont.

- Olvasás?

- Egyes, - mondta ugyanazzal a kihívó önérzettel.

Nem bírtam tovább:

- Mindenből?

- Mindenből, - s megállt előttem szétvetett lábbal, mialatt szemrehányón bólogatott maga elé.

- De te mindig Ágit dicsérted, hogy meg fogok bukni... Most beszéljél!

Elállt bennem a lélegzet s megsemmisülten néztem magam elé. Amire föl tudtam volna pillantani, kényelmesen terpeszkedve dült el a fotelben, lábát átvetve egymáson, szétvetett két karral. Aközben gunyosan ismételte:

- Nekem nincs kettesem semmiből...

S gőgbe fult a hangja. Ült a fotelben elviselhetetlen fölénnel. Olyan fölénnel, aminőt felnőtteknél sem tapasztaltam. Csak ép a szivar hiányzott a szájából.

(1930.)